

Integration
och jämställdhet
i Norden

Integration och jämställdhet i Norden

ANP 2004:714

© 2004 Nordiska ministerrådet, Köpenhamn

Logo: Eva Lindström

Design: Kjell Olsson/NMR

Upplaga: 1 200

Tryck: Scanprint a/s, Århus 2004

Tryckt på miljövänligt papper som uppfyller
kraven i den nordiska miljömärkningen.

Printed in Denmark

ISBN 92-893-0980-6

Inledning	7
Tal av Margareta Winberg	9
Bakgrund	15
Sammanfattning	17
MINISTERINTERVJUER	
Tarja Filatov	31
»Om kvinnorna mår bra, mår hela familjen bra«	
Mona Salin	36
<i>Antidiskrimineringspolitik i stället för integrationspolitik</i>	
INTERVJUER MED INVANDRARKVINNOR	
Dilek Ayhan	42
<i>Frivilligorganisationerna avgörande</i>	
Sadia Syed	36
<i>Man pratar om oss och inte med oss</i>	
Antoinette Nana Gyedu-Adomako	46
<i>Invandrarkvinnor en osynlig minoritet</i>	
Aida Simidzija	52
<i>Utbildning kan skapa jämställdhet och livskvalitet</i>	
Iva Parizkova Ryggeståhl	56
<i>Okunskap det största hindret</i>	
FÖRELÄSNINGAR	
Drude Dahlerup	64
<i>Women in politics</i>	
– <i>Where are the immigrant women?</i>	
Heléne Thomsson	76
<i>Svårigheten att representera andra</i>	

Fakhra Salimi (<i>Kommentar</i>)	95
<i>Sharing the power – political participation of black and ethnic minority women in the Nordic countries!</i>	
Diana Mulinari	106
<i>Det finns inga kvinnor här... Om genus och facket</i>	
Ylva Brune	144
<i>Nyhetsmediernas invandrarkvinna</i>	

WORKSHOPS

Mångfald för vem?	
Kön och etnicitet ur ett maktperspektiv	172
Ethnic discrimination in everyday life	181
Ordkraft – egen kraft	189
Våga satsa, starta eget	196
Glädjen i arbetslivet – mångfald som konkurrenskraft	203

Inledning

Under 2003 var Sverige ordförandeland i Nordiska ministerrådet och temat för det svenska ordförandeskapet var integration i Norden.

Den 19–20 maj hölls i Malmö en konferens på temat »Integration och jämställdhet i Norden« anordnad av Nordiska ministerrådet och den svenska regeringen. Projektledare var Jelica Ugricic. Malmö Stad stod som värd för konferensen och Internationella Kvinnoföreningen i Malmö stod för det praktiska genomförandet.

Mer än 450 kvinnor från hela Norden samlades dessa dagar på Europaporten i Malmö för att utbyta erfarenheter och knyta kontakter i byggandet av ett gemensamt nordiskt nätverk.

Bland deltagarna fanns representanter för de nordiska regeringarna, frivilligorganisationer, forskare och inte minst engagerade kvinnor, med vitt skilda bakgrunder.

Generalsekreteraren i Nordiska ministerrådet, Per Unckel, inledde konferensen med att hälsa deltagarna välkomna. I sitt tal pekade han på tre mål i jämställdhetsarbetet: det bör leda till fortsatt utveckling, bidra till bredare och effektivare jämställdhetsarbete och integrera jämställdheten på alla samhällsområden. Detta innebär en jämn fördelning av makt och möjligheter för kvinnor och män i Norden.

Han slog fast att jämställdhet är en personlig rättighet och betonade vikten av männens delaktighet precis som han också lade vikt vid ett könsperspektiv på minoritetspolitiken.

Konferensen invigdes av vice statsminister Margareta Winberg, som hoppades att konferensen skulle så ett frö till ett framtida nätverk för att stärka alla kvinnor.

I sitt tal underströk hon vikten av integration då de nordiska länderna i dag präglas av etnisk och kulturell mångfald. Winberg poängterade att det är viktigt att kvinnor med invandrabakgrund har samma rättigheter som övriga medborgare. Rätt till utbildning och arbete, rätt och möjlighet att delta i den politiska beslutsprocessen.

Ett nätverk mellan nordiska invandrarkvinnor, skulle kunna vara en kanal där kvinnors tankar och vilja gemensamt kan formuleras. Som en start på utvecklingen av detta arbete, skänkte den svenska regeringen en halv miljon kronor och Winberg uppmuntrade sina nordiska kollegor att följa efter.

Detta är en rapport från dessa två intensiva dagar. Rapporten består av ett urval av föreläsningar och workshops, intervjuer med medverkande samt en sammanfattning av huvuddragen från konferensen.

Charlotte Löndal och Kristina Olsson

Tal av Margareta Winberg

Jag är glad att å mina och integrationsminister Mona Sahlins vägnar kunna hälsa er välkomna till Malmö och till Nordiska ministerrådets konferens om Integration och Jämställdhet i Norden. Jag hoppas att vi under dessa två dagar ska få nya tankar, inspiration och kraft till att vidare arbeta tillsammans för ett bättre och mer jämställt samhälle.

Sverige håller i ordförandeklubban under 2003 och temat för det svenska ordförandeskapet är Integration i Norden.

Varför är det då så viktigt med integration?

Om vi börjar med Sverige, så är vårt samhälle så tydligt mångkulturellt. I dag är 20 % av dem som lever i Sverige födda eller har sina föräldrar födda i ett annat land. Vi är på det sättet världens fjärde mest mångkulturella land i världen – större än USA och i särklass mest av alla i EU:s länder.

Det är en stor skillnad från hur det såg ut i Sverige för 100 år sedan. Då var Sverige ett land man utvandrade ifrån – i dag är det ett land människor strömmar till. Då var det ett av det fattigaste länderna i världen, det fanns ingenting att erbjuda stora delar av vår befolkning. I dag lockar vi till oss människor från världens alla hörn – av olika skäl – när de väl tvingats hemifrån av krig, terror och olika politiska skäl, har alla en önskan att leva ett bra liv i ett välfärdsland. Det är något vi ska vara stolta över.

De nordiska länderna präglas av kulturell och etnisk mångfald. Det är därför viktigt att markera att kvinnor med invandrarbakgrund har samma rättigheter som övriga medborgare. Rätt till utbildning och arbete, rätt och möjlighet att delta i den politiska beslutsprocessen. Det är därför som vi i dag – hoppas jag – ska kunna så ett frö till ett framtida nätverk för att stärka alla våra kvinnor. Det är viktigt att ta steget att representera, att diskutera, att få tillgång till makt.

Vi vet att när kvinnor tar sig egen makt – har den en besynnerlig tendens att vilja flytta sig någon annanstans. Makt kan vara något flyktigt och informellt. Där kan kvinnonätverket vara en nyckel för upprätthålla tillgången till information. Dock måste makt hanteras varsamt och med stor mänsklig insikt och klokhet. Jag menar att kvinnor är minst lika kapabla att hantera makt som män.

Det finns många fallor att ramla i på vägen mot ökad makt för kvinnor. Därför är det viktigt att identifiera fällorna och undanröja dem. Detta gör vi bäst genom att vara välinformerade.

Ett sätt som jag gör i min egenskap av att vara vice statsminister med ansvar att samordna regeringens jämställdhetspolitik är att jag har ett Jämställdhetsråd som jag träffar fyra gånger per år. Där är ett forum för idéutbyte där aktuella jämställdhetsfrågor diskuteras. De politiska partierna är representerade – deras kvinnoförbund, olika kvinnoorganisationer, arbetsmarknadens parter samt vissa folkrörelser. Vi brukar mötas under en förmiddag en gång i kvartalet för att lyfta aktuella frå-

gor och utbyta information. Jag får också goda råd från Jämställdhetsrådet.

I Sverige som i resten av världen finns det ett strukturellt förtryck. Ett förtryck som bygger på och har för avsikt att upprätthålla en obalans när det gäller makt och jämställdhet. Det kännetecknas av en avsaknad av respekt för alla människors lika värde, rättigheter och skyldigheter. Det är ett strukturellt förtryck som säger oss att kvinnor är underordnade och män överordnade. Att mannen är norm.

Att leva som kvinna i en värld där mannen är norm är inte lätt. Att vara invandrarkvinna i Sverige i dag är dessutom ytterligare en utmaning då det handlar om att hävda sin rätt – dels som invandrare, dels som kvinna. Man riskerar med andra ord att råka ut för dubbel diskriminering – dubbelt förtryck. När det gäller yngre invandrarflickor finns det ytterligare en dimension: det handlar om att hävda sin rätt som invandrare – som kvinna och som ung!

Det som är viktigt att veta och som inbegriper alla kvinnor – unga som medelålders som gamla: Alla som bor i Sverige omfattas av den svenska lagstiftningen – oavsett de förtryckande strukturerna: ni har rätt att bestämma över era egna liv, ni har rätt att inte bli miss-handlade, ni har rätt att inte bli inlåsta, ni har rätt att gå till skolan.

Att synliggöra varje försök till förtryck av kvinnor är väsentligt – oavsett om det rör sig om invandrade kvinnor eller ej. Hänsyn till kulturellt ursprung får aldrig vara detsamma som tystnad och undfallenhet. Varje övergrepp på en kvinna är ett övergrepp mot samhället

och demokratin. Det är lika förkastligt när en invandrad man slår sin invandrade fru som när en svensk eller norsk eller dansk man slår sin hustru. Faktum är att det är nordiska män som står för den mesta våldet i nära relationer i Sverige.

Nationellt råd för kvinnofrid, som är regeringens rådgivare i dessa frågor, gav ut en skrift för bara en månad sedan – »Vi skulle inte bli svenskar, vi skulle lyda« – som tydliggjorde att mäns våld mot kvinnor i invandrade familjer inte skiljde sig från mäns våld mot kvinnor i svenska familjer. Grunden för våldet vilar på samma maktstrukturer.

Vi har i dag en feministisk regering i Sverige – den första i världen vad jag vet. Regeringen är feministisk därför att vi anser att det finns en maktordning som är baserad på kön och att den skär såväl genom klass som etnicitet. Maktordningen finns i alla sociala klasser såväl som i alla etniska grupper. Den är så tydlig och vi möter den varje dag – mannens överordning och kvinnans underordning. Män har större möjlighet att välja – har större makt över sitt liv och högre lön på arbetsmarknaden.

Kvinnor återfinns i gruppen som får mindre lön, sämre arbetsförhållanden och färre karriärmöjligheter. Gruppen kvinnor – oavsett social klass eller etnisk tillhörighet har sämre förutsättningar än gruppen män. Detta kan ju inte vara en slump! Det är klart att det inte är. Det är en tydlig manlig struktur som visar av vem som samhället är byggt för.

För att illustrera detta vill jag berätta en historia om professorn som gav en examensskrivning till sin sekreterare som skulle skrivas ner på maskin och därefter

kopieras. Dessa skulle därefter ges till hans elever. Sekretären tog papperet och gick – hon återkom ganska snart och sa: Professorn, detta är ju samma frågor som studenterna fick förra veckan – ska de verkligen få samma frågor igen? Oroa dig inte, sa professorn, jag har ändrat svaren...

Och det är lite grann dit vi vill. Vi vill att svaret en dag ska låta annorlunda. Våra svar på samhällsfrågorna är detsamma. Men det vi vill ha är även andra svar – svaret kan inte bara vara män – svaret måste även kunna vara kvinnor. Kvinnor och män måste båda likvärdigt kunna representera samhället oavsett om de kommer från Sverige – eller Grekland – eller Iran – eller Italien – eller Sudan. Att vara människa är inte lika med att vara man. Det är därför vi söker nya svar.

Om vi tittar bakåt – ser vi 5 000 år där män konstant har suttit vid makten. De kommande 5 000 åren måste erbjuda något annat. En annan maktfördelning mellan kvinnor och män. Det är det vi arbetar för.

Vi kvinnor har betraktats som särintressen och vi har också betraktat oss själva som särintressen. I dag vet vi bättre. Och i dag ställer vi också större krav. I dag vet vi att det handlar om makt.

En del av att få makt är – som jag inledningsvis sa – att få tillgång till information. Det är väsentligt. Det är viktigt att vi kvinnor gör vår röst hörd. Att vi deltar – men det är inte alltid som kvinnor kan göra detta. Vi kanske inte är representerade – vi kanske inte innehar poster som ger oss makten att tala. Allt som oftast blir vi kvinnor representerade av män. Det är inte acceptabelt.

Kvinnor är fullt kapabla att tala själva – och det är viktigt att vi gör detta.

Ett nordiskt invandrarkvinnonätverk skulle kunna vara en kanal där kvinnors tankar och vilja gemensamt kan formuleras. För att stödja detta är det viktigt att vi alla bidrar. Som en grundplåt till ert arbete avser den svenska regeringen att stödja tillkomsten av ett invandrarkvinnonätverk med en halv miljon kronor. Jag uppmanar slutligen mina nordiska kollegor och Nordiska ministerrådet att tillsammans med mig bidra till att denna plattform byggs.

Med dessa ord öppnar jag konferensen Integration och Jämställdhet i Norden och hoppas att ni för två mycket intressanta dagar.

Tack!

Bakgrund

Invandrardebatten är inte ny i Norden. Under hela 1990-talet har diskussionen om antalet asylsökande och den förda migrations- och asylpolitiken blivit allt intensivare. Främlingsfientliga partier har ökat sitt stöd i flera av de nordiska länderna. I Norge har Carl I Hagen och hans Fremskridtsparti fått en roll som tungan på vågen när regeringen och statsministern ska väljas. I Danmark har Dansk Folkeparti med Pia Kjærsgaard i spetsen blivit den borgerliga regeringens stödparti vid åtstramningarna i integrationspolitiken.

I media har invandrarna nästan endast varit synliga i två stereotypa roller: som de kriminella invandrarkillarna som begår brott ofta i gäng och som offer i form av utvisningsshotade familjer med tragiska livsöden.

Kvinnorna har lyst med sin frånvaro i medierna och då de syns, har de varit förpassade till rollen som passiva, tysta offer. Och när något skulle sägas i frågan, var det i många fall ofta vita medelklasskvinnor som talade på vägnar av sina invandrade medsystrar.

Mordet på den svensk-kurdiska kvinnan Fadime Sahindal i januari 2002, bröt mot den bilden.

För det var inte bara mordets tragik i sig, som fick debatten om invandrarkvinnornas villkor att flamma upp. Det var Fadimes okuvliga vilja att bryta med bilden av sig själv som offer som väckte känslor. Det var hen-

nes mod att stå upp och berätta sin historia för att få samhällets stöd, som kostade henne livet.

Debatten spred sig till alla nordiska länder och överallt ställdes frågan som borrar ett smärtsamt hål i kvinnorörelsens hjärta: var finns de nordiska kvinnorna i kampen för invandrarkvinnornas rättigheter?

I år 2003 finns inte invandrarkvinnor representerade på särskilt många höga poster i samhället. Och när det ska pratas integration som inte handlar om slöjor eller hedersmord, då är det fortfarande mestadels männen som uttalar sig.

Det betyder inte att det saknas kvinnligt engagemang. På gräsrotsnivå pyr och glöder det i de många lokala kvinnoföreningarna, på kvinnocentrum och i olika nätverk.

Invandrarkvinnorna är på väg att ta sin plats i samhället och kräva respekt för sitt arbete vare sig det gäller politik, opinionsbildning eller arbete med kvinnofrågor i lokala organisationer.

Under år 2003 är Sverige ordförandeland i Nordiska ministerrådet. Temat för det svenska ordförandeskapet är *Integration Norden* med målet att de nordiska länderna ska präglas av kulturell och etnisk mångfald.

Nordiska rådets konferens *Integration och jämställdhet i Norden* ville sätta fokus på invandrarkvinnornas situation. Tanken var att föra fram kvinnornas synpunkter och se på integrationspolitiken ur et könsperspektiv.

Samtidigt var målet att skapa samarbete mellan invandrarkvinnors nätverk och organisationer i de nordiska länderna.

Sammanfattning

Var finns invandrarkvinnorna i politiken? Den frågan ställde Drude Dahlerup, professor vid Stockholms universitet, i sin öppningsföreläsning på konferensen. En synnerligen relevant fråga då de åtminstone inte finns i de nordiska parlamenten. Enligt statistik som Dahlerup presenterade är Sverige det land i Norden som har flest invandrare i Riksdagen, närmare bestämt sex kvinnor och sex män. Det motsvarar 3,4 procent av det totala antalet riksdagsmän och kvinnor. Danska Folketinget har två invandarmän, vilket motsvarar 1,1 procent. I övriga nordiska parlament finns inte en enda politiker som är född utanför landet av föräldrar med utländskt medborgarskap.

Det är inte utan att man ställer sig frågan om en församling med så undermålig representation av befolkningen kan anses demokratisk. Dahlerup konstaterar att svaret, tyvärr, verkar vara ja. Det är bara i Sverige, konstaterar hon, som kritik har riktats mot regeringen för att man inte har någon minister med invandrarbakgrund. I resten av Norden är det tyst.

Vad kan då göras? Drude Dahlerup menar att det finns viktig lärdom att dra av feministernas långa kamp. Kampen ledde till att den politiska representationen av kvinnor i de nordiska länderna länge legat på topp i världen. Men erfarenheterna och lärdomarna från feministernas kamp räcker inte. Den diskriminering som fors-

kare benämner som »racification«, kombinerat med könsdiskrimineringen som invandrarkvinnor möter i dag, kräver nya strategier. Dahlerup hänvisar till sin forskning som visar att den nordiska modellen inte längre kan anses gälla. Den tar helt enkelt för lång tid. Kvinno- rörelser runt om i världen är inte villiga att vänta 150 år!

Alternativet till den nordiska modellen är kvotering. Denna kan utformas på olika vis, poängen är att den möjliggör »historiska språng«. Dahlerup är positiv men påpekar samtidigt att kvotering ingalunda eliminerar orsakerna bakom exkluderingen. Hon menar att kvotering fördelar makt till grupper som kan använda den till så kallade »kritiska handlingar«. Det innebär att representanter för minoriteten ges möjlighet att mobilisera organisationer och institutioner att förändra förutsättningarna för minoriteten och på så vis skapa förändring.

Fakhra Salimi, ledare för MIRA-centret i Norge, stödjer införandet av kvotering för etniska minoriteter i Norden. Hon går ett steg längre och vill se kvotering inte bara inom de politiska partierna utan även på arbetsmarknaden.

Salimi är mycket kritisk till de etniskt norska kvinnorna som hon menar har varit tongivande i debatter som behandlat viktiga frågor som tvångsäktenskap och könsstympning. Kvinnor ur den etniska minoriteten i Norge har, enligt Salimi, kämpat i många år för att få jämställdhet och rasism på den politiska agendan. Tråkigt nog, konstaterar hon, har vita norska kvinnor utnyttjat sin maktposition som experter och hjälpare för att kidnappa den politiska kampen som kvinnorna från de etniska minoriteterna kämpat med i många år.

- Den nordiska modellen att successivt öka kvinnors makt och inflytande gäller inte längre. Den tar för lång tid!
- Kvotering framstår som alternativet till den nordiska modellen då denna ger möjlighet till »historiska språng«.

Invandrarkvinnan i media

Invandrarkvinnan och invandrantjejen är ett passivt offer. Hon är offer för våld, religion och patriarkalt förtryck. Hon är offer för kulturkrockar och de konflikter som dessa skapar. Eftersom hon inte anses vara kulturbärare kan hon räddas och bli just så där normal som etniskt svenska kvinnor är.

Invandrarkillen är även han ett offer. Men av ett helt annat slag. Han är inte passiv som kvinnan, utan aktiv. Hans lott är att förknippas med brott. Brott som han antingen har begått eller brott som han förväntas begå i framtiden.

Så ser invandraren ut i svensk massmedia. Ylva Brunne, doktorand vid Göteborgs universitet, konstaterar att bilderna förändrats mycket lite sedan de först framträdde i det svenska nyhetsflödet i mitten av 1970-talet.

Något som kommit att prägla nyhetsbevakningen av invandrare, från 1970-talet och fram till i dag, är att man utgår från samhällsinstitutionerna. Det är myndigheten, forskare eller den politiska enheten som framträder som den aktiva parten. Det är dessa som blir intervjuade, som definierar problemen och som kommer med lösningarna.

Idén om att det går att generalisera invandraren i betydligt större utsträckning än etniska svenskar lever också kvar i dagens journalistik. Nästan dagligen kan vi läsa »många invandrarflickor« eller invandrarkillarnas kvinnosyn«, men hur ofta läser vi »stockholmsflickor« eller »unga män med bakgrund i Västsverige«? Ylva Brune menar att idén hänger samman med föreställningar som kom till uttryck i 1970-talets nyhetstexter. Koloniala föreställningar om att »vi« är mer moderna och upplysta än »de«.

De senaste årens hemska och kvinnoförnedrande brott har fått stor uppmärksamhet i medierna. Brune pekar på att brotten har kommit att stå för en generell problematik, som på olika sätt associeras med »muslimer«, »hederskultur« och mer allmänt med invandrare. Här bli nyhetshändelsen en antändningsmekanism, som leder till en rapportering som definierar situationen för »andra generationens invandrarflickor«, »invandrarkillar« och »invandarmän«.

Brune beskriver hur den unga invandrarkvinnan blir placerad i en tragisk hjältehistoria, där hon gestaltas i tre utvecklingsstadier. Först och främst som »en av många« muslimska kvinnor, styrd av männens tradition och religion och omedveten om det förtryck hon utsätts för. I berättelsens nästa etapp befinner hon sig på flykt undan sin familj. Hon talar om sin önskan att leva ett helt vanligt liv »som alla andra«. Till slut triumferar hon död eller levande som hjältinga, som »en symbol för alla som kämpar för kvinnors rättigheter«.

Genom att upprepa historien gång på gång, som om den var den enda relevanta, skapas stereotypen av den

unga invandrarkvinnan. En bild av kvinnor med invandrarbakgrund som kommer att leva länge.

- Dagens mediabild av invandrarkvinnan är snarlik den som introducerades i svensk massmedia i mitten av 1970-talet.
- När massmedia rapporterar om invandrare använder man samhällsinstitutioner som källor. Det är myndigheten, forskare eller den politiska enheten som är den aktiva parten.
- Invandraren generaliseras i större utsträckning än etniska svenskar i dagens journalistik.
- Genom att upprepa en historia gång på gång, som om den var den enda relevanta, skapas stereotypen av den unga invandrarkvinnan.

Invandrarkvinnor och nordiska kvinnor

Ett av de största diskussionsämnena på konferensen handlade om vita medelklasskvinnors patent på att föra kvinnokamp å invandrarkvinnornas vägnar. Vem är normen i debatten?

Och finns det en motsättning mellan kulturell relativism och feminism?

Enligt forskaren Heléne Thomsson, startas de så kallade invandrarprojekten för att »hjälpa« invandrarna att leva i sin underordning – sällan handlar projekten om att hjälpa någon ur sin underordning. Syftet med satsningar riktade mot invandrarkvinnor är att vidmakthålla rådande maktförhållanden.

Istället bör kvinnor från majoritetsbefolkningen som arbetar med integration, jämställdhet och jämlikhet, granska sina egna syften och fråga sig själva vem det egentligen är som tjänar på våra verksamheter. Det gäller, enligt Thomsson, för vita medelklasskvinnor att förstå att allas våra ögon har en lins som gör allt det svenska normalt och allt annat avvikande.

För det handlar om privilegier. Kan man våga se och tillgodose invandrarkvinnors behov, utan att själv behöva backa och avsäga sig vissa av sina privilegier?

Det största privilegiet är vår överlägsna självbild, säger Thomsson. Vi gör det bästa för andra och det ger oss tillfredsställelse.

Det är i mötet som vi tillsammans kan växa. I nätverket, i föreningen, på det politiska mötet. Där kan förutfattade meningar bytas ut mot kunskap och vilja till förändring. Glöm bara inte bort, uppmanar Thomsson, att bjuda in dem det handlar om – och glöm inte bort era egna syften.

Hård kritik riktades också mot feminister som i rädsla för att gynna främlingsfientliga krafter, förblev tysta i diskussioner om hedersmord, omskärelse och patriarkala system. Sådana hänsyn får aldrig gå före mänskliga rättigheter, menade flera konferensdeltagare, som uppmanade vita medelklasskvinnor att i högre grad släppa in sina invandrade systrar i debatten, istället för att föra deras talan.

- Nordiska kvinnor måste inse att de ser världen genom en lins som gör allt nordiskt normalt och allt annat avvikande.

- Släpp in invandrarkvinnor i debatten och diskutera med dem, inte om dem.

Invandrarkvinnor i facket och arbetslivet

Invandrarkvinnor är underrepresenterade i arbetslivet, både i förhållande till invandarmän och nordiska kvinnor.

I Norden är det viktigt att ha ett arbete. Det är utifrån arbetet du formar din identitet. En del invandrarkvinnor har låg utbildning eller saknar helt utbildning, men en stor del kommer med gedigna utbildningar från sina hemländer. Höga utbildningar som de nordiska länderna inte förmått ta till vara eller omsätta i det svenska samhället. Resultatet är att ingenjörer och läkare jobbar som städare och taxichaufförer, eller driver jourbutik, för att försörja sig.

Validering av yrkeskompetens är ett sätt att dra nytta av de resurser som dessa människor utgör, samtidigt som den enskilda individen känner sig delaktig och har något att tillföra samhället.

I Malmö har man sedan tre år tillbaka ett Valideringscentrum där man utvecklar metoder för validering av yrkeskunskaper på gymnasienivå. Kriterierna är att man har en yrkeskompetens. Denna kompetens kan man ha skaffat sig genom studier utanför det formella utbildningsväsendet, yrkeserfarenhet, utländsk utbildning eller andra former av lärande i Sverige eller utomlands.

Genom att skapa en s.k. individuell meritportfölj får man på ett strukturerat, detaljerat och överskådligt sätt en beskrivning av personens kompetens.

I valideringen ingår också ett samtal med vägledaren på Valideringscentrum för att på ett grundligt sätt kunna kartlägga personens utbildning, arbetslivserfarenhet och andra erfarenheter som kan ha betydelse.

De personer som godkänns för validering, anmäler sig till kurser i sitt ämne och introduceras också på arbetsplatser där de skall valideras. Teorin sker hos utbildningssamordnaren, medan de praktiska färdigheterna bedöms på själva arbetsplatsen. Hittills har 320 personer validerats i Malmö och av dem har 120 utländsk bakgrund.

Väl ute på de svenska arbetsplatserna är den fackliga aktiviteten något högre bland män än bland kvinnor. I FAI (Fackligt Aktiva Invandrare) är det kvinnliga deltagandet dock högt. Men det finns en hel del fördomar om invandrare i förhållandet till facket, man ser dem som passiva, okunniga och radikala.

Särskilt när det gäller kvinnor utgår vi ifrån, enligt forskaren Diana Mulinari, att invandrarkvinnor är förtryckta av det patriarkaliska systemet. Den svenska jämställdheten har blivit ideologi och är något som invandrarkvinnorna, i svenskarnas ögon, saknar.

När man talar om svenska kvinnor i facket handlar det ofta om jämställdhet, när man talar om invandrar män handlar det om integration. Invandrarkvinnor bryter balansen och har svårt att hitta sin plats. Hon utsätts också i högre grad än männen för sexualiserad rasism, medan invandrar männen utsätts för en infantilisering.

- Validering av yrkeskunskaper är resursskapande både för samhället och den enskilde individen.

- Det behövs fler verktyg för att tala med arbetsgivarna om problem som invandrare kan uppleva på en arbetsplats och i facket.
- Tjejer måste få ta plats i facket. De måste få bygga upp egna nätverk. I de befintliga jobbar allra flest män.

Invandrarkvinnor och den privata sfären

Genom att mäta tidsanvändningen i invandrarfamiljer kan man sätta fokus på olika familjemönster, vilka nätverk som finns och hur familjemedlemmarna utnyttjar sitt medborgarskap.

Enligt en undersökning gjord av Garbi Schmidt från Socialforskningsinstitutet i Danmark, är traditioner och familjemönster under förändring. Samtidigt kan man avläsa att kvinnorna har stora nätverk, men att det många gånger saknas politiska och informativa strukturer. Risken är att en del starka nätverk håller kvar kvinnorna i givna mönster, istället för att göra kvinnorna synliga i samhället och samhällsdebatten.

En annan fråga som varit på tapeten de senaste åren, är förekomsten av tvångsäktenskap och arrangerade äktenskap. I Norden är det främst muslimska grupper som praktiserar detta, men arrangerade äktenskap finns i alla sorters kulturer och samhällen. När äktenskap som arrangerats betyder att en make hämtas från hemlandet till ett av de nordiska länderna, kan den fysiska och kulturella avståndet bli problematiskt. Det traditionella könsrollsmönstret utmanas kraftigt och konflikter kan uppstå om kvinnan eller mannen bosatt i Norden, före-

drar en partner från den egna etniska gruppen i Norden istället för att hämta någon från hemlandet. Traditionen är dock under press och förekomsten av tvångsäktenskap bör ses som ett tecken på modernisering och individualisering bland de unga. Det leder dock till stora problem i de utsatta familjerna, både vad gäller psykisk press och fysiskt våld för flickorna. Samtidigt är det viktigt att inte ensidigt fördöma föräldrarna utan istället skapa en bättre kommunikation så de lär känna sina egna barns liv.

Problemet för många unga är just det faktum att både släkten och föräldrarna är viktiga samtidigt som de vill skapa sig ett eget liv.

Det är i dag omöjligt att säga hur vanliga tvångsäktenskap är i Norden, men antalet kontakter till socialtjänsten och hjälporganisationer har ökat de senaste åren.

- En öppen debatt om tvångsäktenskap, utan fördömanden, gör det lättare för de utsatta ungdomarna att vända sig till socialtjänsten.
- Skapa bred hjälpapparat för de som behöver professionell hjälp.

Avslutning

Två intensiva dagar avslutades med en paneldebatt. Panelen bestod av Mona Sahlin, integrationsminister i Sverige, Ulla Lindqvist, vice ordförande i svenska LO, Kristin Øhrman Johnssen, statssekreterare i Norge, Tarja Filatov, arbetsminister i Finland och Valgerour H.

Bjarnadóttir, ledare för Center for Gender Equality på Island.

Först ut var Mona Sahlin som fick stort gehör för sitt förslag om att anta en anti-diskrimineringspolitik som ska ersätta den traditionella integrationspolitiken.

– Rätten att bära slöja måste vara lika självklar som rätten att inte göra det, slog Sahlin fast.

Norge fokuserar, i likhet med Sverige, på diskrimineringen. Man har antagit en ny diskrimineringslag som man på sikt hoppas ska bli ett effektivt vapen. Kristin Øhrman Johnssen konstaterade att arbetet mot diskriminering dock tar tid. Hon underströk också det faktum att integration handlar om två parter. Även norrmännen måste anpassa sig till sitt nya mångkulturella samhälle.

Finland är ett förhållandevis nytt invandringsland. Men trots att landet har färre invandrare så kände Tarja Filatov igen problematiken som diskuterats under konferensen. Hon konstaterade att Finland, genom att ta del av andra nordiska länders erfarenhet, kan rusta och förbereda sig för att skapa en så gynnsam integration som möjligt.

Även Island är ett nytt invandringsland. Här välkomnar man de nya invånarna som ett viktigt tillskott till den isländska arbetsmarknaden. Invandrarna har dock ännu ingen synlig roll inom facket och politiken. Valgerour H. Bjarnadóttir efterlyser ett samarbete mellan nordiska kvinnor och invandrarkvinnor som på sikt ska leda till ökad kvinnlig makt.

Ministerintervjuer

TARJA FILATOV, *arbetsminister i Finland*

»Om kvinnorna mår bra, mår hela familjen bra«

Finland är ett relativt nytt invandrarland. Integrationsdiskussionen har dock redan kommit igång och med sin Integrationslag har regeringen försökt sätta invandrarna på dagordningen. Och det är nödvändigt, för Finland kommer i framtiden att ha stort behov av arbetskraft.

Varför är det viktigt att sätta fokus på invandrarkvinnor?

– Jag tror att det är viktigt att sätta fokus på kvinnorna i hela den debatt som handlar om invandring, diskriminering och rasism. Kvinnor är nyckelpersoner i familjerna och om de mår bra, mår hela familjen bra. Eftersom kvinnorna ofta tar hand om hem och familj har de större problem att bli integrerade i samhället. Det finns självklart en del skillnader mellan finskfödda kvinnor och invandrarkvinnor, till exempel språkliga och kulturella skillnader, men det finns likheter också. Som kvinnor möter vi samma problem.

– Vi riskerar att utsättas för våld, vi föder barn och vi riskerar att bli diskriminerade på arbetsmarknaden på grund av vårt kön. Det finns skillnader mellan könen vad gäller rasism och diskriminering. Män utsätts oftare för konkret diskriminering än kvinnor, men den diskri-

minering som män utsätts för återspeglar sig hos kvinnorna och orsakar psykiskt lidande.

Vilka frågeställningar är viktigast för invandrarkvinnor i ditt land?

– Vi har inte så många invandrare i Finland. I slutet av 2002 hade vi lite över 100 000 invandrare, av vilka drygt 50 000 var kvinnor. Trots detta har vi liknande diskussioner som i de övriga nordiska länderna. Vi har en diskussion om familjerelaterat våld och om betydelsen av utbildning. I vår integrationslag betonas språkkurserna som en viktig väg in i samhället. Om t.ex. en kvinnlig invandrare får barn, är det viktigt att det finns ett system med barnpassning, så hon kan fortsätta att delta i språkundervisningen. Och det är statens ansvar att se till att så sker.

– Invandrarkvinnorna är i och för sig inte ett särskilt stort debattämne i Finland, kanske på grund av deras fåtalighet. Vi har börjat få andra generationens invandrare och det är rätt stor diskussion om de problem som det kan medföra. Vi är nu i den situation att vi måste vänja oss vid tanken att Finland kommer att bli mer internationellt i framtiden. Informations- och erfarenhetsutbyte mellan de nordiska länderna om invandrarfrågor är viktigt så vi kan lära oss av varandras framgångar och misstag på integrationsområdet. Eftersom andelen invandrare fortfarande är relativt liten, blir det kanske lättare för oss att göra något åt problemen. Ju fler människor som kommer hit, ju mer olika grupper kommer det att finnas. Och olika grupper behöver olika lösningar.

– Invandrardebatten i Finland är begränsad men till stor del positiv och förstående. Tyvärr tror jag att det kommer att förändras, först och främst på kommunal nivå. Det finns redan flera rasistiska och främlingsfientliga grupperingar och de siktar mot att ta sig in på parlamentsnivå.

Varför ett nordiskt perspektiv? Vad är tanken?

– Våra samhällen är ganska lika, vi har samma sociala system och samma syn på jämställdhet. Det finns kulturella skillnader mellan invandrare och nordiskt födda men det finns också skillnader mellan kvinnors situation och mäns situation. Kvinnors liv kan överhuvudtaget vara mera problematiskt än mäns och det är viktigt att vi försöker hitta lösningar och inte bara ser till deras etniska bakgrund.

Vad har varit ditt lands svagheter och styrkor i integrationspolitiken?

– Vår integrationslag trädde i kraft för fyra år sen och den har fungerat bra och varit nödvändig i förbättringen av invandrarnas ställning. Ett problem vid införandet var att det saknades tillräckliga resurser. Ett annat att olika delar av verkställandet av lagen tillhörde olika ministerier. Men nu har vi identifierat problemen och det finns numera goda resurser för att implementera lagen nationellt. Lokalt är det dock fortfarande problematiskt, eftersom de stora städerna, som har en större andel invandrare har relativt sett mindre ekonomiska resurser än de mindre städerna med få invandrare.

– Eftersom vi är ett relativt nytt invandrarland har vi än så länge inte haft en öppen diskussion om dessa frågor. Vår diskussionskultur är annorlunda än i resten av Norden. Det är så lätt att bara vara tyst när nya saker ska debatteras. Det är viktigt att undvika en känsloladdad diskussion på för- eller emotnivån. Vad vi behöver är en nyanserad debatt om hur vi ska jobba på kommunalt plan med invandrarfrågor på ett sådant sätt som gör att invandrare känner sig delaktiga i vårt samhälle.

Hur jobbar ni för att nå ut och vilka kontakter har du med gräsrotterna? Vilka skulle behöva bli bättre representerade i ditt nätverk?

– Enligt vår integrationslag ska det på lokal nivå finnas ett »Råd för etniska relationer« som består av tjänstemän från kommunen, invandrarföreningar och andra gräsrotsorganisationer. Tillsammans har de som uppdrag att utforma en plan för hur integrationen ska främjas i just deras kommun. Det finns även planer på att inför ett liknande råd på regeringsnivå som ska jobba för att bekämpa rasismen.

Vad kan vi göra för att förbättra situationen?

– Det handlar djupast sett om attityder. Vi måste vara förberedda för framtiden, se den i ögonen och inte bara se problem. Finland kommer att behöva mer arbetskraft i framtiden, men det är viktigt att vi inte ser de som kommer hit enbart som arbetskraft. Först måste vi se dem som människor, som individer med sina familjer och sina liv. De måste få utgöra en jämlik del av vår nation. Det handlar till exempel om att vi måste se över

utbildningssystemet och arbetsmarknaden och erbjuda kvinnorna möjligheter att delta. De ska inte bara lära sig språket utan också lära sig om samhället. Det är lättare att göra det om man får kontakt och vänskapsrelationer med finnar. På det sättet får man större inblick i vardagslivet. Det är ju en stor del av vårt liv.

Hur ser situationen ut om 10 år?

– Jag skulle önska att vi fortfarande är lika jämlika som nu och att vi inte har rasism och diskriminering. Men jag är rädd att det inte är så. Vi kommer att ha större multikulturella grupper än i dag och faran är att de förblir isolerade grupper. Det måste motverkas. Vi måste också kunna prata om frågor som omskärelse och familjerelaterat våld och få mer kunskap om dessa ämnen. Först då kan vi hjälpa de som kommit hit och förstå deras situation. Att något som Fadime-fallet skulle inträffa i Finland just nu, känns ganska osannolikt, men vi är medvetna om problemen. Diskussionerna om invandringen förs mestadels i medierna. Vi måste bli bättre på att hitta lösningar och analysera resultaten. Vi måste också undersöka vilka resurser vi har så att vi kan erbjuda människor den hjälp och service de behöver.

Resurserna ligger dock på en helt annan nivå än t.ex. i Sverige och våra resurser har vi framförallt placerat i statliga projekt mot våld och verkställandet av vår integrationslag.

MONA SAHLIN, integrationsminister i Sverige

Antidiskrimineringspolitik i stället för integrationspolitik

För drygt hundra år sedan var Sverige ett fattigt land. Så fattigt att var femte svensk utvandrade. I dag är Sverige ett land människor invandrar till. Landet har blivit ett mångkulturellt samhälle där var femte invånare har utländsk bakgrund. Mycket har förändrats. Makten är dock långt ifrån mångkulturell.

Varför diskuterar vi situationen för kvinnor med invandrarbakgrund på en nordisk konferens?

– Norden har en lång tradition av samarbete. Samarbetet har dock inte präglats av det faktum att våra länder successivt ändrat karaktär tack vare invandringen. Vi har inte diskuterat frågorna som den här konferensen tar på upp på ett nordiskt plan tidigare. Och det tror jag behövs! Naturligtvis är våra länder inte identiska men jag menar att vi har en hel del gemensamt.

Vi har en fri och öppen arbetsmarknad inom Norden. Det är därför viktigt att vi granskar de hinder som trots allt finns. Vi behöver utbyta erfarenheter och komma till insikt om de normer och strukturer som diskriminerar på arbetsmarknaden.

För mig är det mycket lärorikt och inspirerande att få vara här. Jag tycker att blandningen av forskare, politi-

ker och kvinnor från olika organisationer är intressant. Vi har olika bilder och erfarenheter med oss hit som vi kan dela med oss av och på så vis ta lärdom av varandra.

Hur ser situationen för kvinnor med utländsk bakgrund ut i Sverige?

– De utsätts för ett tredubbelt förtryck. Ett förtryck grundat på klass, kön och etnicitet.

I Sverige har vi kommit långt när det gäller såväl kvinnors fri- och rättigheter som ställning på arbetsmarknaden och inom politiken. Men vi har inte närmare frågat oss vad etnicitet betyder. Vi har helt enkelt inte brytt oss. De senaste åren har vi dock fått större insikt. I dag vet vi att vi måste syna såväl klass och kön som etnisk bakgrund om vi ska synliggöra den strukturella diskrimineringen.

Vi har inte heller varit tillräckligt vakna när det gäller flickor som växer upp i patriarkala familjer. Många av flickorna lever ett ansträngande dubbelliv. De måste anpassa sig både till de svenska normerna och till föräldrarnas värderingar. Detta innebär att flickorna går hemifrån prydligt klädda som föräldrarna vill, för att sedan byta om och sminka sig på väg till skolan för att passa in där.

– Själv har jag varit naiv när det gäller det hedersrelaterade våldet. Det var inte förrän mordet på Pela som jag insåg vilket svek vi utsatt dessa unga tjejer för. Trots deras enorma utsatthet har samhället inte tagit dem på allvar. Vi har inte sett. Inte velat se. Tystnaden från oss har varit en del av förtrycket.

Vilka lösningar ser du?

– Skolan är oerhört viktig. Den är en av de få platser i samhället där vi faktiskt har chans att nå ut till alla – både barn och föräldrar. Med hjälp av kompetenta vuxna kan en strategi läggas upp för informationsinsatser. Vi har också polisen, de sociala myndigheterna, personer med kompetens inom sex- och samlevnad som kan bidra med sin expertis.

– När det gäller arbetsmarknaden så vet vi att den strukturella diskrimineringen drabbar kvinnor med invandrarbakgrund i större utsträckning än män med samma bakgrund. På detta område sätter jag stort hopp till det lagförslag som nu lagts fram. Förslaget innebär att vi ändrar bevisbördan. I dag ligger bevisbördan på den som säger sig ha blivit diskriminerad. Enligt förslaget faller även bevisbördan på arbetsgivaren. Denne måste således bevisa att han inte diskriminerat den sökande.

Jag hoppas också mycket på facket. På att fackförningarna ska göra diskrimineringen till en av sina huvudfrågor.

Mycket arbete återstår. Har integrationspolitiken misslyckats?

– Nej, det har den inte. Tittar man på sysselsättningen ser man ett trendbrott. Sedan 1997 har arbetslösheten bland personer med invandrarbakgrund minskat snabbare än för genomsnittet. Sysselsättningen har ökat i motsvarande grad. Det är en positiv utveckling.

Det har talats mycket om att mångfald lönar sig. Jag menar att vi måste gå längre än så. Vi har sett allt för lite

på konflikter och maktfrågor. Vi diskriminerar, så enkelt är det. Och det måste vi sluta med! Jag skulle vilja byta namn på integrationspolitiken och istället anta en anti-diskrimineringspolitik.

Debatten har handlat allt för mycket om att »om bara de ändrar sig och blir som vi så får de ett jobb«. Man har glömt bort att integration handlar om två parter. Det är inte bara de invandrade svenskarna som ska integrera sig i det övriga samhället utan också majoritetssamhället som ska integrera sig i det nya Sverige.

Det handlar om rätten att få bära slöja och inte bli diskriminerad för det. Precis som rätten att avstå från att bära slöja.

Som minister befinner du dig i maktens korridorer.

Hur håller du dig orienterad om vad som händer ute i förorterna?

– Jag har bland annat ett informellt nätverk som jag talar med. Det är unga tjejer med erfarenhet av patriarkala familjer som har hört av sig till mig. Men också representanter från polisen, forskare och läkare.

Den senaste tiden har jag träffat religiösa ledare från olika samfund. Dessa har varit förskräckande tysta i debatten.

Jag saknar dock männen, papporna till de unga flickorna. Dem skulle jag också behöva prata med för att bättre förstå problemen.

Hur ser du på framtiden?

– Jag är inte optimistisk. Jag tillhör inte dem som menar att makten blir större ju fler människor som är

med och delar den. Jag menar att makten är konstant. Ska en grupp få mer makt, kommer en annan att få mindre. Maktens Sverige – vi inom politiken, näringslivet och media – är helt enkelt rädda att förlora vår makt.

Ingen har någonsin gett makt till fattiga, till kvinnor eller invandrare. Makt är något man tar!

Intervjuer med nordiska
invandrarkvinnor

DILEK AYHAN, NORGE

Frivilligorganisationerna avgörande

Hur ser situationen för kvinnor med utländsk bakgrund ut i Norge?

– Jämställdheten har kommit långt. Tyvärr omfattar den inte kvinnor med utländsk bakgrund i den grad som man skulle kunna önska. Vi är underrepresenterade överallt i samhället – från arbetsmarknaden och näringslivet till de politiska beslutspositionerna.

– Jag menar att det är strukturer i det norska samhället som skapar utanförskapet. Norge är ett relativt litet land som länge haft en homogen befolkning. Ska alla ta del av sina medborgliga rättigheter och skyldigheter måste man öppna upp och börja tala med dem som står utanför – kvinnorna med utländsk bakgrund. Dessa kvinnor måste själva få formulera sina problem så att man kan finna gemensamma lösningar.

En väg till dialog är invandrarorganisationerna, hur är man organiserad?

– I Norge har vi MIRA-centret som är ett mångkulturellt kvinnocentra. MIRA arbetar bland annat med jämställdhet för kvinnor med invandrarbakgrund och erbjuder rådgivning, information och krishantering.

Själv är jag aktiv inom flera ungdomsorganisationer, bland annat är jag daglig ledare för Norges Turkiska

Ungdomsförening. Vi arbetar mycket med unga tjejer. Tyvärr är det oerhört svårt att överleva som ungdomsförening i dag. Vi har inga resurser. Vi får bidrag för enskilda projekt men inte reella medel för att driva vår verksamhet.

– För något år sedan var vi fem ungdomsföreningar för ungdomar med utländsk bakgrund. En har försvunnit och en är på väg bort, kvar finns vi, African Youth och Tamils Ungdomsforum. Jag tycker att det är skrämmande! De ungas röster saknas i samhällsdebatten. Vill man göra något för att förhindra att unga flickor gifts bort mot sin vilja så måste man tala med ungdomarna som berörs av frågan. Det är när man inte har någon dialog som problemen uppstår. Politikerna och etablissemangen vet helt enkelt inte vad som pågår i minoritetssamhället. Det är otroligt viktigt att ha ett nätverk, en väg in i minoritetssamhället för att veta vad som är på gång och vad som kan tänkas ske.

Invandrарorganisationerna har ibland kritiserats för att de bara odlar sin egen kultur. Faktum är att har man inte pengar så är en fest om året det enda man har råd att arrangera. Ska man driva ett centra krävs resurser!

Vilka forum finns det att göra sig hörd i?

– Här har jag faktiskt ett positivt exempel som jag tror mycket på. Sedan en tid tillbaka träffas frivilligorganisationerna, forskarna och departementen med jämna mellanrum för att diskutera vad som är på gång. Jag tror att den här typen av samarbete kan bli väldigt viktiga. Vi är tre aktörer som behöver varandra för att få kunskap och sprida information. För mig som kommer från fri-

villigorganisationerna är det intressant att höra vad forskarna tittar på och för dem är det säkert viktigt att få veta vad vi gör.

Vilka frågor anser du är mest väsentliga för kvinnor med utländsk bakgrund?

– Det viktigaste är att få en reell möjlighet att delta och påverka. Det betyder att man aktivt måste ge oss utrymme och möjlighet att delta. Många unga med invandrarbakgrund vill ta del av det norska samhället. Vi vill vara med och påverka, göra rätt för oss som medborgare. Det är majoritetssamhället som bestämmer vilken roll våra organisationer kommer att ha.

– Det politiska deltagandet är viktigt. Här förespråkar jag kvotering. Man måste dock vara medveten om att den som har utländsk bakgrund inte nödvändigtvis vill driva minoritetsfrågor. Vi måste få driva alla typer av frågor!

Jag tror också att det är viktigt att bredda den norska identiteten. Den måste få större innehåll för att fler ska känna sig norska.

Vilka frågor belyser norsk media?

– I media är det extrema och dramatiska händelser som står på dagordningen. Mordet på Fadime fick enorm uppmärksamhet och fick igång en debatt som i mångt och mycket grundade sig på en rad missförstånd. Plötsligt trodde folk att varje mörkhårig flicka riskerade att giftas bort mot sin vilja och att varje mörk pappa var potentiell mördare.

– Jag är kritisk till att man inte intervjuar människor ur minoritetssamhället. Är vi inte med i dialogen kommer man heller inte att se några resultat. Ska man kunna göra något åt de problem som finns krävs en öppen dialog och ömsesidig respekt.

Varför alltid fokusera på det som skiljer oss åt? Män-
niskor – oavsett bakgrund – önskar sig samma saker av
livet. Vi vill vara lyckliga, ha familj, ett bra jobb och ta
del av samhället.

Hur ser framtiden ut?

– Avgörande för framtiden är om vi ges rum och
möjlighet att vara med och påverka. Integration är en
process som involverar två parter. Vi måste båda anpas-
sa oss och skapa utrymme för varandra.

NAMN: Dilek Ayhan

ÅLDER: 23 år

YRKE: Dataingenjör

FÖRTROENDEUPPDRAG: Daglig ledare för Norges turkiska
ungdomsförening, nationalkonsulent för Norges barn-
och ungdomsorganisationer, internationellt ansvarig för
Norges organisation för unga företagare, styrelseledamot
för Antirasistcentret.

BAKGRUND: Född i Norge av turkiska föräldrar.

BÄST MED NORGE: Kvinnans ställning. Man har kommit
långt, men det finns många utmaningar kvar – i synnerhet
vad gäller kvinnor med invandrarbakgrund.

SADIA SYED, DANMARK

Man pratar om oss och inte med oss

Hur ser invandrarkvinnornas situation ut i ditt land?

– De stora invandrargrupperna är från ex-Jugoslavien, Pakistan, Turkiet och Marocko.

De stora flyktinggrupperna är från Iran (på 80-talet), senare kom libaneser/palestinier, irakier, somalier och afghaner.

Det finns många olika föreningar som huvudsakligen är uppdelade efter nationaliteter. En stor del av föreningarna uppstod på 90-talet bland annat som protest mot den politik som regeringen fört gentemot etniska minoriteter. Föreningen för akademiker (AKELIN) är tvärnationell.

– Det finns integrationsråd i kommunerna, som kan vara språkrör för etniska minoritetsinvånare. Råden har inte existerat särskilt länge, troligen från 1999. Hur mycket den enskilde kommuninvånaren använder sig av råden är tveksamt. De flesta rådsmedlemmarna arbetar antingen professionellt eller frivilligt med etniska minoritetsinvånare.

Dessutom har regeringen utsett Rådet för etniska minoriteter. Det finns även POEM – för föreningar som är väldigt politiskt medvetna.

1992 bildades Fællesforeningen af socialarbejdere fra etniske minoriteter i Danmark, en förening för både män och kvinnor med olika etnisk bakgrund.

Den har för många varit viktig i förhållande till nätverk och utbyte av erfarenheter.

– Slutligen finns Kvinderådet, som också medverkat till att sätta etniska minoritetskvinnors situation på agendan. Kvinderådets medlemmar är fackliga organisationer, humanitära organisationer och politiska föreningar. En del av invandrarkvinnorna är medlemmar av fackliga organisationer, men har inte kunskap om att deras organisation är representerad i Kvinderådets styrelse.

Vilka anser du är de viktigaste frågorna?

– Genom mitt arbete som projektkoordinator i Kvinderådet, har jag haft kontakt med olika kvinnoföreningar, kvinnogrupper och enskilda personer,

Ett av de områden som kvinnorna ständigt tar upp är arbetsmarknaden – det vill alltså säga, deras brist på kontakt med arbetsmarknaden. Många av kvinnorna uttrycker otillfredsställelse med att upprepade gånger vara i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, utan att det leder till ett riktigt jobb.

Andra är missnöjda med att de inte kan få godkänt sin utbildning från ursprungslandet, här i Danmark.

Bristande kontakt med arbetsmarknaden ger också en ansträngd ekonomi. Kvinnorna har oftast inte möjlighet att ge samma materiella status till barnen, jämfört med danska barn och barnen kan inte delta i fritidsaktiviteter.

Det har också konsekvenser för några av dem som önskar att utföra frivilligt arbete, men tvingas begränsa det, eftersom de inte har pengar till transport, frimärken och att betala medlemsavgift. Kvinnornas arbetslöshet är också högre än männens.

– Ett annat sätt är den politiska signal som kommuniceras det vill säga, sättet man diskuterar etniska minoritetsinvånare på. Man pratar om dem och inte med dem. Samtidigt omtalas etniska minoritetsinvånare som en stor homogen grupp. Och då tänker man nästan alltid på synliga etniska minoriteter och med religiös infallsvinkel – alltså muslimer.

Den överdrivna fokuseringen på kultur som problem, är problematisk, eftersom det ofta hävdas att islam som religion och muslimernas kultur inte kan fungera sida vid sida med andra existerande kulturer.

Det är därför ett stort problem att politiker, opinionsbildare (inte minst journalister) medverkar till att exkludera en grupp medborgare, istället för att inkludera dem i det danska samhället.

– Ett tredje problem som många kvinnor uppfattar som besvärligt handlar om kommunikationen. Det talas ner till dem som om de vore barn, det talas högt och långsamt till dem. »Här i Danmark gör vi på detta sättet ... Varför reser ni inte bara hem till Somalia?«

Diskriminering – både direkt och indirekt – är ett stort problem. Myndigheterna har svårt för att erkänna att det är ett problem som etniska minoritetsinvånare möter i sina kontakter med offentliga myndigheter, banker, bostadsbolag etc.

Diskrimineringen är medverkande till att upprätthålla etniska minoritetsinvånare och särskilt kvinnor, i en underlägsen position, jämfört med majoritetsbefolkningen.

För att lösa ovanstående problemområden krävs en aktiv och korrekt insats från regeringen och kommunerna.

– Staten måste vara framsynt med lagstiftning som kommunerna måste följa. Samtidigt måste man lyssna på kvinnorna, och de som i sitt arbete har erfarenhet av denna målgrupp, och dra in dem i lösningen av problemen.

Politikerna är intresserade av populistiska områden som tvångsäktenskap, omskärrelser och slöjor. De bör se längre än så, och istället arbeta med den stora heterogena gruppen av kvinnor. De kan inte fortsätta strama åt utlänningslagen, under skenet av att man vill förhindra tvångsäktenskap. Det är precis vad de gör. Integration går åt båda håll, men görs endast till kvinnornas ansvar.

Utgångspunkten att kvinnor är förtryckta och måste räddas från muslimska män, är på inget sätt representativt för flertalet av kvinnorna.

Vilka konkreta lösningar föreslår du för att bukt med problemen?

– Ser man med mina ögon i dag, kan framtiden te sig ganska svart. Om den ska förändras med tanke på att göra etniska minoritetskvinnor jämställda med danska kvinnor, krävs en enorm insats, liksom det krävs ett erkännande av kvinnornas underlägsna situation.

Ändå kan man hoppas att det sker en förändring via den yngre generationen, det vill säga den grupp som är kritisk mot regeringens socialpolitik och invandrarpolitik.

– Det råder ingen tvivel om att etniska minoritetskvinnor, måste vara betydligt mer aggressiva i förhållanden till att få igenom sina krav och önskemål. Ett sätt kunde vara genom fackföreningarna. Ett annat att fler minoritetskvinnoföreningar i framtiden samarbetade och tillsammans kunde ställa kraven gentemot politiker, till exempel i samarbete med etablerade kvinnoorganisationer, som till exempel Kvinderådet.

Det kan till exempel vara en fördel att vara en landsomfattande kvinnoorganisation och bli medlem av Kvinde rådet. Genom medlemskapet kan man påverka kvinno rådets styrelse eller få föreningen invald i styrelsen.

Det verkar inte som om initiativ från statens sida är särskilt användbara.

Vad gäller arbetsmarknaden behövs det fler individuella lösningar och man måste gå ifrån projekt som endast handlar om att bevara kvinnorna i sin nuvarande situation. Här har staten erfarenheter av jämställdhet mellan könen och de erfarenheterna måste användas för att skapa etnisk jämställdhet. Retoriken måste också ändras till att bli respektfull och likvärdig.

NAMN: Sadia Syed

UTBILDNING: Grundutbildning i social och medicinsk
tolkning danska/urdu

YRKE: Socialrådgiver och medlem av Rådet för socialt
udsatte (Rådet grundades i 2002 av socialministern,
medlemmarna är personligt utvalda av ministern)

VARIFRÅN: Pakistan

HUR LÄNGE I NYA HEMLANDET: Har bott i Danmark sedan
hon var barn och har all sin skolgång i Danmark.

VILKEN ORG./VEM REPRESENTERAR: Just nu arbetar jag i
Kvinderådet som projektkoordinator. Jag var tidigare
varit aktiv i bildandet av Fællesforeningen af social-
arbejdere fra etniske minoriteter i Danmark samt i
POEM:s styrelse och som taleskvinna för Flerkulturel
Daghøjskole.

VAD ÄR DET BÄSTA MED DANMARK: De demokratiska
möjligheterna såsom föreningsfrihet och möjlighet
för att skapa proteströrelser. Också välfärdssamhällets
många förmåner som utbildning, gratis vård samt
jämsliddheten mellan könen.

Invandrarkvinnor en osynlig minoritet

Hur ser situationen för kvinnor med utländsk bakgrund ut på Island?

– Det är omöjligt att ge en generell bild. Jag skulle säga att Island ligger 10–15 år efter resten av Västeuropa när det gäller invandrarfrågor. Man vet väldigt lite om invandrare i allmänhet och om invandrarkvinnor i synnerhet. Det har inte gjorts några studier eller rapporter på området. Det man vet är att 3,5 procent av befolkningen har utländsk bakgrund och att de största invandrargrupperna kommer från Polen, Danmark, Tyskland, Filipinerna, USA, tidigare Jugoslavien och Thailand.

Vilka frågor anser du är mest väsentliga?

– Personligen ser jag fem viktiga områden – fördomar och diskriminering, möjlighet till arbete och social mobilitet, hälsofrågor, social inkludering samt möjlighet till omskolning och kontinuerlig kompetensutveckling.

Kvinnor med utländsk bakgrund, i synnerhet kvinnor från Östeuropa och med utländskt utseende, möter en del fördomar och diskriminering. Dessa kvinnor antas ha kommit till Island antingen som postorderfruar eller också för att gifta sig med en isländsk man. En man som inga isländska kvinnor skulle vilja gifta sig med. Ett

tredje alternativ är att de kommit till landet för att jobba som exotiska dansare. Självklart påverkar dessa fördomar hur invandrarkvinnor blir bemötta av vissa delar av den isländska befolkningen. Bilden och bemötandet kan i sin tur påverka kvinnornas identitet, deras integration i det isländska samhället, tillgången till arbete men också deras mentala hälsa.

– Vad gäller arbetsmöjligheter så arbetar många invandrarkvinnor i låglöneyrken. Det är arbeten med långa arbetsdagar och dålig lön. Ofta gäller detta även kvinnor som har yrkesutbildning i sitt hemland. Låglönejobben erbjuder mycket få framtidsutsikter, som regel är möjligheterna till social mobilitet mycket begränsade.

Hur kvinnor med utländsk bakgrund mår på Island är det ingen som vet. Det finns inga rapporter eller undersökningar. Med tanke på vad många av dessa kvinnor tvingas utstå, så föreställer jag mig att det finns en hel del frågor som skulle behöva undersökas. Stress, utbrändhet och mental hälsa är bara några. Det finns inte heller några undersökningar när det gäller invandrarkvinnor och våld i hemmet. Vad jag vet arbetar kvinnojourerna, som ordnar skyddat boende för våldsutsatta kvinnor, inte med tolkar. Man kan också fråga sig hur många av de invandrarkvinnor som är utsatta för våld som känner till att det finns skyddade boenden.

Vad skulle behövas för att lösa problemen?

– Det är en fråga som måste tas upp av politiker, representanter för sjukvården, socialarbetare, folk som arbetar med mänskliga rättigheter, entreprenörer och andra. Personligen anser jag att man måste få större

kunskap om invandrare i allmänhet och invandrarkvinnor i synnerhet. Det behövs studier och undersökningar för att vi faktiskt ska veta vad som behöver göras.

– Jag anser även att den isländska politiken borde återspegla befolkning och det faktum att 3,5 procent har invandrarbakgrund. Det behövs mer utbildning i mänskliga rättigheter för att förebygga och bekämpa fördomar, rasism och invandrarfientlighet. Ett system att utvärdera och konvertera utländsk kompetens och utbildning behövs också. Som det är i dag fungerar invandrare som en outnyttjad resurs. Gratis kurser i isländska för invandrare är viktigt. Samtidigt måste utbildningsmöjligheterna breddas så att fler med invandrarbakgrund kan ta del av dem.

Diskuteras situationen för kvinnor med utländsk bakgrund i media?

– Det finns ingen sådan debatt. Invandrarkvinnor figurerar överhuvudtaget mycket sällan i media. De enda artiklar jag kan minnas som har haft med invandrarkvinnor att göra har handlat om strippklubbar och prostitution.

Medias bevakning av invandring är som regel negativ. Den handlar typiskt om en ökad invandring som leder till arbetslöshet för isländarna.

Hur ser du på framtiden?

– Jag är tyvärr inte speciellt optimistisk. Man skulle kunna tro att Island, som ligger efter andra västeuropeiska länder när det gäller invandrarfrågor, borde lära sig av andras misstag. Men så är det inte. Jag tror inte det

kommer att ske några större förändringar de närmsta fem, tio åren. Institutioner som Intercultural Centre kommer säkert att fortsatt göra sitt bästa för att belysa invandrarfrågor. Men jag tror inte att regeringen kommer att verka för förändring. Många kvinnor med invandrarbakgrund – i synnerhet de som kommer från länder utanför EU – kommer att fortsätta att gå till sina låglönejobb och betala sin skatt. De kommer fortfarande att vara en osynlig minoritet på Island vars resurser man inte tar tillvara.

Förbättras inte den isländska ekonomin och arbetslöshetssiffrorna stiger, kommer med stor sannolikhet rasismen och främlingsfientligheten bland de etniska isländarna att öka. Tyvärr.

NAMN: Antoinette Nana Gyedu-Adomako

UTBILDNING: Bachelor i sociologi

YRKE: Utbildar i mänskliga rättigheter

BAKGRUND: Född i Ghana. Bott i Island i drygt åtta år.

BÄST MED ISLAND: Jag tycker mycket om den rena luften, vattnet och den oförstörda naturen. Jag njuter också av det faktum att jag på Island, till viss grad, kan vara en oberoende ung kvinna.

AIDA SIMIDZIJA, FINLAND

Utbildning kan skapa jämförbarhet och livskvalitet

Hur ser invandrarkvinnornas situation ut i ditt land?

– Jag bor i Syd Österbotten och eftersom jag pratar svenska, kan jag säga att jag hör till en minoritet inom minoriteten (bosniska flyktingar i den finlandssvenska populationen). I den här trakten bor invandrare och flyktingar från Bosnien, f.d. Jugoslavien, Ryssland, Make-donien och Vietnam. Jag känner inte till någon organi-sation eller något forum som kunde göra det möjligt för invandrar- och flyktingkvinnor att göra sig hörda.

Vad anser du är de viktigaste frågorna och vad ska man göra för att lösa dem?

– Jag har mest erfarenhet av svenska Österbotten och det är inte så lätt att integrera sig. Vad betyder egentligen integration i ett samhälle? Om man har hittat ett jobb, vågar man säga att man integrerat sig då?

Kulturella skäl kan också spela in. Det är inte så lätt att kasta sig ut i arbetslivet.

Arbetslöshet är det största problemet. Invandrar- och flyktingkvinnor har av olika orsaker en tendens att »hamna« utanför samhälls- och arbetslivet.

Orsakerna kan bland annat vara kulturella. De kommer från länder där kvinnorna av tradition stannat hemma och skött hemmet och barnen.

I Finland finns dagvårdsmöjligheter för barnen vilket gör det lättare för kvinnorna att söka sig ut i arbetslivet.

Jag anser att det bör organiseras olika kurser för denna grupp människor (för analfabeter, för dem som vill starta eget företag, för dem som behöver validera sina betyg och kunskaper från sitt ursprungliga hemland.)

Jag tycker att man genom olika kurser och utbildningen borde öka kvinnornas kompetens, självkänsla, livskvalitet och ge dem allmänna teoretiska kunskaper.

Vilka konkreta lösningar föreslår du för att bukt med problemen?

– Ett förbund som ska omfatta kvinnoorganisationer från alla delar av landet och från alla stora invandrargrupper. Detta förbund ska sträva efter jämställdhet för dessa kvinnor, skydda deras intresse, organisera seminarier för att utbyta erfarenheter och hjälpa kvinnorna att finna sin plats i arbetslivet.

NAMN: Aida Simidzija

UTBILDNING: Jurist. Arbetat som domare i Banja Luka.

YRKE: Arbetslös

VARIFRÅN: Bosnien

HUR LÅNGE I NYA HEMLANDET: Sex år

VILKEN ORG. / REPRESENTERAR:

Fredsföreningen i Närpes

BÄSTA MED NYA HEMLANDET: Tryggheten och utbildningsmöjligheterna

Okunskap det största hindret

Hur ser situationen för kvinnor med utländsk bakgrund ut i Sverige?

– Jag tycker att det har blivit bättre. När jag kom ut på den svenska arbetsmarknaden efter min svenska juristexamen var det tufft. Inte nog med att jag är kvinna, jag är invandrare också! Jag sökte en hel del arbete där man skulle ha kontakt med Tjeckien. Tyvärr fick jag intrycket av att arbetsgivarna föredrog att anställa en svensk, som varit på semester i Prag, framför mig som kunde språket och hade ett etablerat kontaktnät.

– De sista två åren har det blivit lättare. Jag tror att attityden är på väg att förändras, i synnerhet här i Malmö. Arbetsgivarna har blivit mer medvetna och börjat inse att det finns en poäng med att ha medarbetare som har utländsk kompetens.

Det är fortfarande långt kvar, men med tanke på hur isolerat Sverige har varit så måste man inse att integration tar tid. Människor måste få chans att vänja sig och lära känna det främmande.

Vilka frågor tycker du är mest väsentliga?

– Det är oerhört viktigt att vi löser de problem som finns med våld mot kvinnor. Här finns stora brister, i synnerhet när det gäller våld mot unga invandrarkvinnor. De senaste åren har vi haft två tragiska exempel på

vad som kan hända – Pela och Fadime. Som jag ser det handlar det om det svenska samhällets okunskap. I Sverige är allting lagom, man förstår helt enkelt inte hur farligt de här unga kvinnorna lever.

– Det här är en politisk fråga. Det krävs resurser. Man har avsatt medel, men jag anser inte det är tillräckligt. Jag skulle vilja se fler förebyggande åtgärder bland annat i form av information. Jag tycker att alla som söker uppehållstillstånd i Sverige skulle få information på sitt modersmål om att Sverige är ett jämställt land. Innan man lämnar in sin ansökan skulle man vara tvungen att skriva under på att man accepterar de rättigheter och skyldigheter som detta innebär.

Jag tycker också att det är viktigt att vi satsar på barnen. Vi måste försäkra oss om att barn med utländsk bakgrund får samma möjligheter som barn med svenska rötter. Även här tror jag att det är viktigt med information. Den svenska skolan skiljer sig från skolor i många andra länder. I Sverige har föräldrarna ett större ansvar. Kontakten mellan hemmet och skolan är oerhört viktig. Detta tror jag är väsentligt att informera familjer med utländsk bakgrund om. Många invandrare vet inte hur den svenska skolan fungerar och förstår därför inte heller vad som förväntas av dem som föräldrar.

Hur tycker du att svensk media rapporterar?

– Media intresserar sig för det negativa och dramatiska – mord och våld. I övrigt är man inte intresserad av invandrare. Det är väldigt sällsynt att en kvinna med utländsk bakgrund kommer till tals i media. Det är tråkigt.

Media är överlag dåliga på att berätta om de framsteg som trots allt görs. Jag skulle någon gång vilja läsa om alla de invandrarkvinnor som det faktiskt går bra för. Som byggt upp ett liv här och som trivs. Det behövs positiva förebilder.

Ett sätt att göra sig hörd är att organisera sig, hur ser det ut på det området?

– Det finns många kulturföreningar. Själv tycker jag att det är viktigt att vi blandar oss, att vi inte bara träffar landsmän utan också svenska kvinnor och kvinnor från andra länder. Internationella Kvinnoföreningen i Malmö har lyckats med detta och uträttat väldigt mycket. Förutom att man är en viktig mötesplats för kvinnor från olika länder så arrangerar man kurser och utbildningar. Man kan bättra på sin svenska, lära sig bokföring eller delta i kompetensdagar då företag och myndigheter kommer och informerar. Själv har jag gått en kurs för kvinnliga företagare som Internationella Kvinnoföreningen arrangerade. Den var oerhört bra!

Hur ser framtiden ut?

– Jag är positiv. Det kommer att bli bättre i takt med att vi lär känna varandra och våra barn går i samma skola. Det som är främmande i dag kommer att vara välkänt i morgon. Men det tar tid. Och det är viktigt att vi ser till att barnen, skolan och barnomsorgen, får de resurser de behöver. Många problem kan förebyggas där.

NAMN: Iva Parizkova Ryggeståhl

UTBILDNING: Jurist i Tjeckien och Sverige.

YRKE: Kommunalråd i opposition i Malmö.

BAKGRUND: Född och uppvuxen i Tjeckien.

I Sverige sedan 1987.

BÄST MED SVERIGE: Jag tycker mycket om den svenska mentaliteten. Svenskar är lugna.

Man kan lita på dem.

Föreläsningar

DRUDE DAHLERUP, *Professor, Stockholms Universitet*

Women in politics – Where are the immigrant women?

I. Introduction

Where are immigrant women, when we talk about and when we study women's political representation? Are "immigrants" perceived as males, and "women" as whites? *Table 1* in the appendix shows that there are very few immigrant women in the Nordic parliaments.

I am currently leading a research project entitled: Quotas – a Key to Equality? An International Comparison of the Use of Electoral Quotas to obtain Equal Political Citizenship for Women. The aim of this project is to conduct the first worldwide comparative analysis of the discursive controversies concerning quotas and of the actual use of electoral gender quota provisions in different political systems. The questions is, under what quota regulations and in what contexts, electoral gender quotas can lead to the empowerment of women? Are quotas relevant for immigrant women to break the pattern of exclusion?

The discursive terrain today is complex and difficult, especially because anti-immigration forces suddenly have began to express feminist views – however, only critisizing immigrant men for patriarchal attitudes, which may be relevant, but not critisizing Nordic born

men for such attitudes and behavior. In general, we must look at structural barriers and institutionalized discrimination, not just at individual behavior and attitudes.

2. The “incremental track” versus the “fast track”

Quotas are very controversial, yet several countries around the world, including such diverse countries as Sweden, South Africa, France, Uganda, Argentina and Bosnia have recently introduced gender quotas in public elections. An electoral gender quota system sets up a quantitative prescription for the minimum number of candidates of either sex of the lists, which the political parties present to the voters at election day, today often a minimum of 30 percent. The Swedish principle of *varannan damernas*, “every second a woman” and “parité” (France, Belgium) are other names for quota systems.

In this discussion about participation and representation in politics, one may ask: Where are the immigrant women? To prepare the talk was a challenge to me, since many people in this room have greater knowledge about integration processes, about exclusion and inclusion of immigrant women, than I have. In this presentation, I will discuss the historical route to increased representation for women in the Nordic countries, which I label the *incremental track*. I will contrast this gradual development to what I call *the fast track of quotas*.

The political representation of women in the Nordic countries has for long been at the top of the world rank

order of equal representation, see www.ipu.org. No doubt, there are many important lessons to be learnt from 150 years' of feminist struggle in the Nordic countries, when it comes to today's struggle for integration and equality among the diversity of people living in the Nordic countries today. But for various reasons it is also necessary to develop new strategies. The discrimination and what researchers today label "racification", combined with gender discrimination, that immigrant women are confronted with, makes new strategies relevant.

In a global perspective, my research project shows, that the Nordic model of incrementalism, is no longer the model. Why not? Because it took approximately 60 years for the Nordic countries to exceed 20 per cent threshold in parliamentary representation, and 70 years to reach 30 per cent women in parliament. Today women's movements all over the world express their unwillingness to wait that long!

3. Who are the "immigrants", who are the "women"?

Some years ago one of my students, Mohadjer Shirvani Larsson, wrote an essay about immigrant women in one of the Swedish political parties. The party operates a fifty-fifty quota provision, which implies constructing two lists in the nominations process, one for women and one for men. Later they are combined on the electoral lists of the party and in election to internal party organizations. The student, herself active in the party and her-

self an immigrant, showed that there at that time (1999) were very, very few immigrant women were holding positions in that party, – immigrants here defined as women born outside Sweden of parents, that at that time were non-Swedish citizens. Immigrants in that party were immigrant men. Later this has changed somewhat, but don't expect this to come "by itself".

This discussion reminds us of the feminist critique of the labor movement, 100 years ago and still today: Who are the workers, that the labor movements fought for? Why were the women workers neglected? The consequence of this exclusion was, that women workers and their unions had to prove that they were "real workers", which meant that the male worker became the norm. But also the feminist movement itself, 50–100 years ago, was criticized for talking of "women" in abstract terms, neglecting working class women, just as the feminist movement today is criticized for neglecting immigrant women or rather neglecting the existence of multiple identities.

Does this critique of universal concepts of women or immigrants implies that we should stop speaking about "women". Are women as a strategic groups impossible? Should we instead speak of multiple and maybe shifting identities – or should we like the postmodernist argue, only talk about individuals, since any talking of groups construct the very stereotypes we want to get away from? My reply is no. For how can we work collectively to change society if we do not name the groups that are subject to discrimination? Even if no group, neither

“women”, nor “immigrants”, nor “immigrant women” constitute a uniform group.

4. Unfinished democracy

Can we talk about democracy, if women are not represented or only poorly represented in politics? The answer to this question today is not identical with the answer given just some decades ago.

Throughout most part of the 20th century, it was common to speak about democracy, even if women were disenfranchised or very poorly represented. Switzerland was never banned by the world community, because Swiss women until 1973 had no right to vote. USA and United Kingdom were not criticized by other countries in the world for its until recently extraordinary low female representation in Congress and at Westminster. It is remarkable, that also many women accepted this discourse, that a country could be labelled “democracy”, even if women were formally or actually excluded from parliament. The Nordic countries today are not being criticized for the low political representation of immigrants, and especially of immigrant women.

Today, the discourse about democracy is shifting. The change in the perception of male dominance in politics, that took place during the 1970s and 80s, is an important factor behind the very high representation of women in Nordic politics. *Today, an all male assembly is not considered democratic in the Nordic countries.* Heavy critique will emerge, if a government were to appoint a

public committee with no or very few women. Since the start of the 1990s, what I call the “acceptable minimum” of women in any government in the Nordic countries have increased to at least 25% women cabinet ministers (with the exception of Iceland). In Sweden and Norway the acceptable minimum is even higher, about 40 per cent. This new discourse represents a changing perception of women’s citizenship as well as of the very concept of democracy

Let’s use the same perspective on immigrants versus non-immigrants in politics. Can we use the same argument seen from the point of view of discourses on immigration and integration? *Is an all non-immigrant assembly today considered democratic in the Nordic countries?* Unfortunately, the answer seems to be yes. Only in Sweden have we heard some critique of the new government for not having any ministers with immigrant background. It is an important lesson from 150 years of feminist struggle, that such changes in discourse do not come by itself, but requires public pressure by strong political movements.

5. Mechanisms of exclusion

Previously, it was common to talk about women’s low political representation in terms of women’s resources and whether women were willing to stand for election. In many countries in the world, women’s lack of political influence is still being discussed primarily in such terms. In discourses among integration, the actual exclusion of immigrants are often explained under the

heading of “culture”. We should however, change the perspective.

In newer research, the theoretical and empirical focus lies on mechanisms of exclusion and inclusion. This perspective directs the attention to the institutions and their way of functioning. When women seen as a group constitute 50 per cent of the population, but only get 10 or 20 per cent of the seats in parliaments and local councils all over the world, then the implication is, that barriers exist, which prevent women’s equal access. When very few immigrants or children of immigrants, again seen as one group, are represented in politics, then barriers exist, that must be removed. No one would be able to uphold, that it is a sheer coincidence, that men constitute 82 per cent of members of parliament in Estonia and 62 per cent in Denmark – and not the other way round. Or would anyone argue that it is a coincidence that 98,9 per cent of the Danish members of Folketinget are born in Denmark as Danish citizens with Danish citizens as parents? It is crucial to study the political parties, since the parties are real “gate-keepers”, in that they, in most countries, control the nominations process to political offices.

6. Arguments of inclusion

Until now, feminists scholars have identified three major arguments behind the demand for a gender balanced representation in the political institutions:

1) the justice argument (exclusion violates the liberal principle of equal rights)

2) the argument that women and men have different life experiences and that women's experiences should also be represented in politics

3) The argument that men's and women's interests are not always identical, and that men, consequently, cannot represent women.

By questions is, what arguments are used when it comes to fair representation of immigrants, and especially immigrant women? Isn't the justice argument enough?

In her famous book *The Politics of Presence* (Polity Press, 1995), the British scholar Anne Phillips argues that we ought to change the perspective. In an argument against those who reject the importance of the sex of the representatives, Anne Phillips turns the argument up-side down: On what ground can one justify that the male sex should have the overwhelming majority of all leadership position in politics as well as in religious, social and economic life? In the same way, one should ask how anyone can justify that the political institutions should *not* reflect the diversity of the people living in the country?

The task of the researchers as well as political movements, is to analyze the mechanisms of exclusion. But we should also learn from the progress made, and consequently study the mechanisms that have led to the increase in women's representation: What are the factors behind processes of inclusion? By studying processes of exclusion as well as inclusion, we will be able look at similarities and differences between mechanisms of

exclusion on the basis of gender, ethnicity and class in multiple combinations.

7. Why the Nordic countries are no longer the model!

For many years feminist organizations around the world have looked upon the Nordic countries, Sweden, Denmark, Iceland, Norway and Finland as a model for women's equality. One key factor has been the very high representation that women have obtained in parliaments and local councils in the Nordic countries, especially since the 1970s. But does the gradualism of the Nordic countries still constitute a model for the world?

The introduction of electoral quotas is a symbol of women's impatience today. Properly implemented, electoral gender quotas have shown to be an efficient tool for increasing women's representation. A very good example is South Africa, where the introduction of quotas by the ANC made women's representation in this new democracy jump to a world high level of about 30%.

It has been argued that the homogeneous Nordic countries with the extended welfare state are in fact more closed to integration of immigrants than for instance the more liberal United Kingdom with its dismantled welfare state. The argument goes, that it is the very close knitted welfare state, that was supposed to be so beneficial to the excluded, that it in fact is based on the idea of (constructing) a homogeneity, that does not exist today, and maybe never has existed. On the other hand, one could argue that without an extended welfare

state, immigrants, and especially immigrant women, would be much worse off.

8. Electoral gender quotas

Quotas are very controversial, yet several countries around the world, including such diverse countries as Sweden, South Africa, France, Uganda, Argentina and Bosnia have introduced gender quotas in public elections. For a global overview, see www.quotaprojects.org.

Electoral quotas for women may be constitutional, legislative or take the form of a political party quota. It may apply to the number of women candidates proposed by a party for election, or may take the form of reserved seats in the legislature. Some quota regimes demand only a certain percentage of women at the list, while others also set rules for the rank order of the candidates on the list to ensure that women are not just placed at the bottom of the list. This is of course especially important in PR systems with closed lists.

Some countries operate quotas that apply to minorities based on regional, ethnic, linguistic or religious cleavages. Even if quotas are often met with suspicion, all electoral systems in fact include some kind of quotas, for instance geographical based quotas, where more densely populated areas are given a disproportional number of seats in parliament.

Is it a relevant strategy to work for quotas for immigrant women and men? The arguments to increase women's representation may be compared to those used for increasing the number of immigrants in politics.

Some countries apply different types of affirmative action based on gender and race, like the USA. We have no tradition for this kind of measures in the Nordic countries, but may be in the future we also need such “great leaps forward” or historical jumps, that quotas or target in numbers can give, when it comes to immigrants. Quotas do not remove the reasons behind exclusion. But political representation in fact gives power that can be used to start, what I have called critical acts, that is acts that mobilize the resources of the organizations and institutions to change the position of the minority and lead to further changes.

9. The discursive controversy about quotas

The introduction of quotas are often highly controversial, even if some countries recently have introduced quotas without much debate nor resistance like Mexico and Peru. However, the debates are often confusing and only understandable if the hidden assumptions about women, especially about minority women are scrutinized.

If one starts from the fact, that there are barriers in society that prevent a social balance in politics, then quotas will not be seen as *discrimination or violation of the principle of fairness*. Because of actual barriers embedded in structures and actions, there is no fair play for women, and especially not for immigrant women. Seen from that perspective, quotas are not discrimination, but *a compensation for structural barriers, that prevent fair play*.

In the discussion of quotas, several important discussions about principles merges. Quotas represent a change in public equality policy, from “equal opportunities” to “equality of results”. Quotas also touch upon fundamental questions in democratic theory and in feminist theory. In the distinction between *representation of ideas* versus *social representation*, quotas for women represent the second. Opponents of quota systems often argue from the first position. Most of us would prefer a world, in which quotas were not necessary. And many people would express their ideal as a world, where gender, ethnicity and class plays no role at all. Expressed differently, a world without any discourses in political life about gender, ethnicity or class. That world is still an utopia in the classic meaning of the word – a place that is nowhere.

APPENDIX *Immigrants in the Nordic Parliaments*¹

	Members of Parl.	Immigrant MPS		Imm. in %
		Women	Men	
Denmark	179	0	2	1.1
Finland	200	0	0	0.0
Iceland	63	0	0	0.0
Norway ²	65	0	0	0.0
Sweden	349	6	6	3.4

1. Defined as members of parliament who were born outside the country to parents who had different citizenships.

2. In Norway one women MP has Pakistan parents, but she is herself born in Norway and holds a Norwegian citizenship. Consequently she is not included here.

HELÉNE THOMSSON, *fil. dr. Forskare och utbildningskonsult, Transferens AB*

Svårigheten att representera andra

Det har hänt tidigare att kvinnor som velat delta i mina forskningsprojekt har hört av sig och bett att jag ska intervjua dem. Men ingen har mött mig med en sån kraftfullhet som det var fråga om den gång, då hon som presenterade sig som Mukandayisenga ringde. Men så är det heller ingen som ansatt mig som feministisk forskare så hårt som hon gjorde den gången.

Om detta och om en del annat ska jag be att få berätta. Jag vill ägna mitt föredrag här i dag åt svårigheten i att representera andra, när man själv tillhör en på många sätt privilegierad grupp i samhället.

Jag heter Heléne Thomsson och jag är en vit, medelålders, heterosexuell, högutbildad, medelklasskvinna, tillhörandes majoritetsbefolkningen i Sverige just nu. Jag har inga synliga handikapp och det enda som egentligen ligger mig i fatet i mina möten med samhälls- och arbetslivet är att jag är kvinna. Att jag egentligen är en »andra generationens invandrare« (som det i dagligt tal brukar heta), har arbetarbakgrund och rätt dåliga skolbetyg är det ingen som vet, för det syns inte på mig och det hörs inte när jag talar. Och då spelar det ingen roll.

Jag är forskare med bakgrund vid Stockholms universitet, Psykologiska institutionen. Min inriktning är

arbetslivets och hälsans psykologi. Jag har alltid undrat över vad som får människor att känna lust och glädje, och vad som får oss att dra oss undan och må dåligt. Att främja hälsa och välbefinnande hos dem som inte så självklart har tillgång till de högsta positionerna i arbetslivet, de stora ekonomiska medlen och de stöttande livssituationerna känns viktigt för mig. Men frågan är hur man ska gå tillväga.

I dag är jag verksam som utbildningskonsult. Jag arbetar med jämställdhet och med det som vi ofta kallar mångfald eller integration. Jag jobbar vid ett företag som heter Transferens, vilket för mig står för ett överförande av kunskap från en instans till en annan, gärna ända fram till dem som förmår omsätta den i praktiken.

Jag har arbetat som arbetslivsforskare i många år och drivit olika forskningsprojekt. Min forskarbana började med att jag som de flesta andra studerade de allra mest »normala« i samhället, nämligen vita medelklassmän och deras normala och vanliga arbetsliv. Ganska så snart började jag emellertid tycka att det kändes lite konstigt när vi forskare uttalade oss om allt och alla, om behov och stress och om människors glädjeämnen, efter att enbart ha studerat män. Vi gjorde studier på arbetsplatser och vi jobbade med modeller som handlade om hur *människor* fungerar – men vi studerade bara vita, svenskfödda medelklassmän – utan att ens reflektera över det.

När jag fick skapa ett eget forskningsprojekt, det projekt som jag skulle komma att skriva min doktorsavhandling kring, så ville jag studera kvinnor. För jag visste ju av egen erfarenhet att kvinnor i hög utsträckning lever liv som är rätt annorlunda än de liv som män

lever. Kvinnor jobbar inom andra branscher och har andra villkor i sina liv. Jag förlade den studien till ett sjukhus och studerade kvinnor som var sjuksköterskor, undersköterskor, biträden och läkarsekreterare. Som var mammor, mormödrar, döttrar och framförallt kvinnor. Som hade barn, tvättmaskin och låg lön som återkommande teman i intervjuerna. Som berättade om delvis andra sätt att leva på, här i Sverige just nu, än de sätt som männen berättat om tidigare.

Jag skrev en doktorsavhandling där allt jag lät allt speglas genom kunskapen om att det betyder något att vara kvinna. Stress, arbetsbelastning, förväntningar, normsystem – allt ser annorlunda ut för kvinnor jämfört med hur det ser ut för män. Min teoretiska grund blev könsteorin.

När jag var färdig med dessa kvinnor, som ju i mångt och mycket var rätt lika mig, så ville jag fortsätta och göra min forskning ännu mer komplicerad. Jag ville ställa frågan om hur livet och jobbet och stressen och hälsan ser ut för dem som inte bara är kvinnor, utan som dessutom har andra bagage med sig i mötet med arbetslivet, arbetsmarknaden och den övriga omgivningen.

Det fanns på sjukhuset där jag gjorde min studie, de som inte bara avvek från det vanliga »studieobjektet«, från »den vanliga människan« (dvs. från män) genom att vara kvinnor. Det fanns de som dessutom hade invandrarbakgrund och som deltagit i massor av projekt och åtgärder innan de äntligen fått vikariat eller praktikplats längst ner i vårdsektorns hierarki. Där fanns thailändska kvinnor, chilenska kvinnor, turkiska kvinnor och kvinnor från mängder av andra platser på jorden.

Om det nu skiljer sig så mycket mellan att leva som kvinna och som man vad gäller förutsättningar och villkor i arbetsliv och samhällsliv, tänkte jag, så är det intressant att försöka förstå hur det skiljer sig mellan att vara svenskfödd kvinna och att vara invandrad kvinna.

Så började jag då min första studie av hur invandrade kvinnor har det. Jag reste runt i Sverige. Gjorde mängder av intervjuer med unga kvinnor, medelålders kvinnor, äldre kvinnor. Med arbetssökande kvinnor, sjuk-skrivna kvinnor, kvinnor som hade höga poster i samhället, kvinnor som var friska och glada och kvinnor som var sjuka och ledsna. Och framför allt många kvinnor som hade stora problem med att överhuvudtaget få en plats på arbetsmarknaden.

Det var omskakande intervjuer. Det var chockerande erfarenheter och livsöden som jag fick berättade för mig. Jag mötte förstås också, ibland där jag minst anade det, människor som hade det precis som jag. Jag lärde mig oerhört mycket och jag blev starkt engagerad i spelet mellan kön, klass och ras, eller invandrarstatus. Jag blev också engagerad i de hinder och möjligheter som samhället satte upp för de kvinnor jag mötte. Mitt fokus riktades alltmer mot själva arbetsmarknaden och samhället, mot de åtgärder, insatser, projekt och program som de kvinnor jag intervjuade mötte. Jag studerade jämställdhetsprojekt och integrationsåtgärder, som de tog sig uttryck i verkligheten. Och jag var kritisk eftersom jag väldigt snabbt kunde se att de så sällan ledde till någonting över huvud taget.

Under de år jag ägnade åt att forska om kvinnor, hände det då och då att någon som ville vara med i mina

studier hörde av sig. Och jag tänkte att jag här i dag ska berätta om ett möte med en av dem som gjorde så. Jag ska berätta om en kvinna som ringde till mig och presenterade sig som Mukandayisenga. Jag har skrivit och jag har pratat om detta möte i många sammanhang. Just nu ligger just den här berättelsen som en krönika på Diskrimineringsombudsmannens (DO's) hemsida på nätet. Anledningen till att jag väljer att fortsätta berätta om Mukandayisenga är att jag tycker att det hon sa innehåller så många aspekter som är tänkvärda för alla som vill arbeta med frågor om rasism och etnisk diskriminering. Men också för alla som vill jobba med jämställdhet, eller med demokrati, etik och samhällsutveckling.

»Hej, jag heter Mukandayisenga«, sa hon när hon ringde till mig på universitetet. »Jag tycker du ska intervjua mig i ditt forskningsprojekt om invandrade kvinnor«.

Även om det som sagt hänt tidigare att någon ringt och bett om att få vara med, så hade de aldrig gjort det med den kraftfullhet och den iver som det var fråga om när Mukandayisenga ringde. Tvärtom brukade de som vände sig till mig vara mycket ödmjuka och nästintill blyga i sin förfrågan. Men så är det heller ingen som ansatt mig som forskare och som människa så hårt som Mukandayisenga.

Hon sa så här: »Vi svarta kvinnor hör till de koloniserade, det gör inte ni vita medelklasskvinnor. Det är snarare så att ni har fått fördelar av koloniserarens agerande och av det rasförtryck som drabbat och fortfarande drabbar andra kvinnor. Det glömmer ni lätt. När ni talar om kvinnoförtryck så borde ni gå tillbaka i histori-

en och se hur er status bygger på lögnerna uppfunna av vita kolonisatörer. Det slags förtryck som ni vita medelklasskvinnor ser som det ni måste frigöra er från, spelar en relativt obetydlig roll i de liv som vi svarta eller andra invandrade kvinnor i Sverige lever. Er feminism accepterar de rasfördomar som är invandrarnas största fiende«, sa hon.

Sånt här känns hårt att höra, när man som jag är upp över öronen engagerad i invandrade kvinnors situationer i ett rasistiskt och sexistiskt svenskt klassamhälle. Jag vill inte höra att jag har en fördomsfull syn på världen. Efter flera hundra intervjuer med människor från jordens alla vrår tycker jag att jag har kunskaper (fakta, insikt, förståelse). Men jag erkänner att jag trots det har svårt att driva frågor som åstadkommer verkliga förändringar.

»Det är för att du är svensk utan att tänka på det. Du ser inte att dina ögon har en lins som gör allt svenskt normalt och allt annat avvikande«, säger Mukandayisenga i den intervju som jag gör med henne. »Så länge du har den här linsen i ögat, kommer du inte att kunna påverka någonting. För du ser ju inte vad du ska påverka. Du tror att invandrade kvinnor är marginaliserade och uteslutna på grund av en massa strukturer, säger du. I själva verket är de totalt osynliga, bland annat på grund av såna som du«.

Hon säger vid flera tillfällen i intervjun att vi svenska akademiska feminister, vilka jag får räkna mig till, saknar kunskap om vilken roll »svenskheten« spelar, och att det är en stor brist i den kunskap vi producerar. Vi ser helt enkelt inte vilken funktion vår egen överordning

har, hur den verkar och vad den bygger på och består av. Plockar vi sönder svenskheten, menar hon att vi kan hitta en överordning i termer av ras (vi tillhör rasen »de vita«, »ägarna« och »härskarna«), i termer av kön (vi tillhör majoritetskvinnorna, vilka ses som »bättre kvinnor« med »rätt kvinnlighet«) och klass (relativt kapital- och resursstarka). Men vi vill inte se oss själva på det här sättet, säger hon, och det är en stor brist i debatten.

»Ni«, säger hon och pekar på mig, »bygger upp er själva med hjälp av privilegier och fördelar som ni inte vill bli av med«.

Jag känner att hon träffar mig mitt i magen. För det ligger något i det hon säger. Jag och mina kolleger, som sällan själva är utsatta för rasförtryck vet inte ens om vi törs använda begreppet »ras«. »Är det inte ett förlegat uttryck med anknytning till en fördomsfull biologism?« säger vi med tunna röster. »Nej«, säger Mukandaysenga. »Ras är minst lika viktigt i analyser av människors liv som kön är«.

Jag försöker förklara, eller snarare bemöta Mukandaysengas kritik genom att beskriva den rädsla som jag och många med mig har, för att vi ska skapa ännu mer olikheter än vad som redan finns. Vi vill inte se dem vi studerar som annorlunda. Vi vill inte befatta oss med »vi och de-tänkandet«. Vi vägrar kategorisera och syssla med jämförelser. Vi är ju alla kvinnor och verkar för samma mål, säger jag. Mukandaysenga håller inte med mig, utan menar istället att vi har helt olika mål, hon och jag.

»Hela din status bygger på att du är så lik de härskande männen som man bara kan bli. Vi invandrarkvinnor

har inte en tanke på att nå samma nivå som svenska män. Vi är tacksamma om vi når samma nivå som svenska kvinnor», säger hon med ett snett leende.

Hon låter mig förstå att det jag borde analysera är de privilegier som jag och andra vita heterosexuella medelklasskvinnor drar nytta av. Fundera över kön som ett begrepp med ras- och klasskonnotationer. Att jag borde våga se mäns och statens maktutövande som något önskvärt i vita kvinnors vardag. Först då kan jag förstå förtrycket. För, säger Mukandayisenga, det handlar också om att de förtryckta formas till att bete sig på ett sätt som inte stör rådande ordning och att *någon* belönar dem för deras »snällhet« – av *någon* anledning.

»De förtryckta ser inte vad de har att vinna på att inte längre vara offer. Och ni svenska kvinnor ser inte heller vad ni har att vinna på att de inte längre är det«, säger hon.

Det som utåt så ofta ser ut som osämja bland kvinnor av olika ursprung, är egentligen bara en effekt av att vissa av kvinnor bygger upp sig själva och sin position i samhället med hjälp av privilegier utdelade av vita, heterosexuella män, förklarar hon gång på gång. »De privilegierna vill ni inte bli av med«, säger hon.

Hon säger att jag måste våga (och tillåtas) se hur jag själv medverkar som förtryckare, innan jag kan säga något som leder till förbättringar för såna som henne. Jag måste börja analysera också det förtryck som jag själv deltar i och de fördelar som jag har av kolonialismens framgång och av arbetsförmedlarnas rasism, politikernas marginaliseringstendenser och företagens utslutningstekniker, som jag är så kritisk mot.

För mig innebar Mukandayisengas ord en påfrestande vändning i min forskning. Jag läste in hennes kritik i allt jag gjort och allt jag gjorde. Jag kunde inte längre producera en endaste rad om hur invandrade kvinnor i Sverige har det. Vad jag än skrev så såg jag »min svenska lins« och min överordnade och privilegierade position. Jag satt i en bur. Men plötsligt en dag sprack den bubbla av självförakt som jag hade arbetat upp, och ur min hand kom texter som var något annat än det jag skrivit tidigare. De handlade inte längre om hur invandrade kvinnor upplevde sitt arbetsliv eller t.ex. arbetsmarknadspolitiska insatser. De handlade istället om hur dessa insatser uppstår i en situation där det svenska sättet att leva, uppfostra barn på och söka jobb på, betraktas som normalt. De handlade om att ifrågasätta vem som hjälper vem och vem som definierar vilka sanningar – och varför.

Mina senare texter handlar nu om hur vi som tillhör majoritetsbefolkningen med största välvilja startar projekt och verksamheter för att hjälpa »dem« att fortsätta orka leva i sin underordnade position – och mycket sällan om att hjälpa någon ur sin underordning. De handlar om hur kvinnor och män som är slående lika mig, arbetar för att det ska skapas arbetstillfällen (längst ner i samhällets hierarki), mötesplatser (för folk i samma underordnade position) och könsspecifika projekt (med traditionella, icke utvecklande sysslor), av det slag som »vi« anser att »de« behöver.

Jag skriver i mina texter att det egentliga syftet med satsningar riktade till invandrade kvinnor är att vidmakthålla rådande maktförhållanden. Jag hävdar att den

politiska strategin att inte se kvinnor med invandrarbakgrund som en grupp, utan att istället arbeta »individinriktat« inom exempelvis arbetsmarknadsåtgärderna, är ett sätt att dölja ett generellt förtryck av gruppen invandrade kvinnor.

Jag skriver att alla vi som vill arbeta med integration, jämställdhet och jämlikhet måste granska våra syften och fråga oss vem som egentligen tjänar på våra verksamheter.

Och plötsligt ser jag vad som är felet. Jag ser för mig alla de projekt och verksamheter, åtgärder och praktikplatser som jag besökt och jag hör alla de ord som upprepats, och som jag så länge har försökt att förstå.

Jag minns t.ex. det kvinnoprojekt som jag besökte en dag i maj, i ett varmt och soligt ytterkantsområde till en av Sveriges storstäder. Det är ett internationellt kvinnocenter som är med i det »samverkansprojekt« som ingår det »integrationsprogram« som man driver i just den här kommunens regi. Jag minns kvinnorna, alla med invandrarbakgrund, som satt på pinnstolar utefter väggarna och i den slitna soffgruppen i ena hörnet av lokalen. En kvinna och en man från kommunen var där den här dagen. De berättade, skrev på blädderblock och förklarade hur bra »deras integrationsprojekt« hade gått. Att man nästan uppnått sina mål.

När mannen och kvinnan från kommunen fått säga det de kommit till kvinnocentret för att säga låter de armarna hänga rakt ned utefter sidorna. De tittade på kvinnorna som fortsätter att sitta och titta. De frågar om någon hade någon fråga och säger att de annars ska ta och kila vidare. »Lycka till nu då!« säger de.

Då harklar sig hon som är chefen eller projektledaren på centret. Hon klarar strupen och reser sig upp. Säger tack det var trevligt att ni ville komma och berätta om det här för oss. »Jag är säker på att ni väckt många nya tankar här i dag. Jag har en fråga bara, en fråga som jag skulle vilja ställa innan ni går. Deltar ni själva i något integrationsprojekt?»

Kvinnan och mannen från kommunen tittar på varandra, blir tysta och skrattar till och säger nej, nej. Oh nej. Integrationsprojektets syfte är att det ska komma invandrarna till del. Det är för deras skull man jobbar. För att de ska få det bättre. Integreras i samhället. Så säger man.

»Vad betyder integration för er?» undrar någon. Jo, integration handlar om möten, berättar kvinnan och mannen unisont. Det handlar om en ömsesidig vilja till att delta i varandras liv. Att acceptera de krav som samhället ställer och att själv kunna vara med och ställa krav, på samhället och på sina medmänniskor. Att vara en del i samhället. Ingå. Ha samma spelregler och samma möjligheter.

Det är när de säger det, att ha samma spelregler och möjligheter att delta, som explosionen sker. Det är en enorm rensning av luften som sker. Som på en given signal händer något i det kvava rummet. Som om någon lyft upp en visselpipa till munnen och blåst en startsignal, så börjar alla prata i munnen på varandra.

»Då är det väl de där spelreglerna ni borde jobba med, se till att de verkligen är möjliga för alla att spela efter«, säger Beline som sitter mitt i den bruna gamla soffan. Hon är liten till växten och i och med att hon sit-

ter inklämd och nedsjunken i soffan ser hon så liten ut att hon skulle kunna tas för ett barn. Men så reser hon sig och går fram till de inbjudna talarna som är vita, långa och från kommunen. Så säger hon, nej hon skriker nästan, att det liv som hon lever och det som de lever förmodligen är så olika att de inte skulle klara av varandras liv om de bytte för en dag.

»Jag har fyra barn«, säger hon lite lugnare. »Fyra barn där den äldste är sju år och går i skolan, men fortfarande kissar i sängen på nätterna. Min man har flyttat härifrån. Jag har ingen släkt här och jag har inget jobb, men jag har mina barn. Jag tar dem med mig och går runt och knackar dörr hos företagen i trakten och ber dem att ge mig ett jobb. Jag ber dem släppa in mig. Jag säger att jag kan plocka skräp och ogräs, byta blöjor på gamlingar, sortera, torka golv och toaletter eller kanske tvätta kläder och gardiner. Men de bara skakar på huvudet. Mina barn, mitt sätt att prata på och min bakgrund bryter mot spelreglerna. För enligt dem så ska man inte ha några barn och man ska vara född med rätt ord i sin mun«.

De två från kommunen lyssnar. De ler och ser allvarliga ut om vartannat. De ser lite ledsna ut och de försöker nicka och säga vi vet, vi känner till och vi förstår. Men de dränks i det som alla nu hjälper Beline att berätta. Ord som orättvisor och diskriminering varvas med ni, vi, olika värde, makt och förtryck. Det kvinnan och mannen från kommunen själva uttryckte i termer av spelregler bollar mellan olika munnar och den fråga som till slut blir hängande kvar i luften är vem som egentligen bestämmer spelreglerna.

Innan Beline går härifrån, ut och smäller igen dörren efter sig, säger hon att hon tycker att de skulle ta och tänka lite mer på ord som makt och resurser innan de pratar om integration med såna som henne. »Vilka val tror ni jag har?« frågar hon. »Tror ni att jag väljer att leva mitt liv som jag gör. Tror ni att jag väljer att förödmjuka mig och slita som en dåre, varvat med tider då jag bara känner mig totalt apatisk och knappt orkar ta hand om mina barn? Nej jag gör det för att era spelregler är så som de är«.

Att studera kvinnocenter och andra åtgärder ingår i min forskning. Jag vill granska oss som skapar spelreglerna, oss som skapar åtgärderna, oss som bedömer och försöker förstå. Jag granskar oss som vill så väl, och de verksamheter som »vi« skapar åt »dem«. Men det är först nu jag förstår vad det handlar om.

Det mest uppenbara som jag kan konstatera, är att kvinnoverksamheter och åtgärder riktade till invandrade kvinnor aldrig skapas av dem som har behov av dem. De skapas nästan alltid av personer som antar att andra har behov av just detta. Det går också att se, att kvinnoverksamheter gör oss en tjänst, oss som inte går dit alltså, genom att de »gömmar« kvinnor som annars kanske skulle ha varit öppet arbetslösa eller ensamma. Det vill säga kvinnor som förr eller senare skulle ha behövt samhälleliga resurser som kostar betydligt mer än vad de flesta kvinnoverksamheter gör i dag.

De som beslutar om verksamheter och åtgärder riktade till invandrade kvinnor har väldigt många antaganden om hurdana invandrade kvinnor är. De har bokkunskaper och ibland erfarenheter från att arbeta med

andra »utsatta« grupper. Utifrån sina egna privilegierade positioner, ofta med fast anställning, relativt god lön och trygg livsmiljö, skapar och stöttar de projekt som de tycker verkar bra och trevliga för människor som lever helt andra liv. De anser att de invandrade kvinnorna behövde ställen där de kan få sy (gärna lapptäcken) och laga mat (gärna exotisk sådan), eller göra annat som kvinnor med invandrarbakgrund antas kunna och må bra av. Sy och laga mat antas dessa kvinnor kunna göra på ett utvecklande sätt i kvava källarlokalerna möblerade med möbler som kommunen kasserat. Tygerna de syr lapptäcken av har de fått till skänks av snälla människor i området där de håller till. Några kantstötta vävstolar har de köpt efter att ha sålt sin exotiska mat till kommunens tjänstemän, som älskar exotisk mat. För särskilt mycket pengar får inte projekten som riktas till invandrade kvinnor. Om de behöver mer pengar, ja då får de söka EU-bidrag. Men det gör inget, säger kvinnorna själva. »Vi behöver inte så mycket, vi kvinnor«.

Genom alla dessa hundratals kvinnoprojekt som pågår i olika källarlokalerna runt om i Sverige (eller för all del i en del finare lokaler också), är förhoppningen att dessa kvinnor ska lära sig svenska och bli lättare »anställningsbara«, genom att umgås med andra invandrade kvinnor – som inte heller talar särskilt god svenska. Eller så menar man att dessa kvinnor kan bygga upp sitt självförtroende, sin självtillit och sina personliga förmågor, genom att delta i åtgärd efter åtgärd efter åtgärd. Genom *vår* hjälp, genom *våra* skapelser och åtgärds-paket.

Frågan är om detta är vettigt, och för vem det är mest vettigt. Vad som är alternativen och varför det inte finns några alternativ. När jag riktar de frågorna till politiker, tjänstemän, kvinnor som är djupt engagerade i att få till vettiga och bra kvinnoverksamheter, så blir det oftast tyst. Eller så mumlas det om mötesplatser och viloplattser och enda chansen.

Är kvinnoverksamheter och andra verksamheter och åtgärder som riktas till invandrade kvinnor ett steg i rätt riktning för att uppnå ökad rättvisa i samhället? Leder de till att invandrade kvinnors situationer förbättras? Vem vill att den ska förbättras, och på vilka villkor?

Jag hör Mukandayisengas ord för mitt inre. Jag ser henne för mig när hon säger att jag inte ser att mina ögon har en lins som gör allt svenskt normalt och allt annat avvikande. När hon med emfas hävdar att så länge jag har den där linsen i ögat, kommer jag inte att kunna påverka någonting. »För du ser ju inte vad du ska påverka. Du tror att invandrade kvinnor är marginaliserade och uteslutna p.g.a. en massa strukturer. I själva verket är de totalt osynliga, bl.a. på grund av såna som du«. Orden ringer i mina öron och jag försöker förmedla dem till politikerna och tjänstemännen. Men jag har svårt att nå fram.

»De behöver ...«, säger de som ansvarar för verksamheterna och som deltar i mina samtal och intervjuer. Oavsett om de jag intervjuar sitter på beslutande poster i samhället, eller om de jobbar mer praktiskt med kvinnoprojekt, åtgärder och insatser, så finns det oerhört många tankar om vad »de« (invandrade kvinnor) behöver. När den som uttalar sig själv blir tillfrågad om hon

eller han har samma behov, så visar det sig nästan alltid vara så att just den personen inte behöver det. För hon eller han ingår på ett självklart sätt i sammanhang där de redan får sina behov tillgodosedda. Eller så har de helt enkelt andra behov, säger de.

Men hur vet de då vad de kvinnor som de skapar insatser för har för behov? Kan man någonsin se och tillgode några som helst behov hos dem som inte är lika prioriterade som man själv, utan att ta risker? Utan att själv tvingas backa och avsäga sig vissa av sina privilegier?

På kvinnocentret där jag var på besök den dag då Beline tog till orda mot kvinnan och mannen från kommunen, lägger sig så småningom ett lugn. Mannen som var där ler och säger att det är bra med livliga diskussioner. »Det är det här som visar att det finns en dynamik och kraft här hos *de här* kvinnorna«.

Jag bestämmer mig för att intervjua både Beline, några av de andra kvinnorna på centret och kvinnan och mannen från kommunen. Jag vill samtala, diskutera, reflektera över integrationssatsningar av den typ som det här kvinnocentret är en del av.

Jag samlar några av kvinnorna på centret till att börja med och frågar dem om den verksamhet de deltar i är bra. Jag talar om att jag tänker fråga de på kommunen samma sak. Leder den här typen av satsningar till någon förändring, eller leder de till bevarandet av befintliga strukturer? Att allt fortsätter som förut kanske beror på att det finns just sådana satsningar och projekt som tar hand om, lugnar ner och inte ställer till besvär? Kvinnorna som jag pratar med nickar och säger att de har tänkt tanken de också. Men om vi inte får ha kvar kvin-

nocentret så har vi ju inget, säger de. Så snälla, var inte för kritisk. »Det finns frågor man inte ska ställa«, säger en av kvinnorna, »det fick jag lära mig redan som liten flicka«.

Jag inser det omöjliga i att ställa sig utanför makt-systemet, där jag är den överordnade som släpps in och ges möjligheter som kvinnorna som deltar i den här diskussionen inte har. Och jag grubblar vidare, vem tjänar egentligen på det jag gör? Vem tjänar på att jag granskar den här typen av insatser och är kritisk mot dem? Är det kvinnorna som deltar vid verksamheterna som tjänar på det? Är det samhället eller kanske det befintliga makt-systemet? Och vem tjänar på att verksamheterna *inte* granskas? Är det de som deltar, är det andra kvinnor och män, det vill säga vi som befinner oss i andra positioner i samhället som tjänar på att verksamheterna finns där och tar hand om »de andra«?

Den fråga jag landar i är av en praktisk natur. Om man vill medverka till en förändring, hur börjar man?

All förändring måste börja med de nödvändiga mötterna. Det var en övertygelse som en mycket gammal och mycket vis spansk kvinna som länge jobbat med självhjälpsverksamhet en gång lärde mig. Så långt arbetar kvinnoverksamheterna och många andra åtgärder alltså rätt. När människor möts så uppstår möjligheter att utbyta erfarenheter, och det är där allt börjar.

Många kvinnor har mer likartade erfarenheter än de kanske tror, och det är bra att se det. Tankar om att det handlar om »bara mig«, att »det måste vara så här«, kan då bytas mot kunskap och vilja till förändring. Sen måste såna som jag faktiskt våga uttala oss om »dem«,

trots alla risker det innebär. Vi måste göra det i syfte att öppna upp och möjliggöra diskussioner om sånt som berör dem som ingen gitter lyssna till. Fast vi måste göra det med en stor medvetenhet om att vi har en svensk lins i ögat, som gör allt svenskt normalt och allt annat avvikande, som Mukandayisenga så envist hävdade. Så om ni som nu har lyssnat på mig, vill verka för förändring. Var inte rädda för att uttala er, lägg er i och bjud in till reflekterande diskussioner – men glöm inte att bjuda in också dem det handlar om, det är då ni gör mest nytta. Och glöm aldrig att granska era egna syften.

Litteratur

Olika delar av denna text finns vidare utvecklade i följande böcker och rapporter:

Heléne Thomsson & Linda Hoflund (2000): *Vem ska hjälpa vem? En kritisk analys av arbetsmarknadspolitiska insatser riktade till kvinnor med invandrarbakgrund*. IFAU, forskningsrapport 2000:9 (se www.ifau.se).

Heléne Thomsson (2001): *Vi vita, västerländska, heterosexuella medelklasskvinnor*. NIKK magasin nr 2, 2001. Nordisk institutt för kvinne- og könsforskning.

–, (2002): *Kvinnor, makt och förändring – att möta kvinnor i behov av stöd*. Studentlitteratur, Lund.

–, (2002): Feministiskt integrationsarbete – eller vem ska definiera vems behov? I Paulina de los Reyes, Irene Molina & Diana Mulinari (red.), *Maktens (o)lika förklädnader*, s. 69–92. Atlas, Stockholm.

–, (2002): Invandrade kvinnor och facket – en kärlekshistoria med förhinder. I Magnus Sverke & Johnny Hellgren (red.), *Medlemmen, facket och flexibiliteten*, s. 117–129. Arkiv förlag, Lund.

Comment by FAKHRA SALIMI, *Director,*
MiRA resource centre for minority women in Norway

Sharing the power – political participation of black and ethnic minority women in the Nordic countries!

Thank you for a very interesting presentation on the issue of quotas – a key to equality, and raising an important question – if the quota system within the political parties in the Nordic countries will bring minority women into power positions?

Before I make any direct comment on the issue of quota system I would like to address the issue of exclusion on the basis of racist sexist discrimination which is already partly dealt with within your (Drude Dahlerup) presentation.

Politics does not belong only to the activities of political parties, it's much more than that. The slogans from the Sixties and Seventies saying political is personal and personal is political indicates that politics encompasses all spheres of our lives. Therefore, in my point of view we have to look at both the public and the private spheres when we're discussing the political participation of minority women.

Within a private sphere we can discuss among other things, the issues such as running a family, its economy,

developing its cultural norms, raising the children according to certain values, they are all acts of family politics.

Within the public sphere participating within the trade union activities, fighting against racial discrimination at the workplace, raising the issues of gender and racial discrimination or discrimination on the basis of religious or cultural practices, fighting against oppressive traditional values, these are all acts of political participation within a wider society.

Then we can discuss our participation within the political parties which is a conscious choice based on the ideological and political beliefs. The choice to join a political party is often an individual choice based on that particular political party's vision and a model of a society, which corresponds to the vision of that particular individual.

Private sphere

Let's first look at the private sphere. The minority communities within the Nordic countries are greatly diverse on the basis of ethnicity, class, gender and cultural background. This diversity is also reflected in the ways various people organise their family units and their social lives. Today unfortunately within the discourse of integration the aspect of diversity has often been ignored or marginalised when comparing majority society's way of living with the minorities. This generalisation and marginalisation, has often created stereotypes, which has political implications, particularly, on how different

groups are perceived within a broader society. Minority women are often perceived within the stereotype images of passive, non-competitive, having no power at all within their families, as a victim or as sexual objects. Sometimes when a woman with minority background is portrayed as a rebel she is usually rebelling against her family and then she is again treated as a victim by the helpers. The women who come to Norway as wives are usually perceived to have many children and no other role than to serve the man and his family.

A large number of families belonging to ethnic minorities are usually placed within the periphery of the mainstream society. Their marginalisation within the institutional and social structure tells us that they are mostly excluded from the positions of power. Within the discourses of integration and multiculturalism in the Nordic countries, the power to define lays in the hands of white experts. How the children should be raised, which position women should occupy, which norms and values are acceptable – these issues are seen in the light of white ethnic Nordic perspective where the discourse of integration usually takes the form of assimilating ethnic minorities.

However, in contrast to how minority families and particularly women with the ethnic minority background are perceived within the wider society, the women within the families usually have a more positive and active role. In many cases they are active contributors to the family economy, they have influence around the conditions for raising their children and within family politics. They are actors and not the passive and sub-

missive victims. They take up the fights within the family against violence and oppression. The media is full of their stories although unfortunately within these stories they are often portrayed as victims taken care of by the white helpers. Minority women are radically changing the course of their family politics every day although this struggle is made invisible and marginalised within the feminist discourse of today.

Public sphere

Minority women have always been visible within the public sphere particularly within the labour market as active workers as well as reserve labour force. They are self-employed within their own businesses, as industrial labourers, or within service industries and much more. They have been organised within trade unions, within non-governmental organisations, within their own national organisations and have been raising their voices about the important political issues concerning gender and racism since the late seventies. Unfortunately they do not have the access and power to change their stereotype images and their marginalisation within the social and political structures of the majority society. Nevertheless, they have had the courage to challenge those images and question the so-called integration policies and they have done it persistently in the past 25 years. It has been a lonely struggle because the women from the majority society have often been interested to lead and speak on behalf of minority women rather than sup-

porting their struggle and letting their voices be visible and dominant.

Many sociologists, social anthropologists, media researchers and others have gained from the continuous perpetuation of stereotype images of passive minority women during the debates on oppression of these women within their own cultures and communities. For example in the past few years ethnic Norwegian women have been on the forefront to set the premises of important debates on the issues of arranged marriages or forced marriages or the genital mutilation.

The ethnic minority women in Norway have for many years struggled very hard to make their specific oppression visible. They made the white feminists aware of how racism and sexism together influence their position as women as well as ethnic minorities, and they struggled to put gender equality and racism on the political agenda. Sadly enough, the white ethnic women who occupy the power position as experts and helpers have hijacked the political struggle ethnic minority women have been fighting for many years. They have taken the lead to define, and set the premises for minority women's participation and integration in the Nordic countries. I hope this conference can help reversing some of the backlash and provide the political space where we can redefine our own struggles.

I am very sad to say that there is a great backlash within the politics of solidarity among women. We are witnessed to a great sense of arrogance from a number of white women in the power positions and feminist researchers particularly from Norway forming predom-

inantly white networks on the subject of feminism and multiculturalism without including significant black voices within those networks. Thus, marginalising and excluding the minority women from a very important political arena. Ironically these academicians travel to England and other countries to find black voices for their seminars, completely overlooking the contributions of black and ethnic minority women living in the Nordic countries. It is a dishonest feminist discourse, hiding behind the rhetoric of gender equality for ethnic minority women but in reality perpetuating the stereotypes and making black and ethnic minority women even more invisible within the discourses of integration.

The research work or any debates on the issues of multiculturalism and feminism or the construction of gender and sexuality within a multicultural society, would not be trustworthy if they exclude black and ethnic minority women's own perspective, or treat them as objects in those discussions rather than participating subjects who are defining, through their own realities and experiences, a vision of a multicultural society for all women, black or white.

Political parties

Since the immigrants got voting rights for the communal elections in Norway their political participation has increased dramatically. A recent research has shown that on a national level there is under representation of minorities within the communal bodies (kommunestyre) but within those communes where a large num-

ber of population has an ethnic minority background their political participation is higher. It has been a trend within political parties lately to recruit more women with ethnic minority background than men on their lists (på sikker plasser). By doing so, they can fill the quota of gender as well as pre-empt the criticism of having no minorities on their lists. We can also discuss this aspect of racist and sexist discrimination where black and ethnic minority women are given priority over the men from the ethnic minorities (on the basis of certain assumptions) but within the limits of this conference it would not be possible. Nevertheless, it is important to say that when the political parties have provided the space, then the minority women and young girls have made their presence known in a substantial way. Here again media however plays an important role the way it focuses on these political actors. We have to look if these women are treated by the media as politicians with the ideological inclination from the right to the left, having their own political agenda about how the societies, their economies, legal systems or defence policies should be run. Or they are treated as some exotic, colourful elements from other cultures legitimising various political parties' integration policies. It also depends what kind of political issues they are given the opportunity to handle within their own political parties. But black and ethnic minority women within the Nordic countries have shown that they are capable of debating all sorts of issues including minority issues within the framework of their political parties.

Now I would like to comment on one last issue, namely the quota system.

Within the discourses of democracy it is important to talk about representation. We have to identify and deal with the mechanisms of structural exclusion as discussed by Dahlerup in her presentation. The gender equality and visibility of women in every sphere of life would not have been possible if the active recruitment policies including quota systems were not implemented with an extraordinary political force. There are parallels today with the situation of ethnic minorities and ethnic Nordic women struggling for equal rights. I support therefore an introduction of quota system for ethnic minorities not only within the political parties but also within the labour market and all other important government institutions.

I will however underline that the presence of ethnic minorities within the institutions of power should not be interpreted as if the issues of racism, discrimination or class are being solved. The gender discrimination within the Nordic countries has continued in many important spheres of life even if we have women within the power positions. Most of the myths the women's movement created during the Sixties and Seventies about female solidarity, peace or togetherness are very little valid today. We have seen for example that the women defence ministers, advisers or soldiers are not less enthusiastic to the wars and aggression than their male counterparts – they are equally willing to serve the ideologies of violence and invasion. They are loyal to the patriarchal systems. The French feminist Antonette

Fouque said once »the difference between the sexes is not whether one does or does not have a penis, it is whether or not one is an integral part of a phallic masculine economy«.

The same way ethnic minority women within the institutional frameworks and party politics which promote and perpetuate assimilation and discrimination would not be able to make a difference unless until they make a conscious choice to change that discourse. Nevertheless it is important to create a space with quota system to bring ethnic minority women within the mainstream positions.

I would like to underline the fact that the Nordic countries have always been diverse but now they are even more rapidly moving towards the direction of becoming more multicultural and multi-ethnic. This diversity has created a need for a new discourse to express the new realities. The multicultural discourse which is becoming popular in the Nordic countries was in fact originated during the sixties against the prevailing assimilative ideologies in the West. One of the dimensions was that the ethnic minorities expressed the need for a greater recognition of their diverse identities and demanded increased participation within the social, cultural and political institutions of the mainstream societies. Today the debate around multiculturalism is a complicated one because the concept has been used to express quite different ideologies, for example to legitimize assimilative policy of the state or to stress that we all are equals therefore overlooking the differences etc. We do not have time to investigate the multicultural dis-

course in depth here during this session. Nevertheless it is important to mention that a multicultural discourse must have a transformative political agenda if the intention is a real social change and if the vision is a pluralistic society based on equality and equal opportunities.

I will conclude by saying that visibility of women as well as black and ethnic minority women is essential in all spheres of life. Having said that I would also like to underline that if we believe that a person's ethnic or gender background somehow guarantees one's political correctness in advance, we are mistaken. Of course the ethnic or gender background does provide a certain understanding because when a person makes a statement it is always based on some personal references but we have to interrogate critically the process of meaning production and the values they are projecting and promoting. The important question here would be to ask if these ideas are promoting progressive and inclusive values or repressive and assimilative ideologies. The gender and ethnic identities are constantly produced and reproduced within our societies and reflect the changing and conflicting discursive and ideological relations. This has to be kept in mind while analysing or discussing the vital issues of gender and racial equality and representations of minorities within the political parties or within the various social institutions in the Nordic countries.

The biggest challenge for the Nordic democracies today is how to become representative and inclusive also for ethnic minorities. The challenge for the politics of equal rights is how to redefine the prevailing norm of

womanhood in order to include minority women's experiences and their specific needs within the framework of equal rights legislations and how to share power and resources.

DIANA MULINARI, *sociolog och forskare, Lund universitet*

Det finns inga kvinnor här ... Om genus och facket

1. Introduktion

Genusforskare har konstaterat att samtidigt som de flesta organisationer är bärare av en jämställdhetsretorik, och deras ledningsgrupper beklagar sig över den bristande kvinnorepresentationen på de höga posterna inom organisationen, finns det både oorganiserade och mer systematiska former för motstånd mot kvinnors deltagande. På en strukturell nivå har feministisk organisationsforskning kopplat dessa motståndsformer till frågan om maktrelationer mellan könen, något som inom organisationer uttrycks genom specifika könsstrukturer och symboler. I sammanhanget är det emellertid avgörande att, som Anna Wahl *et al* (2001) hävdar, analytiskt skilja på de förklaringar som människor inom en organisation tillskriver vissa (köns-)skillnader, och de tolkningar som forskare inom det könsteoretiska fältet gör av samma fenomen. Föreställningar om kön, menar Wahl, är i sig en del av könsmaktordningen inom en organisation och föreställningarna medverkar ofta till att denna ordning bevaras. Föreställningar om »ras« och etnicitet är också en del av den etniska maktordningen inom en organisation och denna föreställning medverkar till att också denna ordning bevaras.

Syftet med detta kapitel är att reflektera över genusrelationernas rasifiering inom den fackliga verksamheten. Kapitlet syftar till att ge en förståelse för hur diskursen om »invandrarkvinnor« och »invandarmän« skapar och begränsar hur de kvinnliga och manliga rasifierade aktörerna gör kön i organisationen.

2. En feministisk förståelse av kön

Användandet av begreppet genuskontrakt, utvecklat av historikern Yvonne Hirdman (1988) utgör inte sällan det tongivande analytiska verktyget som definierar ramen för de flesta svenska genusvetenskapliga studier också inom ramen för studier av kön och fackföreningsrörelse. Som analytiskt redskap reproducerar begreppet, i likhet med den traditionella genusforskningen, en förenklad världsbild med en överfokusering på patriarkala relationer. Dessa relationer återupprepas jämt och ständigt i Hirdmans tankesystem, dock med något olika form och innehåll.

Den svarta och den postkoloniala kritiken av hegemontisk feministisk teori som utvecklades under åttiotalet problematiserar den traditionella genusforskningens överfokusering på patriarkatet (Mirza, H. 1997). Kritikerna menar att den ensidiga fokuseringen på genusrelationer inte endast medför ett osynliggörande av rasismen, utan också en oförmåga till att teoretisera de specifika sätt genom vilka (alla) kvinnor deltar i skapandet, reproducerandet och överskridandet av nationella och etniska gemenskaper (Anthias, F. och N. Yuval-Davis 1993). Att tillämpa ett feministiskt perspektiv på

den svenska fackföreningen bör också inkludera en analys av kvinnors roll i reproduktionen av etniska och nationella gruppers gränser. I egenskap av deltagare i den ideologiska reproduktionen av kollektiv och i överföringen av dess kultur, samt i egenskap av symboler för etniska och nationella skillnader – men också som motstånd mot dessa – spelar kvinnor en central roll. Begreppet intersektionalitet syftar till att konkretisera en förståelse av kön som en sexualiserad, rasifierad och klassbaserad praktik. Begreppet förkroppsligar ett feministiskt sökande efter en analys av hur kön görs, invävt i andra sociala praktiker samtidigt som dessa sociala praktiker alltid är bekönade.

»Intersectionality has attracted substantial scholarly attention in the 1990s. Rather than examining gender, race, class and nation as distinctive social hierarchies, intersectionality examines how they mutually construct one another.« (Collins, 2000: 157)

Att vår studie om etnicitet skiljer sig från genusforskarens studier om genus (som ofta implicit fokuserat på kvinnor som anses tillhöra nationen) kan förklaras teoretiskt. Vi tar inte, som dessa genusforskare, kategorierna »invandrare« och »kvinnor« som av naturen givna och ömsesidigt uteslutande kategorier, utan utforskar istället hur och under vilka kontexter, politiska tillhörigheter och former för medvetande, som lägger sin tyngdpunkt vid just dessa sociala relationer, skapas.

Att våra informanter är kvinnor, invandrare och arbetare är utan tvekan relevant bakgrundsinformation,

men det utgör inte en tillräcklig förklaringsmodell för att förstå deras handlande. Mellan *X* (ensamstående mor) och *Y* (gift med en »svensk« förtroendevald) finns det en stor variation i både livsform och möjligheter till att göra facklig karriär. Detsamma kan man säga om skillnaderna mellan *A* och *B*. *A* arbetar inom städbranschen, men är utbildad civilingenjör från »hemlandet«, och även om hon alltid identifierat sig med arbetarklassens kamp har hon aldrig haft ett arbetarklassyrke innan hon kom till Sverige. *B* har utbildat sig till undersköterska i Sverige, trivs (och är stolt) över sitt jobb och pratar ofta om »vilda« fester med några kvinnliga arbetskamrater. Vi vill också i vår analys problematisera genusforskningens förståelse av invandrarkvinnors position. Dessa studier tenderar ofta att stapla analytisk isolerade förtrycksstrukturer på varandra utan att kunna fånga intersektionalitet. En analys av *X* och *A* belyser den komplexa interaktion mellan inte enbart sociala relationer av överordning och underordning som ibland förstärker och ibland försvagar varandra, utan också interaktionen mellan klass, kön och rasifiering i Sverige och i »ursprungslandet«.

Enligt de flesta svenska genusforskare som har studerat kvinnor inom fackföreningsrörelsen agerar kvinnorna i dessa studier alltid i egenskap av just »kvinnor«. Vårt material tyder dock på helt andra och mer komplexa organisationsdynamiker. Många av FAI:s kvinnliga medlemmar identifierar sig främst utifrån sin tillhörighet till ett visst fackförbund. De kan, som tidigare betonats, bära på olika typer av politiska identifikationer (»jag är mer radikal än de flesta inom facket«, alternativt »jag är

socialdemokrat i själen«), och ibland prioritera sin klass-tillhörighet framför den panetniska gemenskapen. Självklart bär de på en förståelse av sin situation utifrån deras position som kvinnor, invandrare och arbetare, men hur dessa positioner artikuleras till konstruktionen av en relevant politisk positionering varierar utifrån olika sammanhang. Med andra ord: vi kan inte reducera våra informanter till kategorin »kvinnor som systematiskt exkluderas av kategorin män«; en förståelse av deras berättelse kräver en analys av andra positioner än enbart kön.

3. Fackliga organisationer och hegemonisk maskulinitet

Det är viktigt att fokusera på hur könsmetaforer varit centrala för den neoliberal kritiken av den svenska välfärdsstaten och den svenska fackföreningsrörelsen. Genusmetaforer appellerar till rådande uppfattningar om kvinnligt och manligt, och mer specifikt till patriarkala uppfattningar om moderskapet. Den svenska välfärdsstaten har under 80- och 90-talen, i den offentliga neoliberal diskursen, representerats som bärare av ett antal negativa »kvinnliga« egenskaper: staten som den omsorgstagande modern som »daltar« med folk som själva är oförmögna att sätta gränser, och som modern som kommit att utveckla ett »generöst« bidragssystem genom vilket hon behandlar vuxna människor som barn. Med Jane Lewis egna ord:

»Den brittiska 1980-talsdebatten om välfärdspolitik och statens roll centreras kring fördelarna med oberoende och 'företagaranda' i motsats till ett beroende av staten. Samtidigt som beroende av staten har fördömts när det gäller kvinnor har andra former av beroende, särskilt beroende av män inte fördömts, och beroende av inkomst har av regeringen definierats som oberoende.« (1992: 158)

Metaforen om den överbeskyddade modern kopplas till metaforen om den kastrande och mäktiga modern som genom kontroll och reglering förhindrar kreativitet och utveckling, och mer specifikt förhindrar män att vara riktiga män. Samtidigt konstrueras den nya svenska mannen i motsats till fackgubbar som i neoliberal retorik anses representera det förgångna »industrisamhället«.

Det är omöjligt att förstå FAI:s projekt utan en teori om maskulinitet. Kön (och dess koppling till (hetero)sexualitet) är en komplex relation eftersom den ofta väver ihop exploatering och reciprocitet (Wilkinson, S. och C. Kizinger 1993). Ur ett analytiskt perspektiv skiljer maskulinitetsforskaren Robert Connell (1999) mellan tre former av maskulinitet: den hegemoniska, den underordnade och den marginaliserade. Dessa interagerar vid skapandet av en specifik genusregim. Med hegemonisk maskulinitet menar Connell den maskulinitet som förfogar över makten att definiera vad och hur en man bör vara. Connells modell erbjuder feministisk forskning en nödvändig förståelse av konstruktionen av kategorin män och visar på komplexiteten i hur patriarkala rela-

tioner skapas genom klass, kön, sexualitet och »ras«/
etnicitet.

»Broadly, the evidence shows that men are the beneficiaries where gender inequalities exist. But not all men benefit to the same degree, indeed some men do not benefit at all. Many men pay some costs, and some pay a heavy cost, for the general supremacy of men in a patriarchal society.« (1997: 113)

Med tanke på att FAI:s medlemmar ofta stigmatiseras utifrån talet om den svenska jämställda mannen är Connells teori ytterst relevant för vårt perspektiv. Feministiska forskare har tidigare visat att köns- och sexuella metaforer har en djupgående koppling till rasismen som ideologi.

»In the phantasmic space of the white male imaginary the big black phallus is perceived as a threat not only to hegemonic white masculinity but to western civilisation itself, since the 'bad object' represents a danger to white womanhood and therefore the threat of miscegenation, eugenic pollution, and racial degeneration. Historically, in nineteenth-century societies structured by race, white males eliminated the anxiety that their own fantastic images of black male sexuality excited through rituals of aggression in which the lynching of black men routinely involved the literal castration of the other's strange fruit.« (Mercer, K. 1997: 245)

Mercer hävdar vidare att dessa historiska myter varit centrala för västvärldens fantasier om »de andra« och att dessa i dag är närvarande i nya former. I linje med Mercers resonemang har antirasistiska feminister bosatta i Sverige vid ett flertal tillfällen påpekat att konstruktionen av invandrar män såsom farliga och som mer förtryckande än »svenska« män, är grundläggande för den svenska jämställdhetsideologin och utgör en av de centrala markörerna som skiljer »oss« från »dem«.

»Jämställdheten mellan kvinnor och män har etablerats som en grundläggande del i den svenska självbilden, såväl i relation till omvärlden som till den invandrade befolkningen ... Trots detta eller kanske på grund av detta, har föreställningen om 'invandrarnas' både kvinnors och mäns oförmåga att anpassa sig till den svenska jämställdhetsidealet sedan länge blivit en etnisk markör som återkommer påfallande ofta i retoriken om den invandrade befolkning kulturella olikheter. Jämställdhetsdiskursen förmedlar värderingar, normer och föreställningar som skapar samhörighet mellan 'oss svenskar' och avstånd till 'dem invandrarnas'« (de los Reyes, P. och I. Molina 2002: 306).

Ett återkommande tema från de manliga informanternas sida är ironiseringen av representationer av invandrar män.

»Utan att kunna ett enda ord, för att de ville ha arbetskraft ... jag gick direkt in i arbetsmarknaden, det var ingen som sa 'kulturer fungerar inte ... du är från ett

muslimskt land.' De satte mig bredvid en svensk tjej, alltså på bandet ... det gick bra, det fungerade bra ... vi gjorde inte illa varandra. Jag våldtog henne inte.«

– Jag blev så sårad. Vi hade varit på ett facklig möte och jag mädde så bra, allt hade fungerat och jag kände att jag ... hur ska jag förklara det, att jag var med ... Sen åkte vi tunnelbana och det fanns en del platser lediga bredvid en svart kille ... mina kamrater valde att stå ... Och då tänkte jag ... detta går aldrig, jag kommer alltid att förbli den svarte killen som de är rädda för.

– *Har du pratat med dem efteråt?*

– Nej ... och de kommer att säga att de egentligen ville stå men jag åker tunnelbana ofta, jag vet när och med vem man sitter ...

I ljuset av de sexualiserade representationerna av invandramän kan det vara av betydelse att lyfta fram antropologen Ann Stolars (1997) historiska studie av våldtäktsanklagelser. Hon hävdar att det under hela den koloniala eran fanns en stark koppling mellan å ena sidan politisk och social mobilisering från de koloniserade gruppernas sida och å andra sida våldtäktsanklagelser från erövrarnas sida. Vidare hävdar författaren att upplevelser av otrygghet och krav på skydd åt »vita« kvinnor alltid uppkommer och intensifieras i kontexter av upplevda politiska hot.

Men sexualiseringen av invandramän tar sig också andra former, något som förkroppsligas i en förväntan på att dessa män ska kunna leverera en annan typ av maskulinitet:

Jag är tråkig ... gift med min fru som jag träffade på högstadiet ... jag dansar inte salsa ... och hämtar mina barn på dagis ... en del blir så besvikna ... Men jag ska säga en sak: det inte svenskarnas fel ... vi är så många som har spelat 'macho latino' i trettio år med stor framgång ...

Även infantiliseringen av befolkningsgrupper har sina historiska rötter i västvärldens koloniala diskurser. Infantiliseringen syftar till att ideologiskt befästa en specifik typ av maskulinitet som hegemonisk. Som vi har redan diskuterat i andra kapitlen, påpekar informanter ofta att svenska förtroendevalda behandlar dem som barn:

»De behandlar oss som barn ... Till exempel, när jag säger att jag inte överens så tror de att jag inte har förstått. När jag argumenterar för att vi måste radikaliseras ... så bara väntar de, du vet ungefär så som man gör när barn pratar och vuxna tänker på någonting annat ... och sen fortsätter de ... de vuxnas samtal.«

Kulturella (men även i högsta grad klassrelaterade) definitioner av vad en man utgör, är viktiga för att förstå det som en del av våra manliga informanter upplever som den svenska fackföreningsrörelsens avsaknad av mod. Mod kopplas samman med maskulinitet och utgör härvid en »manlig egenskap«. Egenskapen förkroppsligas i den fackliga kampen men också i förmågan att uppoffra sig för rörelsen.

»Dom saknar mod, dom saknar stake ... Jämför dom med gruvarbetarna när Thatcher ...«

Men en del av nätverkets (manliga) medlemmar upplever den svenska maskuliniteten, såsom den förmedlas genom svenska förtroendevalda, inte bara som »mesig« utan även – vilket kanske är det viktigaste i sammanhanget – som annorlunda än den maskulinitet som skapas inom den svenska arbetarklassen.

De är som små damer ... de kommer med alla deras pärmar ... så prydliga och där är gubbarna med matlådorna ... det hänger inte ihop, inte ens med klister.

Trots att mod kopplas samman med maskulinitet och »riktiga män«, konceptualiserar en del manliga informanter homosexuella män (i kontexten av denna grupps synlighet i kampen mot högerextremism) som »riktiga« män. Parallellt uppfattas det svenska facketes agerande som kvinnligt.

»Gardell, har du sett honom tillsammans vad heter han nu ... de är män ... riktiga män. De står där, och nazisterna har gått på dom ett antal gånger ... Men våra facktoppar, om något händer, kommer de att springa gråtande, först till arbetsgivaren och sedan till Göran Persson ...«

De fackliga organisationerna är bärare av en rad former för maskulinitet som befinner sig i ett hierarkiskt förhållande till varandra och som konstruerar ett system av hierarkier mellan olika grupper av män. Å ena sidan står

den hegemoniska normen för maskulinitet i egenskap av den svenska moderna, jämställda mannen i motsats till många förtroendevalda med arbetarklassbakgrund. Samtidigt konstrueras den svenska arbetarklassmaskuliniteten (i egenskap av svenskhet) mot invandarmäns maskulinitet. Vårt material lyfter fram hur rasifierade grupper av män gör motstånd genom att å ena sidan ifrågasätta representationen av invandarmän, och å andra sidan använda sig av patriarkala diskurser om koppling mellan maskulinitet och mod för att försvaga svenska mäns position i organisation.

4. Fackligt aktiva invandrarkvinnor

Postkolonial teori belyser kopplingen mellan kolonialism och rasism och skapandet av kunskap som uppfattas som vetenskapliga sanningar. (Eriksson, C. *et al* 1999, Mulinari, D. 2001) Teorin belyser också kopplingen mellan den västerländska upplysningstraditionen och rasismen. Centralt för den postkoloniala analysen är att maktutövning skapas och reproduceras genom texter i en bredare mening, och att diskursen sätter gränser och en specifik agenda för vad som uppfattas som verkligt och vad som kan sägas av vem. Tonvikten i den postkoloniala kritiken ligger på dekonstruktionen av de representationer av »de andra« som ligger till grund för legitimering av förtryckande ideologier. Vidare hävdar den postkoloniala kritiken att det alltid finns en ömsesidigt beroende mellan dessa binära, hierarkiska oppositioner som förkroppsligas genom språket, exempelvis är kategorin »moderna västerländska auto-

noma kvinnor«, enligt den feministiska forskaren Chandra Mohanty (1991) helt beroende av skapandet av en annan kategori; den traditionella, förtryckta kvinnan i s.k. Tredje Världen. Fackligt aktiva invandrarkvinnor måste ständigt förhålla sig till dessa representationer:

Du är välkommen i början om de kan känna sig som goda feminister som hjälper förtryckta invandrarkvinnor ...
men när du inte vill ha deras hjälp, så är du inte välkommen längre.

Men rasismen speglas inte enbart genom infantilisering och patologisering av rasifierade gruppers maskuliniteter, utan också genom vad chicano antropologen Renato Rosaldo (1993) har definierat som imperialistisk nostalgi; den paradoxala praktik som västvärlden ägnar sig åt när de sörjer det som deras ekonomiska och politiska projekt har förändrat.

»De älskade mig i början ... till slut en invandrarkvinna ... (skratt) och förresten muslim ... de var så glada ... när jag började kritisera ... när jag började kräva en studiecirkel om rasism då ... var jag inte riktigt, riktigt ... då förklarade de för mig ... att jag inte förstod, det var inte det som invandrarkvinnor ville ...«

»Och då sa jag ... jag organiserade (mig?) politiskt när jag var femton år i Iran, och jag har kämpat sen dess ... jag har inte lagat mat utan kämpat ... jag kommer inte att laga vad kallar de det, etnisk mat, heter det så? ... jag är

inte här för att laga mat, vill de äta iransk mat får de gå på restaurant ...«

Imperialistisk nostalgi är, menar vi, en viktig egenskap i vardagsförhandlingar inom organisationer, särskilt då rasifierade grupper inte kan eller vill leverera de »delar« av sina »kulturer« som produkter för konsumering av den svenska majoriteten. Här uppenbaras ett sökande efter den »autentiska« invandraren, den mest »förtryckta invandrarkvinnan« som används systematiskt mot rasifierade gruppers mobilisering.

När kvinnliga informanter reflekterar över sin position, till skillnad från de manliga informanterna vars berättelser fokuserar på deras egna medvetna handlingar, tenderar kvinnor i högre grad än män att se sin (framgångsrika) position inom organisationen som en följd av andra faktorer än egen målmedvetenhet och engagemang.

»Invandrarna röstade på mig. Och FAI stödde mig. Sedan dess har det gått fyra år ... och, även om det är jobbigt att säga det, så var det också eftersom avdelningen behövde en kvinna och då valde de mig ...«

Vi har många liknande intervjuutdrag. Vi har emellertid valt att fokusera på ett som också fångar den ambivalens som underordnade grupper bär på när de uppfattar att deras medverkande kan förklaras av att organisationen har tvingats att ta hänsyn till specifika underrepresenterade grupper. Vårt material tyder också på att kvinnor,

mer än män, upplever denna situation som problematisk.

Bland de politiska flyktingarna finns det självklart en stor andel kunniga och fackligt tränade kvinnor. I sin studie om kvinnor och fackföreningsrörelsen visar Wuokko Knocke tydligt att av de förvärvsarbetande kvinnorna från Jugoslavien och Chile hade nästan alla varit medlemmar i facket i sitt hemland.

»För alla chilenska kvinnor var kunskap om facket en självklarhet. De hänvisade till fackets betydande roll under folkfrontstiden eller pekade på sin egen bakgrund.«
(1986: 158)

Dessa uppfattas av den offentliga diskursen om invandrarkvinnor dock alltid som avvikelser från hur en riktig invandrarkvinna är (traditionell, förtryckt, okunnig etc.). Parallellt med infantilisering av manliga invandrare skapas således kvinnliga invandrare som hjälplösa offer. Vårt material tyder icke desto mindre på en betydande grad av fackligt deltagande och aktivism från vissa grupper av kvinnliga politiska flyktingar. Den svenska fackföreningsrörelsen har enligt våra kvinnliga informanter varit mer välkomnande än de manskontrollerade invandrarorganisationerna.

»Invandrarföreningar: nej tack ... det är bara gubbar och man ska laga kaffe och lyssna på deras historier.«

»Det är många som kritiserar facket. Men de har varit mer schysta mot mig ända från början än vad alla dessa

trehundramiljoner grupper som skapades efter exilen har varit.«

Det svenska facket kan också beskrivas som ett alternativ till den sociala kontroll som kvinnor upplevde i sina diasporiska gemenskaper:

»Hur ska jag förklara det här för dig ... här är jag, en svartskalle som förresten är kvinna, det är inte lätt. Och å andra sidan; hemma är jag en frånskild kvinna som har haft för många – och fel älskare – ... det är att välja hur säger man på svenska
– Mellan pest och kolera.
– Ja ... nej facket är bättre ...«

Eller till ett legitimerande rum för könsöverskridande beteende:

Det är nästan omöjligt för dem att säga nej ... medlemmar av det iranska kommunistpartiet, hur skulle de våga säga att de inte vill att kvinnorna ska organiseras inom facket utan att förlora all heder ...

Dessa röster bekräftar genomförda studier som identifierat skilda politiska karriärvägar för kvinnor och män inom rasifierade grupper (Jones-Correa, M. 1998). Mycket tyder på att det inte är inom den svenska kvinnorörelsen, utan inom de etablerade politiska partierna och de gamla sociala rörelserna – som till exempel fackföreningsrörelsen – som rasifierade grupper av kvinnor haft större framgång och dess närvaro blivit synlig.

De fackligt aktiva kvinnorna (och de är en hel del) behandlas alltid som undantaget som bekräftar regeln för att därigenom befästa rasistiska stereotyper av invandrarkvinnor. I dessa stereotyper representeras de som bärare av traditionella värderingar, instängda av männen och barnen med en total avsaknad av intresse för samhällsfrågor i allmänhet och för Sverige i synnerhet. Den kvinnliga närvaro inom FAI är stor, och de kvinnor som vi intervjuat har ofta mer än 20 år av fackliga erfarenheter bakom sig.

Det finns en spänning mellan våra kvinnliga och manliga informanter när det gäller sättet att tolka bristen på kvinnligt deltagande inom facket som helhet. Vi har inte kunnat identifiera några skillnader mellan hur förtroendevalda »svenskar« respektive invandarmän beskriver deras (invandrade) kvinnliga medlemmar såsom exceptionella. Det första citatet är hämtat från en intervju med en »svensk« förtroendevald.

» – Det är stor skillnad mellan invandarmän och invandrarkvinnor.

– *Men ni har väl många invandrarkvinnor, har ni inte det?*

– Vi har många, men de är undantag ... De är lite speciella: X, hennes man är fackligt aktiv sedan trettio år tillbaka, och Y, du vet att hennes bror försvann i Chile ... och Z kommer från en sån kurdisk familj ...«

Men som sagt är det inte enbart den svenska fackförningsrörelsen som ser fackligt aktiva invandrarkvinnor som avvikare eller som en produkt av deras familjer. Detta är en manlig FAI-medlems röst:

» – Tyvärr, jag märker inte att så många invandrarkvinnor är fackligt aktiva i Sverige. Fast vi har många inom FAI ... men det är klart, de är lite mer speciella. Om du tittar på Andrea, hennes man har varit fackligt aktiv ... Andrea kom till Sverige på grund av det ... och vi har vad heter hon?

– *Claudia*.

– Ja, Claudia, hon hade också samma situation. Och vi har Alexandra som varit i Sverige mer än 30 år ... de är mycket speciella ...«

I kontrast till männen lyfter kvinnorna fram andra förklaringar:

»Det är inte det att kvinnor är emot. Tvärtom, det är de som lär barnen att ansluta sig fackligt och betalar ... I alla fall latinamerikaner, palestinier, eritreaner, kurder och iranier gör det bums ... och förresten, de uppmuntrar en: när till exempel jag har stått i tidningar och om man träffar på dem i affärer och så ... kan de säga det är bra stå på dig ... Men herre gud ... Jag har redan gjort mitt och jag vet hur det är att vakna vid femtiden, lämna ungarna på dagis vid sex och sedan komma tillbaka med Domuspåsar när det börjar bli mörkt ...«

Kvinnor har och har historiskt haft huvudansvaret för hem och barn i Sverige. Det är viktigt att påminnas att männens deltagande i det offentliga arenan har varit – och fortfarande är – beroende av kvinnornas obetalda reproduktiva arbete. Ett fackligt uppdrag betyder ofta två eller tre upptagna kvällar i veckan. Enligt en av våra

kvinnliga informanter råder det dessutom inom facket en arbetskultur som uppfattar fritiden och familjen som ett hot mot verksamheten.

Fråga dem ... de flesta är frånskilda. Detta handlar om allt eller inget. Vill du vara med måste du vara närvarande på varenda möte. Mina barn har hjälpt mig mycket, du kan inte föreställa dig hur många gånger jag har kunnat ringa och be dem värma maten i mikron för att det blev plötslig något och man var tvungen att stanna ... Detta drabbar inte enbart kvinnor. Det finns en ung kille, en bra kille, som när vi fick veta att vi skulle ha ett extra styrelsemöte begärde tjugo minuter för att gå och handla för morgondagens frukost, jag tror att han har två små barn ... vår ordförande säger att vi inte har tid ... då säger jag om han inte kan gå och handla så stannar jag inte heller ... men jag kan säga sånt för att jag har jobbat många år här.

En annan kvinnlig informant framförde ett annat och relevant argument:

Det är annorlunda för oss ... våra barn, våra ungdomar, de behöver mer stöd i detta samhälle, man vet aldrig ... lärarna tycker ofta att de är jobbigare än svenska barn ... de straffas mer än sina svenska kamrater ... det finns en risk att de blir arga och du vet hur saker och ting kan gå ... vad jag vill säga är att vi måste vara hemma mer, att våra barn behöver oss mer ... jag vet inte, jag tycker det i alla fall ...

Hennes argument synliggör att villkoren för moderskap varierar mellan olika grupper av kvinnor. Rasifierade grupper av ungdomar representeras ofta som kriminella, gängmedlemmar eller lågpresterande inom utbildningssystemet (Bredström, A. 2002). Informantens analys påminner om den afroamerikanska feministen Patricia Hill Collins (1990) teoretiserande av modrande, när denna praxis äger rum inom ramen för ett rasifierat samhälle. Att skydda barn och ungdomar från rasismen genom vissa strategier är en del av den vardagliga modrandet för de flesta rasifierade kvinnor i Sverige; ett arbete som kräver resurser och tid, och som enligt informanterna hindrar många kvinnor från att arbeta politiskt och fackligt. Vi skulle också vilja hävda att även om alla kvinnor i Sverige har det gemensamma ansvaret för reproduktionen är rasifieringsprocesser centrala för att skilja mellan två grupper av mödrar: de som tillhör nationen och de som inte gör det. Representationen av invandrarkvinnor som förtryckta och traditionella kopplas samman med representationen av invandramödrar som otillräckliga föräldrar åt sina barn (Lewis, G. 2000). Därutöver representeras även andra grupper av mödrar som otillräckliga och ofta på gränsen till utanför nationen, det mest extrema är ensamstående mödrar från arbetarklass.

5. Legitimerande kunskap och »invandrarkvinnor«

Vi vill poängtera att även om man i vår analys, och i kvinnors berättelser, kan urskilja en del erfarenheter

(som citatet ovan) som skulle kunna tolkas som gemensamma för de flesta rasifierade kvinnor i Sverige, ligger tonvikten i vår analys på kvinnliga aktivister. En ny form av (miss-)representation av invandrarkvinnor, som ur en hermeneutisk intervention försöker fånga deras världsbild med tonvikten på skillnader, har sitt utgångspunkt i vetenskapliga studier som om även outtalat är baserade på jämförelser mellan »dem« och antaganden (som aldrig blivit empiriskt belagda) om hur »vi« är. Det är minst sagt förbluffande hur mycket »svenska« forskare antar att »svenska« kvinnor – och män – vet om de svenska fackföreningarna. Vår vardags etnografi skulle tyda på motsatsen. Vi har under forskningsprocessen ställt en del frågor rörande fackföreningar till våra (»svenska«) kollegor, vänner och bekanta. De flesta vet knappt namnet på de förtroendevalda på arbetsplatsen, har bara ett vagt minne av hur fackliga strukturer ser ut. Den nya generationen (med undantag av de grupper som är politisk aktiva) kan enbart namnge de stora fackföreningarna och några av dem är inte fackligt anslutna. Antagandet om att kunskapen om fackföreningar i Sverige ligger i ryggmärgen är baserat på en banal nationalism mer än på grundliga empiriska studier. Dessutom tenderar dessa föreställningar om vad som är »svenskt« att blanda ihop kunskap med maktresurser och nätverk som gör det möjligt att få information och göra »rätt« när det behövs. Dessa antaganden används ofta för att skapa bilden av invandrarkvinnor som okunniga. Denna påstådda okunnighet är ett tema som en del av våra kvinnliga aktivister återkommer till:

– Du slipper aldrig det ... du kan lugnt sitta och slappa och det kommer ändå ...

– ...

– Du vet vi måste informera invandrarkvinnor, vi måste nå invandrarkvinnor ... missförstå mig inte ... självklart ska man informera och det är också sant att många inte vet ett dugg men ... men ... jag är bara så trött ... att de inte förstår att har man inget jobb eller har man bara haft jobb ibland och praktik ibland och inget socialbidrag – och jag känner många som har levt hela deras liv så – varför ska man överhuvudtaget vilja veta något om facket ... och speciellt ett sånt fack som det svenska som inte bryr sig om dem, som inte organiserar arbetslösa och sånt ...

Informanten berättar om hur antagandet om att invandrarkvinnor ingenting vet om facket är en del av den fackliga världsbilden. Hon erbjuder en del förklaringar som ifrågasätter fackets grundinställning genom att hävda att för den gruppen av kvinnor som facket talar om när det talar om invandrarkvinnor, är kunskapen om facket irrelevant för att förändra/påverka deras livsvillkor. Men frågor om invandrarkvinnor och kunskap återkommer i andra diskussioner:

De kommer och klagar till mig om att kvinnor inte pratar med dem utan med arbetsledare om saker som de ska tala om med facket ... de vill, som de alltid säger, att jag ska informera dem ... de tror att kvinnor är dumma men på den här arbetsplatsen är facket och arbetsledning samma sak ... det enda som dessa kvinnor gör när de frågar

arbetsledningen istället för facket är att visa hur saker görs i Sverige.

– *Vad gör du då ?*

– Nej detta säger jag till dig ... jag berättar att så här spelar man i Sverige, det är inte mer än det. Men vad jag ville säga till dig är att detta med att de inte har kunskap och sånt ... de har kunskap, de vet att facket samarbetar med arbetsledningen och det är de som bestämmer.

Det finns få reflektioner som avslöjar hur problematiskt begreppet kunskap är i det fackliga sammanhanget som detta citat. De kvinnor som vänder sig till arbetsledaren visar en djup analytisk förståelse av hur arbetsledning och fack samarbetar för att definiera hur resursallokering äger rum inom organisationer. Dessa kvinnors kunskap om hur saker och ting fungerar i vardagen är nödvändig information och relevant kunskap. Den typ av kunskap som kvinnor saknar är kunskapen att inte avslöja det som i organisationen ska döljas. En tabubelagd arena blir synlig genom dessa kvinnors agerande; stabilitet skapas genom att förmedla den rätta världsbilden och det normala sättet att agera för att skydda maktrelationer.

6. Sexualiserade former för rasism

En annan form för representation som kvinnliga aktivister utsätts för är rasistiska antaganden om sexualitet. Det finns en rad variationer i diskursen om invandrarkvinnors sexualitet – de flesta heteronormativa. Det första temat »den vita prinsen« är baserad på koloniala

fantasier om (vackra) kvinnor som ska »räddas« från hennes egen förtryckande kultur genom heterosexuell interaktion med den »vita« mannen som civilisationens bärare. Även om det här temat kan ta extrema (och massmediala) former är kopplingen till en »svensk man« ett vanligt sätt att mäta integration och – om männen dessutom är en del av rörelsen – skapar det tillit bland svenska förtroendevalda. En av våra kvinnliga informanter reflekterar över dessa spänningar utifrån sin tolkning av hur hennes äktenskap med en rasifierad man uppfattades inom rörelsen.

– Jag har varit ihop med honom sen vi var femton.

De kan de inte förstå, att en sån som jag som det går bra för, du vet, jag har en del positioner, inte skaffar mig en svensk man ...

– *Säger de detta till dig eller ...*

– Nej det är ingen som säger det men de flesta är skilda här eller tillsammans med folk inom rörelsen ... jag vet inte ... kanske det är jag som tycker så men jag tror att skulle jag komma hit och säga jag ska skilja mig så skulle alla säga (inte mina arbetskamrat förstås) att det är bra, och vet du varför? För att han inte är svensk.

Det andra temat, som en av våra informanter kallade »charterresa« är också baserat på koloniala fantasier. Om det i den förra diskursen var »de andra« kvinnornas kulturer som var sexuellt kontrollerande och förtryckande, är kvinnor i denna diskurs en del av kulturer som nästan helt saknar regler för sexuella praktiker.

- Jag säger ofta till våra kvinnor dansa inte.
- *Varför?*
- För att de missförstår på direkten ...
- *Men med svenska kvinnor då?*
- Nej det är inte samma sak, när de ser oss dansa så tror de att vi vill ha dem ... nej det är annorlunda med oss ...
- ... *På vilket sätt?*
- Jag ska ge dig ett exempel ... jag jobbade jättemycket så att en kvinna från Iran som är en jätteduktig ung tjej, som är nygift, skulle följa med oss till en konferens ... och så började hon dansa på festen som de dansar där borta, det är så fint att se henne dansa, och så kom berusade gubbar och försökte ragga upp henne ... jag fick köra hem henne ... en sån kommer aldrig mer tillbaka.

Kvinnorna talar mycket och ofta om sexuella trakasserier med rasistiska förtecken, ett annat tema som lyst med sin frånvaro när svenska genusforskare analyserar kön inom fackföreningsrörelsen.

»Jag åkte med magont och tänkte 'ok, det har hänt värre saker i mitt liv'. Ingen satte sig bredvid mig. Men när jag reser med någon annan invandrарvänninna, då är det ju en annan sak ... då kan man låna av varandra, jag kanske har en borste som någon glömde och jag kan låna en hårtorkare ... som arbetarkvinnor gör. Men här om du har glömt något så är det kaputt. Här var jag ensam i mitt lilla rum och jag försökte trösta mig genom att tänka att jag i alla fall hade varit för första gången i Danmark. Och sen som vanligt. Ingen som helst intresse under dagen, och på kvällen (efter att de har druckit en halv flaska whisky på

rummet) då kommer de och börja med 'jag känner en tjej som känner en tjej från ditt land, känner du henne?' Och jag flyttar till ett annat bord och han fortsätter och fortsätter och han börjar kalla mig Carmencita dit och Carmencita hit ... De vill dig när det är dags för salsa, för musik och dans.«

Detta är en berättelse som vittnar om hur olika former av förtryck sammankopplas i syfte att exkludera invandrarkvinnor. Det är emellertid också en berättelse om hur vardagsrasism upplevs och skapas. Den kvinnliga informanten besitter en otrolig förmåga att identifiera exkluderingsstrategier: å ena sidan användningen av den tydliga gränsen mellan det privata och det offentliga, en gräns som enligt vår informant kan överskridas tillsammans med andra invandrarkvinnor. Därefter skiftar informanten fokus från bristen på vardagssolidaritet från »svenska« kvinnors sida till den aktiva kränkningen som hon utsätts för av män. Här finner vi ytterligare en gräns: den mellan det rationella samtalet under dagen, ett samtal som hon exkluderas från, och hennes närvaro i egenskap av exotisk och erotiserad varelse under kvällen. Hennes analys av hur »de andras« närvaro är högst önskvärd i situationer av karneval och fest, men ovälkommen när beslut ska fattas, fångar med etnografisk precision den svenska formen för mångfald, samtidigt som det belyser hur det, bakom den svenska jämställdhetsideologin, döljer sig en stabil könsmaktsordning.

Vi har inte kunnat fånga samma typ av kritik mot de manliga kamraterna inom FAI. I kontexten av en växande rasism som riktas mot män från »andra kulturer«, är

det möjligt att denna grupp av mycket fackligt medvetna informanter väljer att skydda män från rasifierade grupper genom att inte lyfta fram könskonflikter inom nätverket. Alternativt har könskonflikterna inte artikulrats än. Det är inte sällan som det är vi som forskare som envisas med att lyfta upp frågan om FAI:s manliga medlemmar, en fråga som alltid besvaras med en viss trötthet och ironi.

»Jag visste att du skulle fråga mig det, man borde gå omkring på gatan med ett plakat där det stod: 'jag är gift med en av dom och han slår mig inte hela nätterna ...' men dom är inte heller några små änglar ... men det är annorlunda ... jag ser dom komma ... jag känner dom«
»Du ska skriva att dom är inte värre än någon annan – självklart kan de vara jobbiga ibland ... men, men de håller inte på och spela snäll och ler när man pratar om jämställdhet (skratt) ... de är ändå annorlunda, man vet var man har dom.«

Vi vill också hävda att det är centralt att teoretisera den nuvarande genusregimen inom fackföreningen genom att kritiskt granska konsekvenser av heteronormativitet för kvinnors olika positionering. Det finns en del empiri som tyder på att den starka underordning som rasifierade grupper av kvinnor utsätts för till en viss del kan försvagas genom tillgång till »svenska« förtroendevalda i egenskap av partner. Det vill säga en aktiv heterosexuallitet som riktas mot männen som bär normen implicerar inte enbart vissa privilegier eller försvagandet av vissa förtrycksmekanismer, utan också tillgången till ett

visst förtroendekapital. Samtidigt förhindras denna grupp av kvinnor i deras handlingsutrymme:

Jag har jobbat i fjorton år ... i början var det självklart att det hjälpte att de visste vem jag bodde ihop med ... med efter fjorton år ... det känns mer och mer kränkande att alltid vara någons fru ... det har till och med hänt att vi inte har varit överens på ett möte, i någon viktig fråga och att de har ringt min man så att han skulle övertyga mig om det ...

Samtidigt fungerar ofta familjebildning som en markör som överskrider etniska arenor mellan å ena sidan »gifta kvinnor« och andra sidan ensamstående mödrar, singlar eller frånskilda kvinnor:

Hos oss är det inte så mycket svenskar och invandrare ... det är mellan dem som aldrig kan gå ut efter ett möte och dricka öl för att de ska gå hem till sina gubbar och värma maten ...

Under 1980- och 90-talen har den feministiska teoretiska debatten problematiserat kategorin kvinnor som enhetlig politisk aktör. Detta teoretiserande är nödvändigt för att kritiskt granska den naturaliserande länk som funnits inom teorin mellan kategorin kvinnor och en monovokal feminism som politiskt projekt. I inledning till boken *Kvinnor mot Kvinnor* argumenterar författarna att:

»Kanske har det också varit ett problem att kvinnoforskningen i sina studier sällan har uppmärksammat olikheter eller konflikter kvinnor emellan. För forskningen har det varit en huvuduppgift att analysera hur könsskillnader, distinktion manligt/kvinnligt –strukturerar samhället, och hur kvinnors villkor därmed har kommit att skilja sig från mäns. I skuggan av denna fundamentala problematik som ständigt är lika aktuell och viktig att forska om, har olikheterna kvinnor emellan inte alltid fått utrymme«.
(Florin *et al* 1999: 15)

Att en del av dessa debatter tagit sin utgångspunkt i ett postmodernistiskt dekonstruktivistiskt projekt kan förklara frånvaron av samhällsrelevanta empiriska analyser av kvinnors politiska agerande med tonvikten på koalitioner, solidaritet och allianser mellan olika grupper av kvinnor. Vår studie visar en växande och vardagligt samarbete och interaktion mellan rasifierade grupper av kvinnor med olika etnisk bakgrund, samtidigt som den också visar en frånvaro av interaktioner mellan rasifierade grupper av kvinnor och kvinnor som uppfattas tillhöra nationen, något som vi försökt analysera och förklara.

7. Solidaritetens gränser

Talet om kön är också närvarande i den sociala relationen mellan »svenska« män och invandarmän samt mellan »svenska« kvinnor och invandrarkvinnor. Vårt material visar på markanta (köns-) skillnader när det gäller hur invandrarkvinnor och invandarmän upplever köns-

interaktion inom organisationen. De »svenska« kvinnorna finns ofta närvarande i (manliga) FAI-medlemmars analyser. »Svenska« kvinnor lyfts fram framförallt av de manliga informanterna, både som allierade och som förebilder. Därutöver uppfattas de delvis även som tillhörande det kollektiv som ifrågasätter makthavarna inom fackföreningsrörelsen. Det finns tecken på att dessa allianser är möjliga; de manliga informanterna hänvisar exempelvis inte endast till »svenska« kvinnors erfarenheter av facklig kamp som mycket lik deras egen, utan ger också konkreta illustrationer av samarbetet mellan grupperna.

»Jag säger som det är, att jobba fackligt och vara invandrare är inte det lättaste. Som du ser: fackföreningsrörelsen består alltså bland annat av de där vita männen i femtioårsåldern som vill sitta på sina positioner och när de där kvinnorna kom upp med sina krav ... då kände de sig hotade och de blev tvungna att lämna vissa positioner och ge våra tjejer, alltså våra kompisar, en chans. Då kommer invandrare, svartskallarna, fram. Kräver samma rättigheter och skyldigheter ...«

»Med samma metoder som används av, alltså precis som tjejerna, och studiecirkeln vad heter det här materialet ... 'Kvinnor Anamma!' heter det väl? Samma sak har vi också tagit från tjejligan, de är våra förebilder ...«

Samtidigt som »svenska« kvinnors kamp inom facket således utgör ett återkommande tema i informanternas världsbild konstrueras de »svenska« kvinnorna som en

allierad i syfte att bli hörd och kunna delta under samma villkor i den värld som manliga »svenska« förtroendevalda inom facket förvaltar. Enlig våra manliga informanternas epos är – även om de alltså själva blivit feminiserade genom rasifiering – deras fackliga kamp en kamp mellan män. När de talar om att de »ska visa facket« bör detta i de flesta fall tolkas som att de »ska visa männen inom facket«. Men bilden är som vanligt allt annat än ensidig:

»Vi blir behandlade som små barn, som om vi inte begrep någonting om fackföreningen ... men både tjejer, och jag själv, och många andra, som har bildat den här fackföreningsrörelsen är mycket kunniga. De kan mycket, och bättre, än svenska män. Och inte nog med att de trakasserar många av oss. De använder sina olika instrument inom den svenska demokratin för att kunna förhindra vårt arbete ...«

Intressant att påpeka är att det huvudsakligen är de manliga informanterna som hänvisar till »svenska« kvinnor inom facket som bedriver en jämställdhetskamp som en möjlig allianspartner. Den hänvisningen lyser med sin frånvaro bland de kvinnliga informanterna. FAI:s manliga medlemmar uppvisar – enligt våra intervjuer – en bredare interaktion med »svenska« kvinnor och identifikation med deras kamp, än vad FAI:s kvinnliga medlemmar lyfter fram i sina intervjuer. Inom ramen för den svenska fackföreningsrörelsen är invandrarkvinnor närvarande som passiva offer och förnekas systematiskt rollen som kunskapssubjekt och aktörer.

Detta kan delvis förklaras av att kategorin invandrarkvinnor försvinner ur fokus när det byggs upp en allians mellan kvinnor («svenska») och invandrare (män). Resonemanget får oss att tänka på en av de stora klassikerna inom svart feminism: »All the women are white, all the men are black, but some of us are brave.« (Hull, G. 1982)

Feministisk forskning har vidare visat att de flesta kvinnor agerar heterosocialt (kvinnors orientering mot männen) inom organisationer och därvid förstärker männens homosocialitet. Agerandet motverkar skapandet av ett kollektiv bland kvinnor och förhindrar utvecklandet av kvinno-solidaritet över vad som uppfattas som etniska markör:

»De tror att de har patent på jämställdhetsarbete ... när jag sa att jag ville jobba med dessa frågor vet du vad de sa till mig ... de frågade om jag inte var intresserade av mångfaldsfrågor ...«

»Det är bara att skratta och ta det med en nypa salt ... nu har jag sagt att jag ska bedriva jämställdhetsarbete inom mångfaldsgruppen och mångfald inom jämställdhetsgruppen och de skrattade inte ...«

Citaten ovan illustrerar att osynliggörande syftar till att behålla den maktbalans mellan kvinnor («svenska») och invandrare (män) som har utvecklats inom organisationen och som kanaliserar resurser för jämställdhet («svenska» kvinnor) och mångfald (invandarmän). När

rasifierade grupper av kvinnor positionerar sig som fackliga aktörer rubbar de balansen.

Det är viktigt att påpeka att solidaritet och koalitioner mellan olika grupper av kvinnor först och främst förhindrar att »svenska« och rasifierade grupper av kvinnor intar olika positioner inom den etniskt segmenterade arbetsmarknaden. En annan relevant förklaring som kan urskiljas i vårt material är att en av de former som »svenska« kvinnor är närvarande i rasifierade kvinnliga aktivisters berättelser är i egenskap av bärare av nationens disciplinering och upplysningsprojekt, så som myndighetsutövande inom vård, utbildning och omsorg, en av de former genom vilken rasifierade grupper av kvinnor upplever rasismen:

»De är likadana här ... man tror att det skulle bli annorlunda ... att detta är facket men det är ingen skillnader, de behandlar oss likadant ... hur ska jag förklara ... Sverige har aldrig haft kolonier så nu passar de på och missionerar ...

– Missionerar?

– De tror att de måste hjälpa oss, berätta vad som är rätt och fel också inom facket.«

Men de fackliga aktiviteterna kan erbjuda möjligheter att ifrågasätta representationer av »svenska« kvinnor:

»När jag började jobba här så trodde jag att svenska kvinnor var såna som gick ut på fester och förälskade sig i våra män eller såna som du vet, socialarbetare och barnskötare och den typen ... men jag har fått stöd från speciellt en

kvinnor som har stöttat mig och uppmuntrat mig när jag inte vågade prata på möten och sånt ... hon har stöttat mig hela vägen och sagt självklart att du ska tacka ja och sånt ... och vet du vad ... de flesta [svenskar; *vår anmärkning*] på min arbetsplats är som folk är mest, på rasten pratar vi om mat och barn och sånt och en del av de unga går ut och dricker på fredagar och sånt ... inte alls som man tror.«

Vi har inte tillräckligt empiriskt material för att identifiera under vilka kontexter och praktiker dessa möten är möjliga. Men citatet ovan bekräftar Cynthia Cockburns (1998) analys av kvinnors överskridande organisationer inom krigsdrabbade områden: överskridande solidaritet kräver ett arbete med tonvikten på ifrågasättandet av diskursiva konstruktioner av »de andra«, från alla inblandade parter.

Avslutande reflektioner

Kön och patriarkat är begrepp som har utvecklats inom feministisk teori som centrala analytiska kategorier för att förklara och förstå maktrelationer av överordning och underordning mellan män och kvinnor. Under åttio- och nittio-talet har teorin kritiskt granskats för dess överfokusering för patriarkatet, dess osynliggörande av andra former för exploatering och förtryck samt dess tendens att reproducera och återskapa kategorin kvinnor och män som binära oppositioner. Vår studie baseras på en förståelse av kön som en klassbaserad, och sexualiserad praktik, genom vilken (hetero)sexualitet

regleras samt på en förståelse av patriarkatet som ett system genom vilka kategorin män är överordnade kategorin kvinnor samtidigt som männens kontroll över kvinnor (som grupp) varierar utifrån klass, och »ras«/etnicitet.

Vår studie belyser hur rasifierade former för maskulinitet erfars och upplevs samt den komplexa och spänningsfylld position som FAI:s kvinnliga medlemmar intar, när deras röster blir närvarande inom den fackliga agendan. Vårt material tyder på att den stabila balansen och fördelningen som finns inom fackföreningen mellan å ena sidan kvinnor (»svenska«) som arbetar med jämställdhet och å andra sidan invandrare (män) vars ansvarsområde är integration/mångfald har bidragit till osynliggörande av rasifierade kvinnor som fackliga aktörer.

Ett viktigt tema som vårt material problematiserar är solidaritet (eller bristen på det) mellan kvinnor som tillhör nationen och rasifierade grupper av kvinnor. Vi hävdar att även om en strukturell etniskt segregerad arbetsmarknad skapar gränser mellan dessa kvinnor är den heterosexuella matrisen, som är inbyggd i könsrelationer, ett centralt förklaringsvärde för att förstå kvinnors oförmåga att identifiera sig med andra kvinnor.

Informanternas berättelse illustrerar rasismen som en könsspecifik praktik, kvinnor erfar rasism både genom konstruktionen av den okunniga invandrarkvinnan som ska »informerar« om fackliga organisationer samt genom de sexuella fantasier om »de andra« som är centrala i rasistiska diskurser. Kvinnors motstånd ska förstås som ett svar både på det rasistiska patriarkatet

som finns inom fackföreningsrörelsen och till den manliga maktutövningen som de utsätts för inom ramen för det privata, under omständigheter inom vilka männen (som grupp) fortfarande kontrollerar de symboliska och ekonomiska resurserna inom facket.

Litteratur lista

- Stoler, Laura (1997): Making Empire Respectable: The Politics of Race and Sexual Morality in Twentieth-Century Colonial Cultures. *Dangerous Liaisons, Gender, Nation and Postcolonial Perspectives*. (red.) McClintock Anne, Aamir Mufti och Ella Shohat. University of Minnesota Press. Minneapolis.
- Mercer, Kobena (1997): Just looking for trouble: Robert Mapplethorpe and Fantasies of Race. I *Dangerous Liaisons*. (red.) MacClintock et al. Minnesota Press. Minneapolis.
- Hirdman, Yvonne (1988): Genussystemet – reflektioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*. Nr 3, s. 49–63.
- Eriksson C. et al (red.) (1999): *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasism och det mångkulturella samhället*. Bokförlaget. Nya Doxa. Falun.
- Connell, Robert (1999): *Maskuliniteter*. Göteborg. Daidalos.
- Connell, Robert (1997): *Gender*. Polity. UK.
- Floya, Anthias och Nira Yuval Davis (1993): *Racialised Boundaries*. Routledge. London.
- Collins, Hill Patricia (2000): Its all in the Family: Intersections of Gender, Race and Nation. *Decentering the Center. A philosophy for a Multicultural, Postcolonial and Feminist*

- World. (red.) Narayan Uma och Sandra Harding. Indiana University Press. Bloomington och Indianapolis.
- Wahl, A. et al (2001): *Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön*. Lund. Studentlitteratur.
- Mohanty, Ch. (1991): Under Western Eyes. Feminist Scholarship and Colonial Discourse. I Monga, P. (red.) *Contemporary Postcolonial Theory. A reader*. Arnold. London.
- Wilkinson Sue och Celia Kitzinger (1993): *Heterosexuality*. Sage Publications. London.
- Rosaldo, Renato (1993): *Culture and Truth. The remaking of Social Analysis*. Routledge. London
- Mirza, Safia Heidi (1997): *Black British Feminism. A reader*. Routledge. London och New York.
- Mulinari, Diana (2001): Nomadisk teori? Om den postkoloniala analysens relevans och begränsningar. *Hälften för Kritiska Studier* (2), s. 32–45.
- de los Reyes Paulina och Irene Molina (2002): Kalla mörkret natt. Kön, klass och ras/ etnicitet i det postkoloniala Sverige. *Maktens (o)lika förklådnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. de los Reyes, P, I. Molina och D. Mulinari (red.). Atlas. Stockholm.
- Knocke, Wuokko (1986): *Invandrade kvinnor i lönearbete och fack*. Arbetslivscentrum. Forskningsrapport nr 53.
- Jones-Correa, M. (1998): Different paths: Gender, immigration and political participation. *International Migration Review*. Vol. XXXII. 2. Summer. (327–349).
- Collins, Hill Patricia (1990): *Black feminist thought. Knowledge, consciousness and the politics of empowerment*. Routledge. New York.
- Lewis, Gail (2000): »Race«, Gender, Social Welfare. *Encounters in a Postcolonial Society*. Polity Press. UK.

- Hull, Gloria T. (1982): *All the women are white, all the men are black but some of us are brave*. Feminist Press. New York.
- Cockburn, Cynthia (1998): *The space between us*. Zed London.
- Florin, Christina, Sommerstad Lena och Ulla Wikander (1999): *Kvinnor mot Kvinnor. Om systerskapets svårigheter*. Norstedts. Stockholm.
- Bedström, Anna (2002): Maskulinitet och kamp om nationella arenor – reflektioner kring bilden av »invandrarkillar« i svensk media. *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, Klass och etnicitet i det Postkoloniala Sverige*. de los Reyes et al (red.). Atlas. Stockholm.
- Lewis, Jane (1992): Höger politik och välfärdsreformer. Om behovet av en ny feministisk analys. Åström G. och Y. Hirdman (red.). *Kontrakt i Kris*. Carlssons. Stockholm.

YLVA BRUNE

Nyhetsmediernas invandrarkvinna

Mitt föredrag ska handla om nyhetsmediernas invandrarkvinna, hur hon är konstruerad och i vilka roller hon uppträder. De undersökningar som jag baserar mina resonemang på utgår från texter i svensk dagspress under tidsperioderna 1975–1976 samt 1997, 2000 och 2002. Det jag ska göra är bland annat att spåra dagens typifierade kvinnor bakåt i tiden till nyhetstexter från mitten 1970-talet.

Men först mycket kort om generella drag i nyhetsbevakningen av så kallade invandrar- och flyktingfrågor i de nordiska länderna. I de undersökningar som finns från Norge, Finland, Danmark och Sverige (tyvärr har jag inte tagit del av någon forskning från Island) så framträder vissa gemensamma mönster. Ett par teman har haft ett starkt genomslag i nyhetsbevakningen i de fyra länderna, åtminstone under 1990-talet. Dels flyktinginvandringen och olika slags problem som förknippas med den. Dels brott som förknippas med invandrare eller flyktingar/asylsökande.

I Sverige har flyktingfrågor varit det som det ska handla om i nyheterna åtminstone från och med mitten av 1980-talet till mitten av 1990-talet. Bevakningen av flyktingfrågorna är i sin tur kluven i två olika förståelseformer. Å ena sidan nyheter från gränspolisens utsikts-

punkt om ständigt nya strömmar av asylsökande – som flyktingar alltid kallas i detta sammanhang – vågor, strömmar och invasioner som okontrollerat väller in. I den nyhetsbevakning som utgår från gränspolisens perspektiv och vokabulär – vilket fortfarande det mesta kring flyktingar gör – så framstår flyktingarna som ett hot mot nationen och ett hot mot oss här inne.

Åtminstone i svenska och norska nyhetsmedier – att döma av den forskning jag har haft tillgång till – finns också en helt annan typhistoria om flyktingar – den om det enskilda offret för en hjärtlös byråkrati. Artiklar och nyhetsinslag som är särskilt vanliga i kvällspress och populariserande tv-nyhetsprogram tar aktivt den utvisningshotades parti och pläderar för att hon – det handlar ofta en sjuk kvinna eller flicka – ska få stanna. I de berättelserna är »vi«, folket och medierna, kärleksfulla och bryr oss om dem som behöver oss, i trots mot de hårdhjärtade makthavarna.

I ingen av dessa förståelseformer framstår flyktingfrågorna som det de borde vara i enlighet med de internationella konventioner vi har ålagt oss att följa: Frågor som rör människors rätt till skydd undan politisk förföljelse. Det enskilda fallet blir just ett enskilt fall, inte en fråga med principiell räckvidd.

Det andra stora ämnesområde som har fascinerat våra nordiska nyhetsmedier, åtminstone under 1990-talet är brott, där gärningsmännen pekats ut som »invandrare« eller »asylsökande«. Jag ska inte ödsla så många ord på brottsrapporteringen, utan bara konstatera att den är i flera avseenden diskriminerande och starkt främlingsskapande. Typer av brott som normalt

inte har nyhetsvärde, snatterier, bråk, slagsmål, får nyhetsvärde när de utförs av asylsökande. Brott som »normalt« bevakas en gång i notisform eller inte alls när de begås av inhemska gärningsmän, låt oss säga våld mot kvinnor eller personrån, blir föremål för en omfattande och upprepande bevakning när de kan knytas till muslimska män eller »andra generationens invandrare«. För det tredje använder nyhetsmedierna speciella och diskriminerande förklaringsmodeller i förhållande till vissa brott, som de förknippar med de utifrån kommande. Brotten förklaras med »deras« kultur eller religion.

Att just dessa två teman – flyktinginvandringen som hot och invandrades brott – slår igenom starkt i nyhetsförmedlingen i de fyra nordiska länderna (som egentligen är fem, men jag vet inget om Island) är värt en reflektion. Å ena sidan kan man uppfatta inriktningen som en följd av ett rutinmässigt nyhetsmakande, där källor inom rättsväsendet normalt spelar en viktig roll och där händelser som kan gestaltas som hot mot oss och vår säkerhet, har stor chans att bli nyhetshändelser. Å andra sidan kan man konstatera att nyhetsbevakningen utgår från och förstärker idéer om »främlingen« som ett hot.

Ytterligare en reflexion, när det gäller nyhetsutbudet med anknytning till flyktingar, invandrare, minoriteter. Nyhetsjournalistik arbetar normalt med det negativa, det dramatiska och det konfliktladdade. Trots det måste man med den danske medieforskaren Mustafa Hussain påpeka att rasism och diskriminering som riktas mot invandrare i de nordiska länderna bara får sporadisk uppmärksamhet i nyhetsmedierna.

Vem talar och definierar problemen?

Ett förhållande som över tid präglar »invandrarfrågorna« i nyhetsmedierna är myndigheternas dominans som källor och uttolkare. I svenska tevenyheter om invandrar- och flyktingfrågor, rasism och främlingsfientlighet, uppträder en intervjuad flykting eller invandrare i ungefär vart fjärde inslag, i svenska dagstidningstexter kring samma frågor i ungefär var sjunde artikel. I Norge är norrmän huvudkällor i fyra av fem invandrarrelaterade nyhetsartiklar.

En viktig del av nyhetsrapporteringen om invandrare utgår från samhällsinstitutioner, där myndigheten, forskaren eller den politiska enheten framträder som den aktiva parten, som den som definierar och åtgärdar problem av olika slag. Nyheternas invandrare är alltså delvis produkter av myndigheters olika undersökningar och åtgärder. Men nyhetsmedierna själva spelar en stor roll för att ge verklighetsprägel åt produkten.

När invandrarbegreppet slår igenom i politiken vid mitten av 1970-talet blir »invandrar-« i olika sammansättningar ett populärt nyhetsord. Sammansättningarna kan utgå från verksamheter inom myndigheter och organisationer: Invandrarexpert, invandrarbyrå, invandrarfolder, invandrarinformation, invandrarkonsulent, invandrarutredning, invandrarprojekt. Andra sammansättningar ser ut att handla om invandrarna själva: Invandrarproblem, invandrarpråk, invandrarpoet, invandrarkvinna. Andra åter handlar om hur »invandrarerna« präglar ett fenomen: Invandrantät, invandrarväg, invandraröverskott, invandrarval. Bara genom att intro-

ducera och upprepa beteckningarna bidrar nyhetsmedierna aktivt till att skapa en ny uppdelning i samhället, en gräns mellan dem som är födda i landet av svenskfödda föräldrar och dem som inte är det. »Invandrarna« objektivifieras som en kategori. De räknas, utreds och tillskrivs vissa egenskaper.

Hur kategorin »invandrare« används och avgränsas i medierna är en viktig fråga, men jag tror inte att den har ett svar utan flera. »Invandrare« används med flytande omfång och innebörd. Kärnan i begreppet är möjligen »icke-svensk«; men då är det inte medborgarskapet avses utan någonting annat.

Den offentliga invandrapolitiska diskursen, där kategorin invandrare konstrueras som objekt för undersökningar och åtgärder tycks också göra det möjligt i nyhetsmedierna att formulera sig kring vad som är typiskt för invandrare.

I dag existerar några relativt fasta nyhetstyper: Den unga invandrarkvinnan, invandrarkillen, den muslimske mannen. Översiktliga undersökningar av innehållet i stora dagstidningar i Sverige under 1990-talet ger belegg för att det finns en tendens i nyhetsjournalistik att placera å ena sidan invandrade kvinnor och flickor och å andra sidan män och pojkar i återkommande typhistorier. »Invandrantjejer/kvinnor« framstår som offer för våld, religion och patriarkalt förtryck och som offer för krockar och konflikter mellan kulturer. Det förekommer också succéhistorier, där individuella kvinnor framträder som undantag som frigjort sig från den kontextuella fond av hopplöshet, som offerhistorierna erbjuder.

»Invandrarkillar« porträtteras som offer i dubbel bemärkelse; för sin bakgrundskultur och för social marginalisering. Men framför allt förekommer de i samband med brott. »Invandrarkillens« lott är att förknippas antingen med brott som han redan har begått eller med brott som han kan förväntas begå, eftersom han är socialt marginaliserad.

Den isolerade invandrarkvinnan, Yilmaz och Leyla

Jag ska beröra några tidiga typiseringar av »invandrare« i svenska storstadstidningar för att ge en jämförelsepunkt till nutida journalistiska konstruktioner.

Den »typiska invandrarkvinnan« lanseras i dagstidningarna 1975 i samband med en konferens som statens invandrarverk ordnar. Tidningarna omvandlar konferensens expertbaserade kunskap till idealtypiserande gestaltningar där konkreta detaljer får »henne« att framstå som samtidigt verklig och som helt annorlunda än läsekretsens kvinna.

Invandrarkvinnor ett isolerat folk

förklarar en rubrik i *Dagens Nyheter* den 16 april 1975. Rubrikens formulering anger att det finns ett kollektiv, ja ett folk, som kan kallas »invandrarkvinnor« och att dess mest framträdande egenskap är isolering. I en artikel i *Svenska Dagbladet* två dagar senare preciseras »invandrarkvinnans« situation ytterligare:

Hon städar och kan ingen svenska

– det är den typiska invandrarkvinnan

På botten av det svenska samhället finns invandrarkvinnan. Hon yrkesarbetar ofta som städare eller diskare. Hon kan ofta inte läsa och talar i allmänhet inte svenska. Hon vet inte något om sina rättigheter, t.ex. om rätten till svenskundervisning på arbetstid.

Hennes barn får ofta psykiska problem. Gör vi inget för kvinnorna nu är det bäddat för problem i framtiden, säger man på Invandrarverket.

(Svenska Dagbladet 18 / 4 1975)

Artikeln bygger upp invandrarkvinnan utifrån en rad problem som har beskrivits av experter vid en konferens. Olika slags svårigheter som kvinnor kunde ha i olika grad (eller inte alls) summeras och förvandlas till egenskaper hos en människotyp. Nyhetsblocket ger liv åt den typiska invandrarkvinnan genom att i bild gestalta en kvinna med städvagn och personifiera henne så här:

Hon är grekiska. Går upp kl. 4 på morgonen och städar kontor till kl. 8. Sköter barn och hushåll under dagen. Och innan mannen kommer hem från sitt jobb lämnar hon hemmet tillsammans med sina barn för att städa på ett nytt jobb till kl. 11 på kvällen.

Hon är analfabet. Talar ingen svenska efter tre år i Sverige. Vet inget om det svenska samhället, inget om sina rättigheter. (a.a.)

Det journalistiken tillför den abstrakta problembilden är dels en visualisering av en idealtypisk kvinna, som näs-

tan ser ut som en verklig individ. Dels gör man en intervju med en »otypisk« kvinna.

Hon bryter med det gamla – och klarar sig

Religion och kulturmönster spelar stor roll för invandrarkvinnornas anpassning i Sverige. Shahin från Uganda hör till de få som har utbildning och en klar bild både av invandrarkvinnans situation och av den svenska kvinnans!
(*Svenska Dagbladet* 18 / 4 1975)

Artikeln om den aktiva och självständiga Shahin fungerar som en kontrast som förstärker bilden av den vanliga invandrarkvinnan som passiv och förtryckt. Samma mönster återfinns i dagstidningstexter i dag. Den intervjuade aktiva och självständiga kvinnan framträder som ett undantag och får berätta om situationen för den vanliga invandrarkvinnan (Berggren och Lindblad 1998, Pripp 2002).

Att be individer som själva har invandrat att uppträda som experter på kategorin invandrare är en teknik som fortfarande används i nyhetstexter. Normalt i nyhetsmakande är annars att den så kallade vanliga människan utan expertkunskaper bara får uttala sig om sin egen situation. När det gäller intervjupersoner med invandrarbakgrund sätts den regeln ofta ur spel. De blir behandlade som representanter för invandrarna.

Låt oss återgå till nyheterna 1975. Innehållsmässigt intressant är framför allt det selektion av egenskaper som tillskrivs »den typiska »invandrarkvinnan« i den refererade artikeln i *Svenska Dagbladet* och andra liknande texter från samma tid. Empiriskt återfinns de drag

hos »invandrarkvinnan« som texten lyfter fram bara bland en liten del av invandrade kvinnor vid denna tid. »Den typiska invandrarkvinnan« är inte en typisk representant för 335 000 invandrade kvinnor 1975, utan någonting helt annat. Vad är »hon« då? Framför allt ett koncentrat av brister; hon kan inte och vet inte och hon och hennes barn har psykiska problem. Hon är en motbild till folkhemsutopin om den moderna, självständiga, yrkesarbetande och jämställda kvinnan, som har frigjort sig från slaveriet under reproduktiva sysslor som disk och städning.

När dagstidningarna vid mitten av 1970-talet beskriver »invandrarkvinnans« situation är nyckelordet »isolering«. Som tidningsläsare får man knappast intryck av att invandrade kvinnor befinner sig i arbetslivet, annat än i ströjobb med disk eller städning. Det gör de emellertid och i betydligt högre grad än infödda svenska kvinnor vid denna tid. Särskilt hög är förvärvsfrekvensen bland kvinnor från Sydeuropa och de arbetar företrädesvis i tillverkningsindustrin. Journalistiken om »den typiska invandrarkvinnan« vid mitten av 1970-talet, borde ha handlat om kvinnan i industrin kan man tycka, men den gör inte det. »Invandrarkvinnans« relation till arbetslivet beskrivs däremot med utgångspunkt i kommunala eller välgörenhetsbaserade projekt, som syftar till att anpassa kvinnorna till det »högeffektiva« och »högindustrialiserade« samhället via dagliglivsträning, systugesammankomster och tvättstugeträning.

I en av de få artiklar jag har hittat, där journalisten har upptäckt en invandrad kvinna i industrin, så skildras hennes närvaro där som en anomali.

Texten handlar om »Melek från Turkiet« och ingår i ett stort arbetsplatsreportage i *Expressen* från LM Ericsson. Rubriken är

För henne är Sverige en maskin

Bildtexten lyder: *En bild av två tidsåldrar: Melek från den turkiska landsbygden och verkstad 17 på LM Ericsson.*

Berättaren visar upp Melek oförmedlat och allseende, på samma sätt som en författare av fiktion som har total kunskap om den skildrade personens liv och inre tankevärld.

Melek är 32 år och turkiska.

Hon har gjort en väldig resa. På två månader har hon förflyttat sig 100 år framåt i tiden.

Från bondesamhället rätt in i industrisamhället. / ... /

Men hon är inte »framme« än.

Inte på riktigt. Hon är en sorts gäst i vår verklighet och lyser som en bukett sommarblommor mot den fabriksgröna maskinen hon är satt att mata.

(*Expressen* 14/3 1976)

Textens Melek framstår som en gestaltning av en abstrakt idé. I det sorteringsarbete som artikeln bedriver blir »vår verklighet« en högteknologisk tidsålder och Meleks verklighet en annan, förfluten, tidsålder. Konstruktionen döljer att »vår verklighet« – den tänkta läsekretsens verklighet – också är sammansatt av inflytanden från land och stad, bondesamhälle och industria-

lisering, tradition och modernitet. I mötet med Melek konstrueras svenskhet som uppnådd modernitet.

Ytterligare en dimension i porträttet av Melek är värd att poängtera: Den detaljerade, nästan etnografiska beskrivningen av hennes kropp och kläder.

Den turkiska landsbygden har hon med sig in på verkstadsgolvet.

Hon har långbyxor på sig för att inte männen ska se hennes ben. Klänning utanpå för att de inte ska se hennes höfter. Långärmad blus för att dölja armarna. På huvudet allmogeblommig sjalett, som hon bara tar av sig för sin man. Han är den ende som får se hennes långa, svarta hår. (*Expressen* 14/3 1976)

Meleks kropp och kläder laddas med kulturella innebörder och ställs ut för funderingar och fantasier. Melek reduceras till kroppens och klädernas symbolik, och vi får nästan inte veta något mer om henne. Artikeln mynnar ut i negationer: Melek definieras genom det som hon inte har och inte är.

Sättet att berätta om Melek förutsätter en gemensam världsbild för skribenten och läsare, där det möjligt att lyfta fram en serie intryck av Melek, som visar att hon är helt annorlunda än »vi« eftersom hon kommer från ett samhälle 100 år tillbaka i tiden.

I tidningstexter om invandrare vid mitten av 1970-talet beskrivs Sverige som ett *högutvecklat* och *upplyst* samhälle, vilket det kanske var i vissa avseenden. En märklig konsekvens av självbilden är emellertid att *människor* som kommer från andra delar av världen förvän-

tas vara mindre utvecklade och mindre upplysta. De förstår inte sitt eget bästa men det gör »vi«, myndigheterna, massmedierna och experterna.

Denna grundsyn genomsyrar ett stort reportageblock i *Dagens Nyheter* om barn i Tensta från februari 1976. Två personer träder oss till mötes i långa och fylliga personporträtt, 15-åringarna Yilmaz och Leyla, som båda sägs vara typiska representanter för turkpojkar respektive invandrarflickorna. »Anonyma experter på turkarnas situation« hjälper i bredvidliggande artiklar till att uttolka deras liv. Det första som kompositionen av artikelblocken meddelar läsaren är följaktligen, att det ska expertis till för att utveckla de problem som texternas individuella barn får exemplifiera. Texterna bygger upp porträtten av Yilmaz och Leyla med delvis gemensamma, delvis skilda egenskaper. Låt oss först se på den sammanfattning och läsanvisning som rubriker och mellanrubriker ger.

»Yilmaz«

HUVUDRUBRIK:

En liten turk ...
som kallas »rötägg« i Tensta

MELLANRUBRIKER:

Flipperspel
Kvinnoförakt
Tjäna pengar
Knivslagsmål
(DN 23/2 1976)

»Leyla«

Leyla 15 – isolerad från
tonårsvärlden. Förbereds
i Tensta för gifte i Turkiet

Saknar djuren
Sensuell
Tvingas hem
Blir piga
(DN 24/2 1976)

Texten om Yilmaz gör ett sorteringsarbete där hans liv i Turkiet kontrasteras mot tillvaron i Tensta med hjälp av en lång rad konkreta detaljer, som grupperar sig som motsatser. De bygger upp en bild av å ena sidan en herdetillvaro i fattigdom, där schamanen är lärare och födan bröd och lök. Å andra sidan gestaltas Yilmaz liv i Tensta med tecken i tiden, som betong, t-bana, pizza, flipper, disko, Domus, gängvåld och sexuella eskapader.

De kastas från ett fattigt outvecklat bondesamhälle med stränga muslimska moralregler rakt in i det högindustrialiserade, högutbildade, högkonsumerande Sverige.

Förändringen blir en chock. De kläms mellan två världar, två regelsystem.

När de kommer hem till familjen i höghuset, överfulla av nya intryck från skolan och kamraterna – då finns det ofta ingen att tala med. Mamma är isolerad, förstår inte, sitter och tittar på tv-bilderna utan ljud.

Pappa är sällan hemma. Han har ofta dubbelarbete och sitter mycket på kaféerna i innerstaden med andra turkiska män.

En överordnad idé i texten betraktar de turkiska invandrararnas liv i det tidigare hemlandet med viss romantisk respekt, men ogiltigförklarar deras sätt att orientera sig i det nya landet. Idén kretsar kring begreppet kulturkrock. Genom »kulturkrocken« hamnar Yilmaz på ett slags skuggsida emellan två föreställda fixa kulturer, där den ena finns i det traditionsstyrda bondesamhället och den andra i det moderna välfärdssamhället.

Där	Yilmaz värld	Här
Tradition	Förvirring	Rationalitet
Moralregler	Amoral	Självdisciplin
Patriarkat	Machostil	Jämställdhet
Familj	Gäng	Individualism
Heder	Aggression	Självkontroll
Gemenskap	Främlingskap	Delaktighet
Oskuld	Sexuellt utnyttjande	Frigjordhet
Fattigdom	Konsumism	Produktion
Livsglädje	Flipper, disko	Utbildning

Det mest intressanta med »Yilmaz värld« är att den är starkt associerad med förorten, som den gestaltats sedan början av 1970-talet i svenska nyhetsmedier. I tidningsartiklar från början av 1970-talet och framåt framträder en arkitekturdeterministisk syn, där förorterna förutsätts skapa alienation, passivitet och destruktivitet hos sina invånare. När dessa platser så småningom började gestaltas som hemvist för det etniskt annorlunda, i kontrast till det svenska i abstrakt mening, så fogades denna nya annorlundahet samman med de två tidigare.

»Yilmaz värld« utmärks av de egenskaper i det moderna som har varit mest utsatta för kritik. »Kulturkrocken« tycks helt enkelt skapa unga män som är moderna, fast på fel sätt.

15-åriga Leyla, som porträtteras i tidningen dagen efter Yilmaz, placeras inte på det svenska samhällets skuggsida. Hon beskrivs via sitt utseende, där nagellack och ögontusch blir tecken på frihet och modernitet,

medan sjal och täckande kläder står för förtryck, tradition och fulhet.

När Leyla kom till Tensta för tre år sedan hade hon hennafärgat hår i fläta och hennafärgade handflator. Hon var halvt beslöjad i schalet.

För att dölja sin syndiga bakdel hade hon dessutom en klänning över långbyxorna och ovanpå det hela en stadig kofta.

I dag har hon nagellack och ögontusch. Hon delar ett läppstift med en kompis. De sätter på det på toan när de kommer till skolan på morgonen.

Hon har byxor som smiter tätt om baksidan, lång halsduk och tuff jacka.

När hon är glad är hon rosigt och strålande söt.

När hon är trött kan man läsa i hennes bleka ansikte hur hon kommer att se ut om ett antal år ifall hon tvingas leva som den traditionella turkiska bykvinnan:

Åldrad i förtid av allt för många födslar, kuvad, resignerad ... (*Dagens Nyheter* 24/2 1976)

En intressant skillnad i texternas konstruktion av pojken respektive flickan, är att pojken skildras som en handlande människa, vars handlingar kan bedömas med moraliska mått och bestraffas. Hon däremot framstår som helt och hållet orsakad av omgivningen. Hon räknas inte som en aktiv kulturbärare och blir därmed möjlig att rädda och assimilera.

Det sätt på vilket invandrarkvinnan, Melek, Yilmaz och Leyla görs till scenerier för någonting typiskt och allmänt, antyder de omtalade personernas eller grup-

pernas maktlöshet i förhållande till de texter som sägs handla om dem. De gestaltade personerna behandlas som patienter vid en demonstration, vilkas egna berättelser och symtom får bekräfta den redan gjorda diagnosen.

Nyhetsmediernas begynnande fixering av invandraren vid mitten av 1970-talet präglas av denna vetenskapliga ansats, som automatiskt gör de studerade och beskrivna människorna till underordnade objekt. Av texternas tilltal och rangordning av röster framgår att invandrade män, kvinnor och ungdomar inte ingår i den tänkta läsekretsen; i det »vi« som analyserar och oroas av brister. Själva det sätt att se på invandraren som läsaren inbjuds att dela, skapar en position som inte bara är överlägsen, utan också saklig, vetenskaplig och helt enkelt *normal*.

Kultursynen i de artiklar från mitten av 1970-talet som jag har diskuterat här har drag av upplysningstidens eurocentriska världsbild. Dels i synen på kulturer och samhällen som enhetliga och fasta fenomen, dels i rollfördelningen mellan kulturer, där de moderna samhällena förutsätts producera självständigt tänkande, framåtsträvande individer, medan de traditionella förutsätts producera kulturstyrda, stagnerade typer.

De olikheter som verklighetens invandrade kvinnor, män och ungdomar står för kan ur ett sådant perspektiv inte ses och beskrivas på jämlik basis. Svagheten i etnocentrism består i oförmågan att uppfatta andra kulturer som annat än motsatser till eller som bristfälliga varianter av den egna kulturen. Den döljer kulturernas mångfald och de mänskliga kulturbärarnas förmåga att skapa

sina egna liv genom att välja och vraka inslag i de kulturella menyer som står till buds.

Sega mönster

Varför tar jag upp nyhetstexter från mitten av 1970-talet? Ja, inte för att visa hur okunniga journalister var då, till skillnad från nu. De texter jag har citerat ur är för övrigt skrivna av några av den tidens mest framstående och seriösa journalister. Men genom att undersöka tidigare nyhetsjournalistik går det att få syn på vad som är sega mönster i journalistikens värld (och kanske därmed i det offentliga samtalet) och vad som inte är det.

En idé som lever kvar i nutida journalistik är att det går att göra generaliseringar om invandrare – exempelvis »många invandrarflickor«, »invandrarkillars kvinno-syn« – på ett sätt som är otänkbart i förhållande till låt oss säga »stockholmsflickor« eller »unga män med bakgrund i Västsverige«. Idén verkar hänga samman med föreställningar som kommer till tydligare uttryck i 1970-talets texter än i dagens: Dels att »vi« är upplysta och moderna vilket innebär att invandrare (från vissa delar av världen; inte västeuropéer eller vita amerikaner) har något gemensamt åtminstone i det avseendet att de är mindre upplysta och utvecklade. Dels att (andra) kulturer styr (andra) människors handlingar på ett sätt som »vi« (journalisten, experterna och läsekretsen) kan analysera bättre än vad de själva kan göra.

Det som jag pekar på är en kolonial idéstruktur i nutida nyhetsjournalistik i förhållande till människor och grupper som kategoriseras som invandrare. Att idéerna

slår igenom i nyhetsbevakningen innebär inte att journalister är (speciellt) främlingsfientliga eller fördomsfulla. Förmodligen är de det mindre än många andra yrkesgrupper. Men nyhetsjournalistik har uppdraget att berätta det viktigaste som har hänt det senaste dygnet på ett sätt som det flesta kan känna igen, förstå och samtidigt tycka är spännande. Det innebär att fastän nyhetsjournalistik ska berätta om det nya, så gör den det i väl beprövade förståelseformer.

Stereotyper

Under de senaste åren har enskilda nyhetshändelser som var och en utgår från ett specifikt, avskyvärt och kvinnoförnedrande brott blivit mediehändelser i Sverige. Det innebär att händelsernas innebörd och konsekvenser skapas i medierna, där de behandlas som kondenserade uttryck för en kulturell tematik. Brotten har kommit att stå för en generell problematik, som på olika sätt associeras med »muslimer«, »hederskultur« och »Mellanöstern« och mer allmänt med »invandrare«. Bevakningen av de primära nyhetshändelserna är bara en del av mediernas bearbetning av en tematik som de själva formulerar. Nyhetshändelsen blir en antändningsmekanism, som föranleder en rapportering med sikte på att definiera situationen för »andra generationens invandrarflickor«, »invandrarkillar« och »invandrar män«. Invandrare som kategori kontrasteras mot idéer om Sverige, svenskt, svenska flickor och svensk jämställdhet. Det som sägs om »svenskt« är oftare underförstått än utsagt. Det framstår som en norm – så här vill vi

ha det – och som ett fenomen med en bestämd uppsättning goda egenskaper (jämställdhet, frihet).

Men det är alltså invandrare som naglas fast vid bestämda roller i redan färdiga berättelser. I mediebevakningen efter en ung mans attack på sin syster i januari 1997, vid rättegången mot den mördade Pela Atroshis farbröder 2000 och efter mordet på Fadime Sahindal i januari 2002 vet nyhetsmedierna omedelbart vad som är viktigt att berätta. De återskapar stereotyper som redan finns i mediearkiven.

Stereotyperna har nöts in i nyhetsbevakningen på bland annat följande sätt:

– Vissa teman och vissa roller associeras gång på gång med »invandrarkillen«, »invandarmannen«, »invandrarflickan«, »muslimska kvinnor«. Varje enskild text kan i och för sig ge en rättvisande bild av de individer eller den problematik den behandlar, men mängden artiklar på samma teman och med samma begränsade uppsättning roller, skapar tillsammans en reducerad bild av »invandrarna«.

– Beskrivningar av enskilda händelser eller begränsade grupper livssituation framställs som de har generell relevans. Anspråken byggs in i texterna med formuleringar som »hon är en av många«, »för andragenerationens invandrarflickor, så ...«, »många invandarmän känner sig ...«. Därmed skapas en generaliserad bild tillsammans med den första, reducerade.

– Porträtterade individer eller grupper underordnas en problembeskrivning eller idéstruktur som de inte själva medverkar i att formulera. De blir exempel att betrakta. Idéstrukturen kan komma till uttryck som en

förenklad berättelse som upprepas gång på gång, till exempel om »invandrarflickan« som är på flykt undan sin familj »för att hon vill leva som en svensk flicka« eller »som alla andra«. Den kommer också till uttryck i resonemang med vetenskapliga anspråk och i en kondenserad symbolik i text och bild.

– Idéstrukturen är upphängd på motsatspar som frihet/förtryck, normalt/onormalt, modern/traditionell. Motsatsparens »goda« sida förknippas med olika medel med textens »vi« och med någonting svenskt, den onda, dåliga eller bristfälliga sidan med fenomen som knyts till »invandraren«.

Så konstruerade har »invandrarkillen/mannen« och »invandrarflickan/kvinnan« blivit figurer i mediearkivets typgalleri; figurer som reproduceras över tid och som inte representerar »invandrare« i folkbokföringsmässig mening, än mindre individuella invandrare, utan någonting helt annat.

»Invandrantäta förorter« har konstruerats på liknande sätt och invandrarkillen som medietyp är klonad på medieförorten. Han förkroppsligar den rotlöshet, konsumism, skräpkultur, kriminalitet och maktlöshet som förortens människor fick stå för redan innan förorten började beskrivas som en etniskt annorlunda plats. Men han är också en son av den medietypiska Invandramannen, mannen som upprätthåller sin heder genom att förtrycka kvinnor, är bitter mot det svenska samhället, sitter på kafé eller ligger på knä med baken i vädret, när majoritetssamhällets fotografer kommer förbi. Idéerna om »invandrarkillen« och »invandramannen« har delvis sina rötter i mycket gamla berättelser om den

österländska grymma, godtyckliga, vällustiga och kvinnoförtryckande despoten.

»Invandrarkillen«, sägs det, är utestängd från det svenska samhället och därför hatar och föraktar han det. I mediebilderna är han en mix av orientalistiskt tanke-gods tillsammans med civilisationskritiska föreställningar om förorten. Han kommer in från förorten i stora gäng och stjälar mobiltelefoner och skändar den svenska flickan. Han fångslas och förs inför rätta som en svart silhuett i strålkastarljus.

Också mediernas unga invandrarkvinna är uppbyggd på en associationskedja som »hon« har föga inflytande över. Men bilderna av henne skiljer sig på avgörande sätt från dem av »invandrarkillen« och »invandrar mannen«, eftersom de kretsar kring en önskan att hjälpa henne, rädda henne och att gråta för hennes skull.

Tre mord på unga kvinnor under de senaste fem åren har vart och ett givit upphov till mediehändelser, där beskrivningar av brottet knyts till situationen för »unga invandrarkvinnor« eller »muslimska kvinnor« eller »andragenerationens invandrarflickor«. »Den unga invandrarkvinnan« medverkar i en tragisk hjältehistoria, där hon gestaltas i tre utvecklingsstadier. För det första som »en av många« muslimska kvinnor, styrd av männens tradition och religion och omedveten om det förtryck hon är utsatt för. I de texterna talar experter för hennes räkning och hon definieras genom det hon inte har, är och får i kontrast till en likaledes stereotypiserad svensk flicka som är fri, har pojkvän och kort kjol, äter p-piller och går på disko.

I berättelsens nästa etapp befinner hon sig på flykt från sin familj, och gestaltas i anonymiserade artiklar som lätt sminkad och moderiktigt klädd. Hon får tala om sin önskan att leva ett alldeles vanligt liv, som »alla andra« eller »som en svensk flicka« genom att bryta med sin familj.

Slutligen triumferar hon död eller levande som hjältenna, som »en symbol för alla som kämpar för kvinnors rättigheter« och som »en modern martyr« (*Dagens Nyheter* respektive *Göteborgs-Posten* 19/1 2003, med anledning av årsdagen av mordet på Fadime Sahindal).

Intervjuer och reportage med kvinnor och skolflickor (med invandrarbakgrund) som inte alls är förtryckta eller utsatta, knyts på olika sätt till typberättelsen. Hon är inte själv förtryckt men känner till andra som är det. Hon tycker att skolan borde göra mer för de tjejer som ... Hon är en av de modiga som vägrar att acceptera ... Om inte texten med bibehållen heder kan associera de intervjuades situation och utsagor med förtryck, så kan inramningen – tidningssidans layout eller nyhetsinslagets påannons – göra det med återblickar på tidigare rubriker och korta texter där typberättelsen framträder i all sin enkla brutalitet.

Att påstå att mediernas »unga invandrarkvinna« är en stereotyp innebär inte att förneka de svårigheter som unga kvinnor i traditionalistiska familjer kan ha. Det innebär inte heller att reducera hedersrelaterat våld till våld mot kvinnor i största allmänhet, genom att förneka att det är särskilt graverande när våldet rättfärdigas i tradition, religion eller lagtillämpning. Att frilägga stereotyperna innebär alltså inte att förneka ett existerande

förtryck av (vissa) kvinnor i (vissa) traditionsstyrda familjer, utan om att bekämpa ett annat slags förtryck; det förtryck som majoritetssamhällets medier utövar över våra möjligheter att mötas som människor utan förutfattade meningar.

Nyheternas stereotypisering består för det första i att de upprepar en enda historia om unga invandrade kvinnor, som om den var det enda viktiga som finns att säga. Denna historia arbetar med att upprätta absoluta skillnader mellan kulturer, sådana att svenskt = modernt, fritt, jämställt, medan muslimskt eller kurdiskt = traditionellt, förtryckande, patriarkalt. Det enda som historien kan uppfatta och beskriva i muslimsk eller kurdisk kultur är det som går att relatera till denna konstruktion. Vidare innebär stereotypiseringen att olikheter mellan kulturer översätts till egenskaper hos individer.

Det handlar alltså om en fantasikonstruktion, där en idealiserad bild av den egna kulturen kontrasteras mot en demonisk bild av den muslimska, eller »invandrarens«. Samma mekanismer är i verksamhet, när »förorten«, »invandrarmannen« och invandrarkillen skapas som typer.

Stereotyperna är inga nyskapelser innehållsligt sett. De byggs från koloniala fördomsmönster av gammalt märke. Den Andra mannen gestaltas som känslöstyrd, oduglig, fanatisk och fientlig. Den Andra kvinnan är förtryckt och okunnig, men hon kan befrias och räddas över till »vår sida«. När hon inser sitt eget bästa så vill hon det själv. Den Andra platsen är en (asfalt)djungel eller en (sten)öken med förvirrade och fientliga infödingar, som måste övervakas och kontrolleras.

När nutida nyhetsjournalistik arbetar in dessa ålderdomliga tankemönster i texter och bilder som verklig-hetstroget ska återge dagens samhälle, så sker det med medel som definitivt är diskriminerande. Det är inte bara fråga om tekniker som används i många nyhets-sammanhang, utan om specifika främlingskapande arbetssätt och förklaringsmodeller.

För att en nyhetstext ska framstå som sann och viktig behöver den backas upp av experter och auktoriteter. De experter som har medverkat i att skapa mediein-vandraren är experter på avvikelser och problem: Kvin-nohusens personal, skolkuratorn, psykiatrikern och socionomen som arbetar med »invandrarfamiljer med problem«, advokaten som för »utsatta flickors« talan, åklagaren som vill höja straffet för en kvinnomisshand-lare. Sådana källor skulle inte användas för att allmänt definiera situationen för »svenska män«, svenska famil-jer« och »svenska flickor«, utan bara för att analysera individer med speciella problem. Men när det gäller »invandraren« gör nyhetstexter en rörelse från fallbe-skrivningar av det avvikande till utsagor där avvikelserna generaliseras till att gälla »andragenerationens invand-rarflickor«, »män som invandrat från Mellanöstern« och så vidare. Tekniken innebär också att »invandrarflickor« och »invandrarfamiljer« med problem inte jämförs med »svenska« flickor eller familjer med problem utan med idealiska »svenska« flickor eller familjer utan problem.

Individens handlingar generaliseras också genom att de förklaras med kultur, religion eller geografiskt ursprung. Den individuella historien hamnar i skuggan till förmån för en övergripande kollektiv skuldbelägg-

ning av »invandrarkillars kvinnosyn«, »många kurder«, »invandarmäns bitterhet«. När liknande brott mot kvinnor begås av svenska män finns däremot många individuella faktorer att ta hänsyn till, vilket innebär att texterna blir vaga och kortfattade, i den mån de alls kommer till stånd. Eftersom förklaringarna handlar om individer och inte om kulturer finns det också en privat integritet att ta hänsyn till.

Nyhetstexternas intellektuella anspråk byggs under med symboladdade bilder som knyter an till inlagrade fördomsmönster. Några exempel på återkommande motiv:

Invandrarkillen är en av flera mörka silhuetter i tunnelbanan, vid biljardbordet eller kafébordet. Han har keps. Som brottsmisstänkt är han en av flera fabricerade förbrytarsilhuetter (huvud plus hals). Han ser inte på oss. Vi iakttar honom i hans miljö.

Den abstrakte muslimske mannen fotograferas med byxbaken i vädret som en av många i bön eller är barfota med uppkavlade byxben i samband med tvagningen inför bönestunden. Han har skäggstubb och olyckliga ögon och sitter på en bänk på ett förortstorg. Han har skäggstubb och olyckliga ögon och pinar sig fram mellan höghusen. Han har skäggstubb och olyckliga ögon inför rätta.

Den typiska invandrarkvinnan (den isolerade som inte kan) har stadig huvudduk. Hon kan ha en kropp som fyller bildytan. Ibland skymtar hon bara förbi under ett höghus eller på förortstorg.

Invandrarkillen, den muslimske mannen och den typiska invandrarkvinnan knyts till mediearkivets för-

ortsrekvisita. Killen hör ihop med tunnelbanan, biljardbordet på ungdomsgården och trappuppgången, mannen sitter på torget eller på kafé när han inte visar baksidan i bön, den äldre invandrarkvinnan deltar ibland i kvinnoprojekt i en källarlokal. De unga kvinnorna förknippas däremot inte med förortsrekvisitan, annat än i den meningen att de är elever vid en viss skola.

För att fotografera medieinvandrare ger sig fotografen ut från centrum till periferin; till en annan värld där människor är tecken på olika tillstånd. I periferin finns upptäcktsresandens – journalistens, fotografens, sanning om platsen. Förorten i bild är fortfarande 2003 det främmande landet, där män intar sina mer eller mindre fientliga roller och där den begreppsliga invandrarkvinnan är förtryckt.

Det primitiva i konstruktionen är fascinerande, samtidigt som det går att hävda att den åtminstone delvis är en funktion av nyhetsmakandets villkor. Vart går journalister som har blivit utsända till en plats där de inte har kontakter? Till allmänna samlingsplatser: Torget, ungdomsgården, servicebutiken, kanske kaféet och moskén. Kunskap om platsen finns i mediearkivet och en bildvärld upprepas: Den beskurna husväggens monoton, klotter vid sopnedkastet, skuggspel i tunnelbanan. Fotograf och skribent återger välbekanta tecken som skapar en upplevelse av att »vi« som läsare vet hur det är därborta.

En intressant aspekt av idévärlden kring invandraren är att den förhåller sig olika till kvinnor och män. Det mål som kvinnorna strävar (eller bör sträva) mot beskrivs i termer som »i Sverige«, »svenskt liv«, »den

svenska vardagen« och »som svenska flickor«. Sverige och svenskt tilldelas en position, där frihet och jämställdhet är realiserade. Därigenom blir texterna inte bara nationalistiska utan får också ett koloniserande drag. Det är genom att orientera sig mot svenskhet, som kvinnorna kan frigöra sig. När enskilda kvinnors handlingar tolkas som tecken på denna orientering, beskrivs kvinnorna som »modiga«. Med Sverige-svenskt i utopins centrum förklaras männens våld med att Sverige givit kvinnorna speciella möjligheter och att kvinnorna har försvenskats. Männens slår av hat mot kvinnan och av bitterhet mot Sverige. Männens våld blir i den kontexten inte bara en attack mot kvinnornas frigörelse utan mot Sverige i abstrakt mening. Samma nationalistiska drag i texterna som fungerar inkluderande i förhållande till kvinnorna, arbetar aggressivt utstötande i förhållande till männen.

Mediehändelsernas utredningar av »invandrarflickan« respektive »invandrarkillen« säger någonting om en underliggande syn på genus och nation. »Invandrarflickan« och »invandrarkvinnan« tycks till skillnad från »invandrarkillen« »invandarmannen« inte räknas som kulturbärare, vilket innebär att hon antingen gestaltas som ett stumt objekt eller som en »modig« individ, på väg att bli »som en svensk flicka«. Texternas vägran att erkänna hennes olikhet annat än i negativa termer, som brister, kan uppfattas som uttryck för ett perspektiv som inte bara är eurocentriskt utan också maskulint. För övrigt: Varifrån kan idén om den problemfria, jämställda svenska kvinnan härröra? Vem tjänar på att skapa och inpränta sådana bilder?

Workshops

Mångfald för vem? Kön och etnicitet ur ett maktperspektiv

Föreläsare: PAULINA DE LOS REYES, docent i ekonomisk historia och forskare vid Arbetslivsinstitutet.

Kommentar av BERNADITA NUNEZ, pedagog och ordförande i Terrafem

Mångfald har kommit att representera ett nytt sätt att hantera diskriminering, segregering och bristande integration. Ett begrepp som försöker förena rättviseargument med lönsamhetstänkande och presentera oprövade lösningar på gamla problem. Det är lockande. Men inte okomplicerat. Paulina de los Reyes pekade på en rad problem i sitt anförande.

Mångfaldsbegreppet används flitigt i debatten, både i Sverige och övriga Europa. Så flitigt att det närmast liknar ett mantra. Och vem skulle inte vilja ha mångfald? Mångfald vinner vi ju alla på, eller?

Paulina de los Reyes som är docent i ekonomisk historia och forskare vid Arbetslivsinstitutet, menar att mångfaldstänkandet har som utgångspunkt att alla behövs och att olikhet är något positivt. Mångfald behövs för att trygga tillväxten och välfärden. Men det behövs också av rättviseskäl. Bristen på mångfald inne-

bär inte bara kostnader för den enskilda individen, samhället förlorar också viktig kompetens.

Och nog är idén lockande – vi är alla lika olika! Men vad som glöms bort är de normativa föreställningar om kön, etnicitet, sexuell läggning och funktionshinder som skapar utanförskap och underordning.

Visionen om mångfald utgår från att olikhet är något positivt och värdefullt. Tyvärr talas det inte om hur och varför dessa olikheter uppstår. Föreställningen att det finns fasta, fördefinierade olikheter är problematiskt då det knappast skapar utrymme för förändring. Man kan till exempel fråga sig hur länge en person med invandrarbakgrund ska betraktas som ett avvikande inslag i det svenska samhället?

Paulina de los Reyes urskiljer flera problem med mångfaldsvisionen. Att relationen mellan olikhet och makt inte synas närmare är ett. Den positiva visionen innebär nämligen att man bortser från de ojämlikheter som döljer sig bakom olikheterna. Vi ser inte att de är skapade och vidmakthålls av oss själva. Kön, klass, etnicitet och sexualitet handlar inte om variationer. Kategoriseringen handlar om ojämlikheter grundade i maktbaserade relationer vilket möjliggör just diskriminering och rasism.

En viktig fråga att ställa sig är var visionen skapats och vems behov den täcker. Man kan i detta sammanhang konstatera att de som diskrimineras på grund av kön, etnicitet eller sexuell läggning ofta saknas i diskussionen.

Kön, etnicitet och mångfald

Jämställdhetspolitiken har länge förts och integrerats inom alla politiska områden. Hur könshierarkier påverkar jämställdhet mellan kvinnor och män diskuteras och utvärderas. Däremot har man förhållit sig till etnicitet utifrån ett integrationsperspektiv. Det har utslutande handlat om att människor som är utanför samhället ska komma in, efter att de lärt sig normerna i samhället.

När vi använder begreppet mångfald försöker vi hålla ihop alla kategoriseringsgrunderna som skapar utanförskap och uppvärdera olikheter för att bereda dem plats.

Diskussionen om ojämlikheter tar sin utgångspunkt i maktrelationer och könshierarkier som ger kvinnor och män olika villkor. Vi har länge diskuterat vad detta får för konsekvenser för till exempel livsmöjligheter och tillgång till resurser.

När det gäller integration flyttas fokus från makt till kultur. Det är kulturen som skapar olikheterna och integration blir en fråga om inlärning.

I mångfaldsbegreppet är det inte kultur i allmänhet utan människors olikhet som står i fokus. Tanken är att olikhet skapar olika villkor. Vi ska helt enkelt värna om dessa och lära oss att hantera dem. Varför olikheterna finns ifrågasätts inte. De tas för givna och är dessutom direkt kopplade till vissa egenskaper och kompetenser.

Jämställdhet, integration och mångfald används på olika arenor. Jämställdhetsdiskussionen har arbetslivet

som sin arena. Här talas det framförallt om kvinnors villkor i arbetslivet.

För integrationsfrågorna är det arbetsmarknaden som gäller. Det handlar då om att människor ska ha ett arbete. Man diskuterar inte den etniska ordningen utan ser dem som kommer utifrån som en arbetskraftsreserv.

När det gäller mångfald kan man se samma koppling till arbetsmarknaden, behovet av arbetskraft och tal om en arbetskraftsreserv. Man diskuterar inte lika villkor, utan mångfaldsstrategier som kan hantera människorna i reserven.

Det är sålunda inte förvånande att man kommer fram till olika strategier när det gäller jämställdhet, integration och mångfald. Jämställdhet kopplas till frigörelse, integration resonerar kring anpassning, medan mångfaldsstrategier handlar om information. Att strategierna ser olika ut bottnar i vem som definierar problemet.

Jämställdhetsdiskussionen har till stor del definierats av kvinnor inom kvinnorörelsen och forskningen. Integrations- och mångfaldsdiskussionen har däremot drivits av majoritetssamhället. Resonemangen har gällt »de andra« som själva inte kommit till tals.

Genusforskning och rasism

Som historiker vill Paulina de los Reyes kritisera den bild av kvinnlighet som vetenskapen förmedlat då den uteslutande visar vita, medelålders, heterosexuella kvinnor och dessutom helt utesluter etnicitet. När etnicitet diskuteras handlar det om det främmande och oföränderliga. Detta är en bild av kvinnligheten som skapar

gränser, avstånd och underordning. Bilden har på senare år ifrågasatts av de forskare som intar ett postkolonialt perspektiv och som sätter maktfrågan i fokus. Dessa forskare pekar på kontinuiteten mellan den etniska rangordningen i de västerländska samhällen och de koloniala maktförhållandena. Paulina de los Reyes menar att vi ur detta perspektiv kan förstå varför man talar om invandrade kvinnor som passiva och isolerade. De ses som en utsatt grupp. Utsatta för sin egen kultur, sina traditioner och sina mäns våld. Bilden av invandrarkvinnan som offer dominerar diskussionen i Sverige.

Bilden av invandrarkvinnan som passiv och traditionsstyrd påverkar hennes tillgång till exempelvis välfärdstjänster. Hon anses varken behöva barnomsorg eller äldreomsorg eftersom hon är van att sköta dessa sysslor i hemmet. Också arbetsmarknadsåtgärder riktade till kvinnor med utländsk bakgrund präglas av den dominerande bilden. Invandrarkvinnor ska sy, laga mat och dansa salsa. Svenska feminister för deras talan då man anser att kvinnor med utländsk bakgrund inte kan tala för sig själv.

Vad man glömmer är att de kvinnor som kommer till Sverige ofta har arbetslivserfarenhet och en hög utbildning. Man talar inte heller om kvinnornas organisationsförmåga som speglas i den mängd av organisationer och nätverk som finns. Inte heller intresserar man sig för deras förmåga att lösa problem som skapas av marginalisering och utanförskap, ibland genom framgångsrika förhandlingar med myndigheter. Att ändra på dessa föreställningar kräver att vi lyfter fram de förebilder som finns av kreativitet, trots utanförskap.

Det behövs diskussion om makt och maktrelationer som också väger in etnicitet och inte, som hittills, bara kön och klass. Det centrala är förhållandet mellan makt och föreställningar om vad som är normen och det normala.

Vi måste acceptera att vi alla oftast är »både-och«. Vi kan ha makt i en situation och vara underordnade i en annan. Alla dessa erfarenheter behöver synliggöras. Vi kan inte, som tidigare, tro att man först måste lösa klassfrågan, därefter könsfråga, för att sedan gå vidare till frågor som rör etnicitet.

Det är viktigt att ta tillbaka sin egen historia, att själv tala och definiera problemen. Kvinnor måste berätta om sina erfarenheter av olika former för förtryck. Vi ska inte underskatta en mobilisering underifrån. Paulina de los Reyes avslutar sitt anförande med att konstatera att denna mobilisering kan bygga nya allianser. Allianser som skapar nya strategier mot makt och förtryck.

Kommentar av Bernadita Nunez

Bernadita Nunez, som är ordförande i Terrafem är i stora drag enig med Paulina de los Reyes. Nunez anser att mångfaldsbegreppet cementerar rådande maktstrukturer snarare än förändrar dem.

Bernadita Nunez har själv erfarenhet av svårigheten att göra sig hörd i jämställdhetsarbetet. Som kvinna med utländsk bakgrund är förväntningarna om vilken roll hon ska inta tydliga. Hon ska vara tyst, blyg och försiktig. Hon ska inte ta för många initiativ och att det är hon som ska ta på sig arbetsuppgifter som städning och

matlagning är självklart. Som kvinna med utländsk bakgrund ska hon låta de svenska kvinnorna leda och definiera arbetet. – När den rollen kombineras med beröm – att hon tagit sig så långt – är det svårt att inte känna sig underordnad, konstaterar hon i sin kommentar.

Nunez menar att bilden av invandrarkvinnan ständigt bekräftas när man ser på vem som har ledande ställning i jämställdhetsarbetet och genusforskningen i Sverige.

Bernardita Nunez delar Paulina de los Reyes uppfattning att jämställdhetsarbete inte endast ska formas av klass- och könsperspektiv, utan även av erfarenheter av rasism och diskriminering. Som ett aktuellt exempel nämner hon unga flickor med invandrarbakgrund.

I dag arbetar man från officiellt håll med jämställdhet helt avskilt från arbetet med unga kvinnor som utsätts för förtryck av män. De unga kvinnorna som utsätts för förtryck av män anses vara en fråga om integration, inte om jämställdhet. Man ser helt enkelt inte kopplingen mellan etnicitet och jämställdhetsarbete. Frågan om våld mot unga invandrarflickor kulturaliseras.

Diskussion

En av deltagarna vill föra in arbetsgivarsidan i samtalet. Hon undrar hur man kan motivera dem att ha ett mångfaldsperspektiv. Paulina de los Reyes menar att mångfaldsstrategier redan nu adresserar arbetsgivarsidan. Det började med managementstrategier i USA som tog sin utgångspunkt i företagets behov av arbetskraft, goodwill och marknadsandelar. Paulina de los Reyes

menar att det bör finnas utrymme för andra och bredare inslag i diskussionen.

– Vi kan vidga samtalet från att gälla ett företagsintresse till att gälla samhällsintressen och rättvisefrågor. Vi ska vara försiktiga med att flytta över marknadens språk, som om den har ett eget liv eller värde till andra samhällsområden, säger hon.

En annan deltagare som presenterade sig som »vit feminist« vill provocera och frågar vad talarna ser för fördelar med att inkludera andra etniska grupper i kampen. Paulina de los Reyes svarar att feministerna tydligen inte sett några vinster. Vad hon själv och andra feminister nu försöker bedriva är en anti-rasistisk feministisk agenda. Feminismen måste beakta maktrelationer mellan kvinnor. Möjligen är de antirasistiska feministernas allianser inte de samma som de vita feministernas. Hon välkomnar dock alla i arbetet mot rasismen.

Nästa deltagare berättar att obligatorisk språkutbildning ska införas i Norge och undrar om Paulina de los Reyes tror att det kan leda till en ökad integrering i arbetslivet. Paulina de los Reyes menar att språk är en nyckel till integration men samtidigt leder inte språkkunskaper självklart till integration. Det finns en stor grupp som kan språket och ändå hamnar utanför. Paulina de los Reyes vill se språket som en rättighet och en förutsättning för att delta i det offentliga samtalet.

Sista frågan ställer Fakhra Salimi från MIRA-centret i Oslo. Hon vill kommentera hur språket länge använts som ursäkt för att utesluta kvinnor med invandrarbakgrund från arbetslivet. Hon nämner att det i dag finns andra- och till och med tredjegerationens invand-

rarkvinnor som utestängs från arbetsmarknaden trots perfekta språkkunskaper. Detta visar att vi måste adressera etnisk diskriminering på arbetsmarknaden på en mer djupgående nivå. Språkkunskaper är en sekundär faktor.

Ethnic Discrimination in everyday life

Speaker: INGA JASINSKAJA-LAHTI,
Researcher of Helsinki University

Commentator: BATULO ESAK,
Delegation for ethnic relations

Part I. Lecture

The speaker was a researcher from the Department of Social Psychology of the Helsinki University, Finland: Ms. Inga Jasinskaja-Lahti, Ph.D.

The purpose of the presentation was to discuss some recent results on the prevalence of immigrants' experiences on racism and discrimination in Finland.

The presentation was based on a study, which was part of a larger research project, Developing Theory and Methodology in the Study of the Effects of Discrimination and Marginalization, led by Professor Karmela Liebkind at the University of Helsinki and financed by the Academy of Finland, Ministry of the Interior, Ministry of Labor, Ministry of Education, Ministry of Justice and Helsinki City Urban Facts.

The aim of the study was:

- To study the prevalence of the immigrants' experiences of racism and discrimination in Finland
- To investigate whether different immigrant groups differ from each other regarding their experiences of racism and discrimination
- To study the relationship between immigrants' experiences of racism and discrimination to their psychological well-being

At the end of the year 2002 there were 103,682 foreign citizens (1.99% of the whole population) living in Finland. The biggest nationality groups were from:

Russia (<i>from the Soviet Union</i>)	26,347
Estonia	12,428
Sweden	8,037
Somalia	4,537
Yugoslavia (<i>former Yugoslavia</i>)	4,224

The base population of the study was 36,962 immigrants aged between 18 and 65 who had immigrated to Finland by the end of the year 1999. The base population groups were formed according to the country of birth and mother tongue, using Population Register data.

20,400	Russians	2,812	Somalis
1,521	Kosovo Albanians	2,088	Vietnamese
3,037	Arabs	7,104	Estonians
2,812	Somalis		

Inga Jasinskaja-Lahti presented various results of the Study:

– Percentage of immigrants having experienced discrimination in: seeking job, getting promoted in their jobs, being fired from their jobs, being harassed at their working places.

– Percentage of immigrants having experienced every-day racism at schools, day care, in housings, restaurants, stores and streets, by neighbors and also actual criminal attacks.

The general result was that the immigrants from the Somali and Arab backgrounds experienced racism the most.

There was an astonishing result on the differences between immigrant groups in having experiences of anxiety, depression, stress and psychosomatic symptoms because of racism and exclusion.

The Somalis had the least stress symptoms and psychologically managed the best, although they experienced racism the most!

The reason is difficult to know. There can only be speculations. One speculation could be that our measurement-systems for psychological well-being do not fit for Somalis. Another speculation could be that Somalis have a very strong ethnic group-support.

The final conclusions of the study were:

– Can results be generalized? The most marginalized, who are also the most discriminated did not answer – racism and discrimination is probably even more prevalent here.

– We see only the top of the iceberg! Most cases of discrimination are hidden.

– The immigrant groups are different! The biggest but the least discriminated groups affect the means of the whole sample. Somalis and Arabs have experienced racism and discrimination the most.

– Many immigrants had no experiences of discrimination at all!

Part 2. Comment

The comment was given by Batulo Essak who first introduced herself to the participants. She is a Somali immigrant living in Finland. She came to Finland in 1991 as an asylum seeker. She is a midwife by profession. She is a project expert for The Finnish League for Human Rights. She is also a Chairperson of the Finland-Somalia Association and a member of the Advisory Board for Ethnic Relations.

In her comment she said:

More researches on racism and discrimination are certainly needed. We must find ways to uncover the experiences of those several immigrants that remain hidden from researchers.

Batulo Essak has also personally experienced discrimination: she has been physically assaulted and verbally threatened.

She said that we should focus more energy on working to find solutions to end racism and discrimination.

– Multicultural education is needed in all schools and for all ages.

- We need training for the police and other officials in order to make them capable to handle these kinds of situations.
- We need a place to call to, or a safe place to go to, when we become victims of racism and discrimination.
- We need to develop discussion between the majority and the immigrant population.
- We must realize that we are louder and stronger when we work together.

Part 3. Discussion

One of the participants:

“I arrived to the country and gave my passport and asked for asylum. This was a very difficult thing to do and my feelings were really down. Later on a lady came to me and said: ‘Welcome to Finland!’ This was the one encouraging sentence that made me want to live in Finland and still gives me strength to fight with my difficulties. There is a famous saying:

‘A friend in need is a friend indeed!’

When we, Somalis, came to Finland, the economy of the country was at the same time in a very critical condition and the media was always blaming us for this problem. Nobody was interested to listen to us, to hear our story and to know the reality about us.

We were only blamed for everything and because of having more children than an average Finn, we were considered as Children-factories!”

One of the participants:

“Were there any differences between the amount of men and women experiencing discrimination and having psychological stress symptoms?”

Inga Jasinkaja-Lahti, the speaker:

“Men have experienced discrimination more than women. But women have had psychologically more stress symptoms.”

One of the participants:

“What about the differences of these experiences between men and women of the same ethnic backgrounds?”

Inga Jasinkaja-Lahti, the speaker:

“Somali men have had psychological stress symptoms more than Somali women! Among other ethnic groups the situation has been the opposite!”

One of the participants:

“More than 60% of Russian speaking women have moved to Finland because of marriage. It is not because of an ethnic nature, that they have psychological stress symptoms more than the others. Most of them have high education and good working experience before they come to the country. But what they are faced with is rejection, unemployment and, worst of all, the people look at them and call them prostitutes.

This is mainly a problem of structure and a demand to know both of the two official languages in the country.”

One of the participants:

“I need more clarification about this matter. Is it justified to compare Somali women with black-Americans, to allow discrimination because they are more capable of choosing a personal strategy which helps them to deal with discrimination!?”

Inga Jasinskaja-Lahti, the speaker:

“I don’t justify discrimination. I only say that the experimental and practical investigations in the social-psychological research have shown that: visibility is one factor that promotes choosing a strategy which helps the person to deal with discrimination, to develop more survival ability.”

One of the participants:

“Do you realize what you are saying?”

Inga Jasinskaja-Lahti, the speaker:

“This is only one psychological well-being measurement. It shows that in these cases the self-esteem is higher and they find more mechanisms to support themselves in fighting back difficulties.”

One of the participants:

“I am from South-Africa. Myself having a mixed background and experienced Apartheid, I understand both of you. I understand your frustration and confusion in not accepting these kinds of statements and I also understand Inga’s (a researcher’s) point of view which is only based on the observations of an investigation not

as a justified fact. It shows that different people have different mechanisms to fight back the problems.”

Ordkraft – egen kraft

Föreläsare: GUNVOR LARSSON, Projektledare Ordkraft

Kommentator: PETER KVANT, Svenska ESF-rådet

Ord ger kraft och egenmakt. Det är grundtanken bakom projektet Ordkraft i Helsingborg. Genom att kombinera språkstudier med arbete på praktikplatser vill man förbättra kvinnornas kunskaper i svenska språket samtidigt som man ökar deras möjligheter att få arbete.

Ordkraft är ett Equal-projekt som, med stöd från ESF-rådet, syftar till att förbättra integrationen och jämställdheten. Gunvor Larsson som projektledare för projektet delade under workshopen med sig av sina kunskaper och erfarenheter från arbetet med kvinnorna som deltar.

Ordkraft har flera syften:

- Att ge effektiv språkundervisning
- Att öka möjligheterna till arbete
- Att ge kunskaper om barns språkutveckling och lärande
- Att ge kontakter med svenskar
- Att motverka negativa attityder

Projektet drivs av flera parter i samverkan:

Vuxenutbildningen Kärnan, Utvecklingsnämnden, Arbetsförmedlingen i Helsingborg, Söder i förändring, Länsstyrelsen Skåne, Face Europé Stockholm och Bilahodod.

Bilahodod är en förening som bildats av kvinnorna som deltar i projektet.

Grundtanken i projektet, som startade 1998, är att »Ord ger kraft och egenmakt«.

Bakgrund

Projektet är sprunget ur de problem med ohälsa, arbetslöshet och låg utbildningsnivå som fanns på Söder i Helsingborg. Många invandrarkvinnor i området, som bott i Sverige i flera år, är isolerade och saknar möjlighet till ett aktivt arbetsliv. Känslan av utanförskap och bristfälliga kunskaper i svenska har gett många kvinnor liten tilltro till sig själva. Även för barnen i området har situationen varit svår. En stor del av barnen hör bara svenska i skolan, vilket har medfört att många elever slutar skolan utan att vara godkända i svenska, engelska och matematik.

Lärarna insåg att de måste få hjälp av föräldrarna för att kunna förbättra situationen för barnen. Ur detta växte Ordkraft fram.

Deltagare och mål

I dag deltar 60, de flesta lågutbildade, kvinnor i projektet. De flesta är födda 1960–1980. Deras utbildnings-

bakgrund varierar från två år i grundskola till mer än tolv år. De yrkesval som präglar gruppen är traditionellt kvinnliga: lärare, affärsbiträden, arbete inom äldreomsorg, sjuksköterska och fabrikssömmerska. Många av kvinnorna kommer från Libanon, men även från Bosnien, Irak och Vietnam.

Projektet ser som sin uppgift att slussa ut kvinnorna i jobb. Man har också som ambition att kvinnorna ska bli delaktiga i det svenska samhället. För detta krävs bättre språkkunskaper.

Ytterligare en uppgift för projektet är att arbeta för bättre attityder till invandrarkvinnor i samhället.

Upplägg

Kvinnornas medverkan i projektet sträcker sig över tre år. Under de två första åren arbetar man med att utveckla språkkunskaperna genom utvecklingsbaserat lärande. Det första året praktiserar även kvinnorna på förskola/skola en dag i veckan. Erfarenheterna från praktikdagen används löpande i undervisningen. De talar, dramatiserar och skriver om sina upplevelser i förskolan/skolan. På så vis utvecklas språket. Praktikdagen ger också kvinnorna viktig insyn i skolans värld. Den ger dem kunskap om barnens språkinlärning och förståelse för hur barnen kan vara med och påverka sin skolgång från första klass.

Man gör även besök runt om i samhället. Kvinnorna tar med erfarenheterna till sin egen förening, Bilahodod.

Många av kvinnorna vill träffa svenskar för att praktisera språket. Att värva svenskar som är intresserade att

delta har dock varit svårare. Gunvor Larsson berättar att man nästan uteslutande har fått kontakt med äldre svenska kvinnor eftersom de är de enda som har tid.

Efter två år har kvinnorna fått det antal timmar kommunen normalt erbjuder i sfi-undervisningen. Normalt skulle kvinnorna nu slussas över till arbetsförmedlingen. Inom projektet anser man dock att det är viktigt att inte lämna kvinnorna ensamma efter de första två åren. Därför erbjuder man ett tredje år då deltagarna får fortsätta språkstudierna samtidigt som de praktiserar på en arbetsplats.

Inför anskaffandet av praktikplatser görs en kartläggning av kvinnornas utbildning, erfarenheter och drömmar. De praktikplatser man erbjuder finns inom äldreomsorg, kök, städning, samt på stadsteaterns syateljé. En av deltagarna sydde upp kläder till stadsteaterns föreställning av Charles Dickens »En julsaga«. Gunvor Larsson beskriver glädjen och stoltheten hos alla i projektet då deltagarens namn stod med i Stadsteaterns program.

Inför det tredje året görs ett gemensamt besök på praktikplatsen och ett kontrakt skrivs. Det är viktigt att såväl handledare som praktikant inser allvaret med praktiken. Under praktiken fungerar den lärare som undervisat i svenska som mentor.

Under praktikperioden skriver kvinnorna dagbok och arbetar sedan med texterna under svenskundervisningen. En webbdesigner tar bilder på arbetsplatserna som kvinnorna sedan sätter texter till.

Fadlije, Vera, Suha och Jamal

Praktikplatserna innebär såväl svårigheter som möjligheter för deltagarna. För Fadlije som haft städpraktik på ett äldreboende blev praktikplatsen en vändpunkt. Hon fick anställning trots bristande kunskaper i svenska. Fadlije drömmer om att utbilda sig till sjuksköterska men hennes språkkunskaper är ännu inte tillräckliga.

Vera arbetar på Åhléns där hon har en mycket bra handledare som successivt ökat svårighetsgraden i arbetet. Vera började med att packa upp varor, i dag, fem månader senare sitter hon i kassa.

Suha praktiserade på ett café. Hon var tillbaka i skolbänken redan efter två dagar då hennes religion förbjuder henne att sälja baguetter med skinka. Suha är nu tillbaka på arbetsplatsen och slipper hantera skinkbaguetter. Man letar dock en ny praktikplats för henne.

Liknande problem har uppstått på en förskola då praktikanten inte fick använda en kniv som man skurit kött med trots att den blivit diskad. Ytterligare ett exempel är Amal som drömt om att bli barnmorska. Hon är strängt religiös från Irak. Hon kan inte tänka sig att se eller röra en man vilket innebär att vägen till barnmorska blir omöjlig. I stället har Amal bestämt sig för att bli förskollärare.

Av de praktikanter man hittills haft (sex inom vård och omsorg, sju inom skola, fyra inom café/affär och sex inom sömnad/städning/kök) har fyra fått arbete varav en ett vikariat. Fem arbetar vidare med målinriktade studier, två har sökt sommarjobb och fyra kvinnor är gravida eller har just fått barn.

Kommentar

Peter Kvant representerar Europeiska socialfonden som i detta fall är samarbetspartner och den myndighet som har hand om Equal-projekten. Equal beskriver han som ett experimentellt program där övergripande mål är att verka för ett jämställt arbetsliv utan diskriminering.

För närvarande drivs 56 projekt i Sverige och 100-tals i Europa.

Equal arbetar inom alla områden där diskriminering finns. Särdragen i just detta projekt är att det vill påverka såväl individen som samhället och arbetsplatsen. Det är, enligt Peter Kvant, viktigt att följa kvinnorna i projektet och förstå varför de lyckas eller misslyckas.

Ett Equal-projekt ska:

- Vara nyskapande
- Utgå från erfarenheter
- Omfatta breda utvecklingspartnerskap
(3–30 partners)
- Bygga på delaktighet
- Vara transnationella

Diskussion

En åhörare konstaterar att kvinnorna i projektet gjort traditionella val av karriär. Karriären i Sverige kan innebära något annat än i hemlandet. Hur förbereder projektet kvinnorna för det svenska arbetslivet? undrar hon.

Enligt Gunvor Larsson har man främst mött den typen av problem inom äldrevården. För att förbereda

kvinnorna låter man dem gå de jämsides med handledaren första månaden. De som siktar mot att bli undersköterskor sköter dock de gamla själva. Gunvor påpekade att det är frivilligt att ta praktik inom vården.

En annan åhörare undrar om man försöker påverka deltagarna att välja mindre traditionella kvinnoyrken. Hon hänvisar till att det finns en tendens i samhället att kvinnor begränsar sina yrkesval.

Gunvor Larsson hänvisar till att man talar om många olika yrken och att man utnyttjar arbetsförmedlingens kunskap om vilka yrken som efterfrågas på arbetsmarknaden.

En kvinna i publiken undrar om man inom projektet följer upp hur kvinnorna behandlas på arbetsplatsen. Hur kontrollerar man att de inte diskrimineras?

Larsson berättar att de 16 arbetsgivare som deltar är mycket positiva. Man har regelbundna träffar. Gunvor Larsson påpekar att det inte bara handlar om arbetsgivarens attityd utan även kvinnornas. Det gäller till exempel vikten av att passa tider och att meddela frånvaro. Man har haft ett flertal träffar då man diskuterat kulturmöten.

På frågan hur deltagarna i projektet väljs ut svarar Gunvor Larsson att det är en respektive förskola/skola som erbjuder kvinnan att vara med i Ordfront. Målgruppen för projektet är lågutbildade kvinnor med barn i närområdet som har bristande kunskaper i svenska.

Våga satsa, starta eget

Föreläsare: YLVA BERG, handelsråd,

Exportrådet i Köpenhamn

NOUSHIN NADJAFI, vd, NK Datacenter, Helsingborg och

SULTANA LINDA MINASYAN, Oslo

För många invandrare är ett eget företag den enda vägen ut på arbetsmarknaden. Att starta eget är svårt och kräver tydliga visioner. Ylva Berg, Noushin Nadjafi och Sultana Linda Minasyan, delade med sig av sina kunskaper och erfarenheter på området.

Utlandsetablering, något många drömmer om. Men vilka motiv har företagare som väljer att gå in på en utländsk marknad? Det är frågor som Ylva Berg, handelsråd på Exportrådet i Köpenhamn, har kunskap om. Enligt henne är motiven oändliga. Det kan handla om att öka marknaden, följa kunderna och sprida riskerna, öka effektivitet genom nischbildning, att förlänga en produkts livscykel, att positionera sig utomlands eller att utnyttja know-how.

Många företagsetableringar utomlands lyckas, men det finns också en hel del som misslyckas. Den främsta orsaken till misslyckanden är att etableringen inte har planerats ordentligt.

En genomtänkt strategi för framgång är, enligt Ylva Berg, A och O.

Det finns många exempel på plågsamma exportförsök. »Min granne har en kompis som har en kontakt som ...« och »Vi ska expandera bort våra marknadsproblem. Sverige är den tuffaste marknaden.« är bara några.

De kulturella skillnaderna

Danmark er ett yndigt land – när man förstår hur det fungerar. Man ska akta sig för att underskatta de kulturella skillnaderna mellan Sverige och Danmark, menar Ylva Berg som bott fem år i Danmark. Svenskarna måste komma ihåg att vår kärlek till Danmark, tyvärr, är obesvarad, i synnerhet i Köpenhamn!

Om vi förväntar oss det oväntade har vi bäst utgångsläge. Dansken uppfattas av svensken som burdus och framfusig, men också som gemytlig och som en god affärsman.

Danskarna däremot uppfattar svenskar som otydliga och veliga, men också som pålitliga och tålmodiga. I Danmark bestämmer chefen. På visitkortet framgår tydligt om man är chef eller inte.

I Sverige är det medbestämmande – eller? Vem beslutar egentligen? Vem är egentligen chef?

I förhandlingar vill svenskarna gå efter prislistan. Danskarna vill ha individuell prissättning efter mottot »går det så går det.«

Konklusion

Ylva Berg menar att företagsetablering nästan alltid är svårare än man tror. Att etablera sig utomlands är alltid svårare. Framgång kräver att man kan den lokala marknaden, har en tydlig vision och långsiktig planering. Man behöver också passionerad personal, ordentlig budget, finansiell kapacitet och bra bankkontakter. Det är viktigt att ha en prissättning som betonar vinst i stället för tillväxt!

Goda råd finns att finna på www.swedishtrade.se (gäller hela världen).

Noushin Nadjafi

Noushin Nadjafi är VD för NK Datacenter, ett utbildningsföretag i Helsingborg. Hon kom från Iran till Sverige 1986. Åtta år senare startade hon NK Datacenter tillsammans med sin make.

Nadjafi har under årens lopp mött många fördomar om invandrare som hon tagit strid mot. En vanlig fördom är att invandrare skulle vara särskilt duktiga affärsmän. De lyckas helt enkelt med business. Noushin Nadjafi betonar att business inte ligger i blodet! Att driva företag är hårt arbete. För många invandrare är det egna företaget enda utvägen att bli självförsörjande. »Jag måste göra rätt för mig«, är det absolut viktigaste motivet för invandrares företagsetablering.

Det vanligaste är att starta ett familjeföretag i matbranschen, helt enligt svenskarnas förväntningar, där hela familjen är engagerad och jobbar 20 timmar om

dygnet. »Så trevligt det är med ett mångkulturellt samhälle«, säger svenskarna. »Så mycket spännande mat det finns nuförtiden.«

Nadjafis största problem har varit att tränga igenom bilden av ett typiskt invandrarföretag och etablera sig som ett utbildningsföretag. En invandrare som driver ett utbildningsföretag, och därtill språk och datautbildning, det är nästan för mycket för svensken.

Det ständiga ifrågasättandet gör att många ger upp. Men inte Nadjafi. Hennes företag har i dag 16 anställda. Hon har blivit starkare och mer medveten om sin kompetens.

En röd tråd i Nadjafis företagsetablering har varit att utnyttja svårigheterna för att vända dem till fördelar. Hon har haft nytta av sitt iranska utseende och sitt namn i kundkontakterna. Att hon är annorlunda bidrar till att hon blir ihågkommen. Noushin Nadjafi har lyckats, trots att hon bryter mot medias bild av en invandrarvinna.

Konklusion

Noushin Nadjafi har kämpat. Hon menar att alla måste kämpa, svenskar såväl som invandrare. Ingenting löser sig av sig själv. För henne har kampen varit värt sitt pris. Hon har visat att man kan gå mot strömmen. Hon är stolt över att vara invandrare, att tillhöra två kulturer och ha tillgång till två språk – det är långt mer än många svenskar har!

Sultana Linda Minasyan

Sultana Linda Minasyan är född i Turkiet och bosatt i Norge sedan 1987. Hon har en hög ekonomisk utbildning bakom sig. Innan hon och hennes make flyttade till Norge arbetade hon som business manager.

Som invandrare i Norge möttes hon dock av nya förväntningar. Här ses invandrare som billig arbetskraft och förknippas framförallt med kebab och orientalism. Minasyan bestämde sig för att ta fasta på orientalismen och utnyttja sin skicklighet i magdans.

Sultana Linda Minasyan försökte tränga in i den norska kvinnokulturen, hon ville förstå den och hitta anknytningar till den turkiska kulturen. Men det var svårt. De norska kvinnorna känner inte sin egen kultur och var inte särskilt intresserade av att ta del av den orientalistiska, i synnerhet inte genom magdans. Minasyan började förstå att hennes plan att marknadsföra en produkt som ingen ville ha var ganska svårt. Istället försörjde hon sig och sina barn genom att undervisa i franska. Ett par år senare vände det. 1991 drog hon igång sitt magdansföretag.

Hon startade en dansskola och började marknadsföra orientalisk kultur i Norge och andra europeiska länder.

I sitt möte med norska kvinnor upptäckte hon att norska kvinnor var mer konservativa än sina europeiska systrar. Hon mötte ofta reaktionen »så gör vi inte i Norge«. Med tiden förstod hon att det mesta gick bra om hon höll männen utanför. När hon inte längre upplevdes som ett hot, lyssnade kvinnorna och intresset växte. Hon har arbetat med kurser och seminarier för att syn-

liggöra kvinnors kultur i Norge och i Turkiet. Minasyan menar att många norska kvinnor glömt bort kvinnligheten i kvinnokampen. Kvinnligheten är inte ett hinder, menar hon. Den bör finnas med i kampen.

Konklusion

Sultana Linda Minasyan har lyckats tack vare sin kreativitet. Hon har gått sin egen väg och vägrat anpassa sig till de norska fördomarna om invandrarkvinnor. Hon har utvecklat sitt företag och lyckats skapa ett intresse för den orientaliska kulturen bland norska kvinnor. Numera leder hon seminarier i orientalism och har öppnat en butik för magdanskostymer. Hon har kämpat på två fronter samtidigt, dels som invandrare dels som ensamstående karriärkvinna.

Uppmaningen till oss alla är att lösningen ligger i kreativiteten!

Diskussion

Flera kvinnor i publiken vittnar om svårigheterna att etablera sig i det nya landet oberoende utbildning och yrke.

I fråga om jämställdhet menar en deltagare att man pratar mycket om jämställdhet i Sverige men att lite händer. I Polen pratar man mindre och agerar mer.

Ylva Berg svarar att Sverige är mindre jämställt än många andra länder. Det är svårt för en kvinna att göra karriär i Sverige. En 32-årig välutbildad kvinna i karriären förväntas skaffa barn.

En norsk deltagare pekar på nya utestängningsmekanismer, t.ex. att många arbetsgivare i dag kräver att man talar nynorsk. Det har inte invandrabarnen lärt sig i skolan eftersom det har ansetts »vanskligt för språkutvecklingen«.

Glädjen i arbetslivet – mångfald som konkurrenskraft

Föreläsare: ANGELES BERMUDEZ SVANKVIST

Tänk själv och våga börja om. Det är Angeles Bermudez Svankvists råd för att skapa en arbetsmiljö som präglas av glädje och mångfald. Som chef för folktandvården använde hon sig av »Management by loving« och lyckades skapa en mötesplats som är mer än bara tandvård. Och förändring måste till om alla medborgare ska kunna bli delaktiga i vårt samhälle.

– Framtiden är formbar, säger Angeles Bermudez Svankvist

Att skapa arbetsplatser som ser ut som samhället i övrigt är viktigt för Angeles Bermudez Svankvist. Det var hennes sunda förnuft och värderingar som ledde till att hon i dag kan representera en mångfaldig arbetsplats.

Angeles Bermudez Svankvist är uppvuxen på Mallorca och har gått i svensk skola. När hon var 16 år flyttade hon till Botkyrka för att gå på gymnasiet. Hon har bestämt sig för att bo kvar i kommunen. Det är där hon lärt sig allt hon kan. För henne är detta ett sätt att betala tillbaka.

Efterhand har Bermudez Svankvist upptäckt att Sverige fortfarande har den bästa vården i världen och det beror på att den inte selekterar människor på grund av hudfärg, social status eller ekonomisk inkomst. Om det skulle inträffa, vilket det har börjat att göra, då kommer välfärden i gungning.

Industriellt betingade mönster styr oss

Vad hände på den arbetsplats som Bermudez Svankvist kom att ansvara för?

»När jag kom in på arbetsplatsen mindes jag plötsligt att jag hade haft handledning där när jag gick fjärde terminen på tandläkarutbildningen. Jag hoppades att min handledare från den tiden inte jobbade kvar. Det är ju ett skräckscenario när man ska bli chef för ett ställe. Men mycket riktigt, den första jag ser när jag kliver upp för trappan är den här personen.«

»Hej! Vad trevligt att se dig!, säger jag«. »Synd att jag inte kan säga det samma«, svarar hon. »Vilken bra arbetsmiljö!«, tänkte jag.

Av det mötet förstod Bermudez Svankvist att människor inte mådde bra på arbetsplatsen. 1997 fick hon på samma ställe ett signalsystem utanför sin dörr. Grönt, gult och rött visar den, det vill säga ett system som visar avstånd.

Bermudez Svankvist menar att det bygger på industriellt betingade mönster i sättet att behandla människor. Ytterligare ett exempel på den typen av mönster är den chefsstol hon fick och som visade sig inte vara gjord för korta människor.

Hon fick en levande stämpelklocka, en människa som talar om när alla anställda kommer och går. »Stämpelklockan« kom en dag in på hennes kontor och meddelade att hon skulle bli tvungen att byta om på det nya kontoret »som var ett mörkt rum med mörka möbler. Ett riktigt chefsrum«.

Bermudez Svankvist blev förvånad. Skulle hon verkligen byta om på sitt kontor?

»De hoppar på dig på morgonen när du kommer«, menade Stämpelklockan. De är personalen.

Bermudez Svankvist svarade att »Nej, jag vill byta om där alla andra är. Jag är en social människa som vill vara med mina medarbetare. 36 anställda kommer att hoppa på mig för att de älskar mig. Så var det naturligtvis inte.«

Inte utvecklats

När Bermudez Svankvist fick sitt jobb hade hon ett »vinnar-vinnar läge«. Ingen ville ha jobbet och hon ombads att söka. »Ingen konkurrens alltså«, menade Bermudez Svankvist. Ekonomin var usel och patienterna lämnade folktandvården. »När vi gjorde en marknadsundersökning visade det sig att där kliniken var belägen, där var människorna över 60 år. De kunde inte komma till oss eftersom kliniken ligger på en backe. Vi hade inte alls hängt med i utvecklingen och flyttat på oss. Dessutom gjorde vi en studie om vilken bakgrund människorna har som bor i området. För mig handlar det om social bakgrund och livscykel, det vill säga var man befinner

sig i livet och hur mycket kunskap livet har gett en, om man har rest, ålder och vilken kompetens man har.«

»För mig är kompetens, rätt person för rätt arbetsuppgift för rätt tillfälle. Det kan vara att du kan hela informationssamhället eller försäkringskassans system för att du råkat använda dig av det.«

Bermudez Svankvist menar att det är viktigt att vi är medvetna om vad vi syftar på när vi pratar om kompetens och mångfald.

Ung, kvinna och invandrare

När Bermudez Svankvist befann sig i sitt vinnar-vinnar läge visade det sig att $\frac{1}{3}$ av befolkningen om 60 000 invånare hade annan social, religiös, kunskaps- och kompetensmässig bakgrund. 30 % var yngre eller medelålders.

»Det var en väldigt blandad samhällsstruktur. Det mest fascinerande när jag kom dit var att personalgruppen inte alls såg ut så.

Man hade jobbat där mellan 20–25 år och ekonomin var dålig. Jag tror att man tänkte så här; vi slänger in Angela. De har inget att förlora. Hon är ung kvinna och 'lite' invandrare. Går det åt helvete, kan vi alltid säga att hon är ung, kvinna och invandrare. Men nu gick det ju bra. Vad säger de nu? Jo, vad var det vi sa. Hon ska vara ung, kvinna och invandrare.«

Känslan på arbetsplatsen betydelsefull

Angeles Bermudez Svankvist menar att våra organisationer och samhällsstrukturer baseras på känsla. Känslan är vad jag känner när jag står här eller när jag kommer in på arbetsplatsen. Känslan måste vara behaglig och det är människans drivkraft.

Vad hände då på hennes arbetsplats?

Hon började med att fatta ett obehagligt beslut. Sju av de sist anställda personerna sades upp. Därefter fick arbetsplatsen ett politiskt påbud att gå ut till alla åttondeklassare och informera om rökning.

Det fanns ingen »rätt« person kvar som kunde informera. Angeles Bermudez Svankvist tvingades helt enkelt att anställa en person som kunde nå eleverna på deras villkor.

Genom det öppnades en ny värld. En ung kvinna anställdes och hon ifrågasatte mycket av det som andra tagit för givet.

Slutsatsen som Bermudez Svankvist drog, var att i framtiden kommer arbetsgivaren att tvingas fungera som socialpolitisk aktör och arbeta med marknadsanpassade strategier, det vill säga arbetsplatsen måste anpassas efter hur befolkningen ser ut.

Trygghet i förändringarna

Bermudez Svankvist lyckades expandera sin verksamhet ur krisen och anställa dem ingen annan ville ha. Glädjen och känslan lockade människor dit. Till slut var femton nationaliteter representerade och de anställda pratade

sjutton språk och var mellan 18–61 år gamla. Hennes arbete omnämndes i termer av förändrad marknadsstrategi. Bermudez Svankvist menar att hon endast sökte humankapital.

På arbetsplatsen skapades trygghet i förändringen, inte i det stabila.

Bermudez Svankvist menar att hon praktiserat »Management by loving«, vilket kan översättas till kärleksfullhet, respekt och trygghet. Det vill säga, genom att leda via det mantrat, kan motivationen hos arbetstarna stärkas. Liksom viljan att ta risker när man tänker på ett okonventionellt sätt, ökar. Till exempel började Bermudez Svankvists verksamhet att hålla öppet på lördagar. Det kunskapsutbyte som skedde på arbetsplatsen skapade en mötesplats som var mer än bara tandvård. Utvecklingen på arbetsplatsen leddes av uppmuntran.

Angeles Bermudez Svankvist slutade sin föreläsning med dessa råd:

Lev bland dem!

Lär av dem!

Älska dem!

Börja med det de förstår!

Bygg på det de har!